

AUSPICIA

Recenzovaný časopis pro otázky společenských věd

2005

číslo 2 • ročník II

AUSPICIJA

Recenzovaný časopis pro otázky společenských věd

VYSOKÁ ŠKOLA EVROPSKÝCH A REGIONÁLNÍCH STUDIÍ
JIHOČESKÁ POBOČKA ČESKÉ SPOLEČNOSTI PRO POLITICKÉ VĚDY
ČESKÉ BUDĚJOVICE

2005

AUSPICIA

recenzovaný časopis pro otázky společenských věd
vydává Vysoká škola evropských a regionálních studií
České Budějovice, Česká republika

Předseda redakční rady:

prof. Dr. Josef Dolista, Th.D., Ph.D.

Odpovědný redaktor:

Dr. Mgr. Milena Berová

Odborný redaktor:

doc. PhDr. Karel Dvořák, CSc.

Garanti:

prof. dr hab. Tomasz Weclawski
Uniwersytet im. Adama Mickiewicza w Poznaniu
doc. PhDr. Vilém Herold, CSc.
Filozofický ústav Akademie věd ČR
prof. PhDr. Jaroslav Erneker, DrSc.
Akadémia Policajného zboru Bratislava, SR
prof. Ing. Vladimír Gozora, PhD.
Slovenská poľnohospodárska univerzita Nitra, SR
PhDr. Jan Stráský
Krajský úrad, Jihočeský kraj, ČR
prof. Ing. Ivo Janík, CSc.
Vysoká škola báňská - Technická univerzita Ostrava
JUDr. Vilém Kahoun, Ph.D.
Jihočeská univerzita, ZSF, ČR
prof. Ing. Vladimír Smejkal, CSc.
rektor, Vysoká škola finanční a správní, Praha
doc. Ing. Růžena Krninská, CSc.
Jihočeská univerzita, ZF, ČR
doc. ThDr. Jan B. Lášek,
Karlova univerzita, Husitská teologická fakulta, Praha
prof. PhDr. Emanuel Pecka, CSc.
Vysoká škola ekonomická, Praha
doc. Ing. Judita Štouračová, CSc.
rektorka, Vysoké školy mezinárodních
a veřejných vztahů, Praha
JUDr. Daniel Prouza, Ph.D.
Okresní soud, ČR

AUSPICIA

a reviewed magazine for questions of social sciences
published by the College of European and regional studies
České Budějovice, Czech Republic

Chairman of the editorial board:

Josef Dolista,

Chief editor:

Milena Berová

Technical editor:

Karel Dvořák

Guarantors:

Tomasz Weclawski
Uniwersytet im. Adama Mickiewicza w Poznaniu
Vilém Herold
Filozofický ústav Akademie věd ČR
Jaroslav Erneker
Akadémia Policajného zboru Bratislava, SR
Vladimír Gozora
Slovenská poľnohospodárska univerzita Nitra, SR
Jan Stráský
Krajský úrad, Jihočeský kraj, ČR
Ivo Janík
Vysoká škola báňská - Technická univerzita Ostrava
Vilém Kahoun
Jihočeská univerzita, ZSF, ČR
Vladimír Smejkal
rektor, Vysoká škola finanční a správní, Praha
Růžena Krninská
Jihočeská univerzita, ZF, ČR
Jan B. Lášek
Karlova univerzita, Husitská teologická fakulta, Praha
Emanuel Pecka
Vysoká škola ekonomická, Praha
doc. Ing. Judita Štouračová, CSc.
rektorka, Vysoké školy mezinárodních
a veřejných vztahů, Praha
Daniel Prouza,
Okresní soud, ČR

Adresa redakce: Vysoká škola evropských a regionálních studií, o.p.s., Žižkova 4/6, 370 01 České Budějovice, tel.: + 420 386 116 816, fax: + 420 386 116 824, berova@vsers.cz, předmět: auspicia, www.vsers.cz
Vychází dvakrát ročně. Objednávky telefonicky přijímá redakce. Předplatné na rok: 200 Kč. Způsob placení: fakturou (na základě objednávky). Sazba: Martin Vach, INFO EXPRES. Tisk: Tiskárna J.I.E., s.r.o.
Povoleno MK ČR pod ev. č. MK ČR E 14912. Prosinec 2005. ISSN 1214 - 4967. Časopis je financován VŠERS.

Editors' office address: Vysoká škola evropských a regionálních studií, o.p.s., Žižkova 4/6, 370 01 České Budějovice, tel.: + 420 386 116 816, fax: + 420 386 116 824, berova@vsers.cz, subject: auspicia, www.vsers.cz
Issued twice a year. Orders will be taken over the phone by the editors' office. The subscription fee for the year is 200 CZK. Payment: by invoice (based on an order). Type: Martin Vach, INFO EXPRES. Print: Tiskárna J.I.E., s.r.o. Approved by MK ČR under reg. Nr. MK ČR E 14912. December 2005. ISSN 1214 - 4967

OBSAH

ČLÁNKY VĚDECKÉ

Kulturní aspekty a trvale udržitelný rozvoj v regionu 7
Krninská Růžena

Uplatňování krizového managementu ve strategickém rozhodování podnikového TOP managementu 12
Svoboda Emil

ČLÁNKY ODBORNÉ

Svoboda, spravedlnost a bezpečnost v EU 16
Bublan František

Cybercrime- kybernetický zločin. 23
Insp. P. Caruana

Charakteristika vybraných modelov merania kreditného rizika založených na portfóliovom prístupe 26
Gertler Lubomíra

Cizojazyčné přejímky v současné spisovné ruštině 28
Gregor Jan

K pojmu dynamická bezpečnost ve vězeňství 36
Hála Jaroslav

Regionální rozvoj - Politika Evropské unie 40
Holátová Darja, Řehoř Petr

Návrh na vytvoření samosprávné struktury romského etnika v České republice 45
Pána Lubomír

Nutraceutický vliv fermentovaných masných produktů na imunitu a obranyschopnost u člověka 48
Petr Petr, Dolista Josef, Kalová Hana, Soukupová Alexandra, Velikovský Zdeněk

Jihočeský kraj – vybrané demografické Aspekty 53
Řehoř Petr, Holátová Darja

Vnímání veřejné správy jejími představiteli a občany 57
Skořepa Ladislav, Dušek Jiří

Etické kompetence v sociální práci 62
Sotoniaková Eva

Event a event marketing - moderný komunikačný nástroj marketingovej komunikácie 65
Szarková Miroslava

ČLÁNKY SPECIÁLNÍ

17. listopad 1989 69
Císař Čestmír

K zamyšlení... 71
Dolista Josef

ANOTACE, RECENZE

Úvod do sociálnej politiky 72
Dolista Josef

Prezentace prací TF JU a vědeckých prací jihočeských teologů v Polsku 72
Havlík Josef

Praktický pomocník 73
Weis Martin

Polozapomenutá kapitola košických dějin 73
Weis Martin

KULTURNÍ ASPEKTY A TRVALE UDRŽITELNÝ ROZVOJ V REGIONU

The cultural aspects and sustainable development in region

Růžena Krninská

Jihočeská univerzita v Českých Budějovicích, Zemědělská fakulta, ČR

Souhrn: Celosvětový proces globalizace je současně provázen procesem lokalizace. Vystupují zde rozdíly mezi nově tvořící se globální kulturou a specifikou kulturních tradic v regionech. Globální proměny civilizace, provázené procesy diskontinuitních změn neúprosně zasahují do vývoje jednotlivých regionů. Trvale udržitelný rozvoj v celostním pojetí zabezpečuje jednotu kulturních aspektů lidského konání v souladu s přírodními obecně platnými zákonitostmi. Opakovaně se ukazuje, že pád i vzestup lidského společenství v regionu je výsledkem interakce jeho kultury s přírodním prostředím. Výsledky výzkumu zemědělského managementu ukazují vztah mezi přírodními prostředím a profesním zaměřením.

Klíčová slova: region, trvale udržitelný rozvoj, kulturní aspekty, přírodní prostředí, zemědělský management

Summary: The worldwide process of globalization is also accompanied by the process of localization. Here it is possible to observe differences between the newly emerged global culture and specific cultural traditions in regions. Global civilization changes interfere with the development of particular regions. Sustainable development at the holistic view as secure of unity cultural aspects of human activities in connection with natural general regularities. We can see that decreasing and increasing of human community in the region is result of interaction of the culture with natural area. The results of research the agricultural management show connection between natural environment and professional orientation.

Key words: region, sustainable development, cultural aspects, natural environment, agricultural management

Úvod

Trvale udržitelný rozvoj v regionu je také třeba vnímat z hlediska co nejširšího zorného úhlu, tzv. pohledu celostního neboli holistického. Vyžaduje si to i současná situace globalizujícího se světa, ve kterém je žádoucí postihnout problematiku celostně, v její socio-ekonomické i kulturní rovině, tj. v co nejširších souvislostech a vztazích v prostoru životního prostředí regionu i dění na planetě. Propojování světa do jednoho společného celku je jedním ze jejích základních projevů současné globalizace. Jako protiklad tomuto pohledu je možné naopak zdůraznit různost, kterou tato vzájemná provázanost odhaluje a kterou je třeba zachovat. Vystupují zde rozdíly mezi nově tvořící se globální kulturou a specifikou kulturních tradic v regionech, které vycházely z přírodních podmínek a jsou na ně do určité míry stále vázány. Spolu se světovým procesem globalizace se odehrává i celosvětový proces lokalizace - regionalizace. Na lokální, respektive regionální úrovni se bude odehrávat rozhodující střet, jelikož současný i budoucí rozvoj regionů je ve své podstatě neodmyslitelný od vývoje celosvětových globalizačních trendů a jejich vlivů. Globální proměny civilizace, provázené procesy diskontinuitních změn, budou neúprosně zasahovat

do vývoje v jednotlivých regionech. Rozvojové možnosti budou adekvátní pružné odezvě v regionech.

Opakovaně se ukazuje, že pád i vzestup lidského společenství v určitých regionech je výsledkem interakce jeho kultury s přírodním prostředím v regionu. Ale v současnosti jsou prvky globální kultury zatím více tvořeny novými technickými, technologickými a vědeckými poznatky využívanými pro tvorbu maximálního, byť krátkodobého zisku a bez ohledu na obecně platné zákonitosti platné v přírodě a ve vesmíru (v ČR spojené s teorií pojatou jako maximální liberalizace s nekorigovaným volným trhem). Zisky nadnárodních společností jsou využívány především v souladu s jejich vlastními zájmy a jsou odděleny zeměpisně od důsledků jejich hospodářských aktivit na sociální či ekologickou úroveň regionů. To se projevuje nejen v monopolních praktikách, ale i tlakem na politickou scénu, s důsledky opomíjení sociální i etické problematiky v globálních i regionálních rozměrech. Využití zisků mnohdy souvisí rovněž s narušováním pravidel ochrany přírody i atmosféry planety a je v rozporu s ekonomickým růstem v rámci trvale udržitelného rozvoje podporovaného EU. Opětovně dochází k nešetrnému čerpání neobnovitelných zdrojů a ničení přirozených ekosystémů na všech úrovních: od regionální až po planetární. Nadnárodní politická integrace

do institucí pro vytváření regulačního rámce globální ekonomiky podle etických nebo planetárně závazných ekologických pravidel je sice vynucována hospodářskou globalizací, ale je mnohem pomalejší než tento její proces na úrovni ekonomické. Národní státy jsou pro nadnárodní společnosti neefektivními partnery. Nadnárodní politické instituce (např. EU) mohou být rovnocenným partnerem nadnárodních hospodářských korporací, mohou vytvořit regulační rámec pro globální ekonomiku, podle planetárně závazných ekologických pravidel zabezpečující trvale udržitelný rozvoj v regionech.

Evropská unie je jedním z takovýchto nadnárodních projektů, který stanovuje pravidla „trvale udržitelného rozvoje“, spočívajícího na vyváženém hospodářském růstu a cenové stabilitě, vysoce konkurenční sociální tržní ekonomice, zaměřené na plnou zaměstnanost a sociální pokrok v regionech, se zachováním regionální kultury s vysokou úrovní ochrany a zlepšováním kvality prostředí regionů, spojeného s péčí o krajinu.

Materiál a metody

V rámci nového pojetí v podmínkách globální civilizace je nezbytné otevřít nové zorné úhly pohledu z hlediska holistického (celostního) a systémového přístupu, který by zahrnul široké souvislosti vztahů kulturních aspektů lidského konání v souladu s přírodními obecně platnými zákonitostmi. Je nezbytné vyjít z rozšířeného *prostoru (makropostor)* globální civilizace spjatého s prvky kulturními obecně – symbolicky platnými pro lidské společenství, které se na straně druhé dotýkají každého jednotlivce, každé lidské osobnosti jako *subjektu (mikropostor)*. Tyto dva protipóly se prolínají v rovině regionálního prostoru a jeho objektů - v *mezoprostoru*, který má specifické přírodní podmínky a tomu odpovídající specifické kulturní tradice, na jejichž základě se rozvíjí socioekonomické aspekty.

Současná moderní věda začíná nabízet dvě základní alternativy sociálního výzkumu, založené na kvantitativních, ale také na kvalitativních metodologických přístupech (v západním světě dnes již hojně užívaných). Vzhledem k požadavku komplexního přístupu *Pavlica (2000)* doporučuje spíše praktickou kombinaci obou přístupů. Na pomyslném rozhraní mezi kvalitativními a kvantitativními metodami se nachází metoda sémantického diferenciálu. „Test barvově sémantického diferenciálu“ (dále jen TBSD), který je od r. 1992 zařazen mezi metody používané v České psychologické diagnostice. Vychází z kvalitativních přístupů, ale v jádru postupu jeho realizace je zároveň zakomponována kvantifikace výsledků a díky tomu je možné srovnávání výsledků se zaručením vysoce objektivních zjištění. V praxi sociálního výzkumu přináší TBSD širokou škálu využití, a to jak v oblasti lidského subjektu, dotýkající se jedince (*mikropostor*) – v našem případě se konkrétně dotýká zemědělského

managementu, tak i v sociální a kulturologické sféře (*mezoprostoru nebo i makroprostoru*) – zde konkrétně prostředí profesního v regionu.

Analýza postojů zemědělských manažerů byla provedena u 176 osob z bývalého okresu České Budějovice, rozdělených do skupin podle jejich profese. Za pomoci TBSD, který se jeví jako spolehlivý prostředek k zjišťování postojů v societě za pomoci stanovení nejčastěji asociovaných podnětových slov. Čím je vyšší shoda mezi asociacemi členů society, tím spíše lze říci, jaké společné hodnoty jsou sdíleny, či jaké kulturologické aspekty – kulturní dimenze societ jsou významné. Pomocí matematicko-statistických metod bylo sestaveno pořadí nejčastěji asociovaných pojmů do hodnotového žebříčku jednotlivých profesních skupin manažerů, kde s jejich zařazením podle četnosti byla vytvořena stupnice sémantického diferenciálu (nízký, spíše nižší, ambivalentní, spíše vyšší, vysoký) přiřazovaného k jednotlivým kulturním dimenzím.

Vztah k autoritě je prezentovaný jako *mocenský odstup*, či jako malá nebo velká mocenská distance. *Individualismus* (jednotlivec je cílem i prostředkem řízení) a *kolektivismus* (řídící aktivity orientovány na skupinu). Individualismus je protikladem kolektivismu a je příznačný pro společnost, ve které jsou vztahy mezi jednotlivci volné: očekává se, že každý se stará zejména o sebe a svou bezprostředně blízkou rodinu. Kolektivismus je typický pro společnost, ve které jsou lidé od svého narození integrováni do silných, soudržných skupin. *Obava z nejistoty* souvisí s maximalizací jistoty a minimalizací rizika. *Maskulinní kultura* je orientovaná na výkon, konkurenci, úspěch a kariéru, *feminí kultura* je zaměřena na solidaritu, pochopení, toleranci a dobré mezilidské vztahy, řešení problémů umírněnou cestou. O *krátkodobém* či *dlouhodobém zaměření* vypovídá způsob orientace společnosti. Dlouhodobá orientace je příznačná pro společenství, ve které jsou podporovány a prosazovány hodnoty zaměřené na budoucnost. V krátkodobě orientovaném společenství je důraz kladen na hodnoty související s přítomností a minulostí.

Výsledky a diskuse

Z hlediska celostního – holistického pohledu a výhledu do budoucnosti je vhodné členění kultury v prostoru či kulturních společenstvích na úrovni:

- globální,
- regionální,
- podnikové (firemní), organizační - (zaměstnaný jedinec je socializován organizací, ke které náleží nebo prostředím, ve kterém se nachází). V našem případě zemědělský management, poznamenaný vykonávanou profesí ve vazbě na prostředí.

Ne všechny aspekty kultury dané society (profesní) jsou přitom sdíleny všemi členy ve stejné míře – „individuální kultura“ každého jedince (*jeho mikropostoru*) je výsledkem specifické kombinace vlivů, které na něj

působily a působí. Procesem učení, kterým prochází každý jednotlivec v rámci jednotlivých societ – vzorce myšlení, cítění a jednání, které si osvojuje nazývá Hofstede (1999) mentálními programy. Jsou spojeny se základními představami, východisky plynoucími z žebříčku hodnot a citových prožitků především na nevědomé úrovni, ale jsou ovlivněny i prostředím, ve kterém se nachází. Zde je použitelný naprosto ojedinělý způsob (svým způsobem ve světě jedinečný) zjištění stavu nevědomé úrovně jedince (tedy základního východiska organizační kultury) pomocí TBSD, který je použitelný i pro zjištění sdílených hodnot konkrétní určitou societou. I když kultura existuje prostřednictvím jednotlivců, je na druhé straně sociálním jevem, který má nadindividuální povahu – nahromaděná zkušenost society.

Organizační kulturu lze chápat v několika úrovních tvořících celek, a to jako:

- soubor základních předpokladů, východisek existují a hodnot – na nevědomé úrovni (zjistitelné za pomoci TBSD),
- sociálních norem a standardů jednání – částečně vědomé a do určité míry ovlivnitelné,
- systému symbolů, hmotné (artefakty) i nehmotné povahy – na vědomé úrovni ovlivnitelné, projeví se v myšlení, cítění, jednání a chování členů organizace a jsou také v rámci organizace (či prostředí) sdíleny. Zároveň jsou výsledkem procesu celoživotního učení každého jednotlivce. Skrže symboly lze zpětně působit na nevědomou úroveň jedinců, tj. na jejich základní postoje.

Organizační kultura je významným subsystémem každé society a determinantou její efektivnosti. Jako součást organizačního systému nefunguje organizační kultura samostatně, ale ve vzájemných vztazích a interakcích socioekonomických ve vztahu k prostředí. Za současný klíčový prvek rozvoje regionu je považována strategie. Vývoj a realizace strategických rozhodnutí a plánů je však záležitostí lidí, kteří jsou nositeli kultury society. V procesu globalizace, který je provázen diskontinuitními změnami, se od managementu dané society v různých úrovních, např. regionálních, vyžaduje „pružná“ strategie spojená s reagováním na změny, ale i jejich předvídání a aktivní předvytváření budoucnosti, s tím kultura společnosti a jeho socioekonomické a přírodní podmínky nabývají na významu. Vztah mezi kulturou a prostředím je základní a rozhodující. Soulad mezi obsahem budoucí vývojové strategie a obsahem kultury s vazbou na přírodní prostředí je podmínkou dlouhodobé úspěšnosti a rozvoje lidského společenství v regionu. Obecně je žádoucí, aby organizační kultura byla spjata s kořeny regionální kultury, právě proto, že její kořeny tkví v přírodním prostředí regionu.

Na regionální úrovni se bude odehrávat rozhodující střet, protože současný i budoucí rozvoj regionů je neodmyslitelný od vývoje celosvětových globalizačních trendů, jejich vlivů a tomu odpovídajících souvislostí. Globální proměny naší civilizace, provázené

procesy diskontinuitních změn, neúprosně pronikají na úroveň regionu a stále více budou zasahovat do vývoje v jednotlivých regionech. Rozvojové možnosti budou adekvátní pružné odezvě v regionech, ale zároveň udržení vazby a provázanosti na prostředí dané kulturou a přírodou.

Pružnou adekvátní odezvu může zajistit a zvládnout pouze rozvíjející se lidský kapitál (*úroveň mikroprostoru*), tj. péče o rozvoj každého lidského individua a jeho potenciálu. Tento se může rozvinout plně ve svých tvůrčích přístupech po projití procesem osobnostního rozvoje ve spojitosti s celoživotním učením. V současné etapě se vzdělávání stává ústředním tématem lidského společenství. V současné době stoupá na významu úroveň managementu na všech úrovních regionu, který je vzděláván ve své specializaci, ale v obecné rovině rozumí kulturním kořenům svého regionu vyvěrajícím z prostředí socioekonomického i přírodního v daném prostoru. Ukazuje, že pád i vzestup lidského společenství v určitém prostoru je výsledkem interakce jeho kultury s přírodním prostředím. Socioekonomické a kulturní aspekty tedy nabývají na významu, ovlivňují stav životního prostředí či kulturní krajiny a naopak stav prostředí působí zpětně na lidi, toto je potvrzeno i našimi výsledky (tab.1)

Vzdělávání a celoživotní učení se stává procesem sebezpůsobovacím spjatým s pochopením kulturních symbolů v obecné celospolečenské rovině i rovině regionální. Proces rozvoje lidského potenciálu spjatý s rozvojem tvůrčích, kreativních schopností vede k zajištění ideální reakce na globalizační trendy. To také souvisí s opuštěním hlediska industriálního paradigmatu, a naopak zaujetí zorného úhlu z pozice paradigmatu postindustriálního, čili holistického – celostního. Současné lidské společenství na planetě se nachází v období převratných globalizačních tendencí, lze je srovnat s úrovní změn spojených s průmyslovou revolucí. Závěr dvacátého století představoval konec paradigmatu, který dospěl z hlediska ekonomického k vrcholům „industriálního“ světa. Začíná však paradigma nového světa „postindustriálního“ – kde základem ekonomiky nebudou výrobní prostředky, jako je půda, peníze a suroviny, ale intelektuální kapitál. Svět vstupuje do nové ekonomiky – „ekonomiky znalostní“ a *lidský kapitál* se stává nejdůležitější formou kapitálu, ostatní formy, peníze, půda a technologie se stávají na něm kriticky závislé a budou čím dál více intelektuálnímu kapitálu podřízeny (Truneček, 2003).

Ve znalostní ekonomice se firmy stávají „učícími se organizacemi“, což nelze zužovat na systém vzdělávání pracovníků, ale zaznívá tu prvek týmové spolupráce a v něm společné učení založené na výměně informací a podpoře všech k jejich získávání. Souvisí to se zvyšováním inteligence organizace a uvolňování potenciálu jejich pracovníků. Hodnota inteligence vzrůstá na stupnici inteligence od kognitivních znalostí k sebe-motivující tvořivosti (Horalíková – Zuzák, 2005).

Manažeři jsou vzorem chování pro ostatní, tudíž i základem pro budování stávající kultury i na úrovni

regionu. Kulturní dimenze jsou popsatelné ve třech rovinách. Tou první rozhodující rovinou jsou *základní životní představy, hodnoty a postoje*, které jsou na nevědomé úrovni, a z nich plynoucí *pravidla pracovního a sociálního jednání*, která jsou funkční, viditelná a zjištělná jednoznačně na úrovni vědomé, jak také konstatuje *Bedrnová-Nový, (1998)*. V našem případě jsou kulturní dimenze popisované v první rovině, ty se pak projevují v postojích a jednání manažerů a významně ovlivňují současné kultury dle profesní struktury managementu regionálního. K popisu byly použity kulturní dimenze, jak byly determinovány *Hofstedem (1999)* v pěti úrovních – tabulka č.1.

Tabulka 1: Kulturní dimenze zemědělského managementu dle profesí

Kulturní dimenze	Předsedové ředitelé	Zootechnici	Ved. účetní	Agronomové
1. vztah k autoritě (mocenský odstup)	vysoký	vysoký	spíše nižší	spíše nižší
2. vztah individuum a společnost (individualismus X kolektivismus)	spíše individualismus	vysoký individualismus	kolektivismus	spíše kolektivismus
3. koncepce maskulinity a feminity (způsoby řešení konfliktů)	vysoká maskulinita	vysoká maskulinita	vysoká feminita	spíše feminita
4. obava z nejistoty (vztah k nejistotě a neurčitosti)	vysoká obava z nejistoty	vysoká obava z nejistoty	vysoká obava z nejistoty	spíše vztah k nejistotě
5. krátkodobá a dlouhodobá orientace	Spíše dlouhodobá	Spíše krátkodobá	dlouhodobá	dlouhodobá

Z nejvýznamnějších výsledků je třeba upozornit na to, jak určitá profese ovlivňuje chování jedinců v ní působících, přičemž dlouhodobé působení prostoru a prostředí, v němž se pohybují a které je spjaté s vykonávaným zaměstnáním, svými významnými rozdíly na subjekt i profesní societu působí. Kulturologická determinace přírodou u agronomů oproti působení uměle vybudovaných velkokapacitních objektů živočišné výroby, které jsou pracovním prostředím zootechniků s sebou přináší i předpoklady pro jejich velmi rozdílné životní postoje. Agronomové jsou profesní skupinou s téměř nulovou ochotou podřídit se světské autoritě, mezi ostatními profesními skupinami je tato neochota nejvýznamnější. Zřejmě také proto, že jsou nuceni se podřizovat zákonitostem daným kontaktem s přírodou. Je svět spjatý s přírodou a s jejími obecně platnými zákonitostmi, jako je dlouhodobě se opakující cyklus střídání ročních období, který přitom není oproštěn od povětrnostních vlivů a je často spojen s nečekanými změnami a je přijímán touto profesí pokorně v dlouhodobé perspektivě. Obava z nejistoty - je u agronomů ze všech profesních skupin nejnižší, přírodní podmínky jejich pracovního prostoru v biosféře je naučily se s nejistotou vyrovnávat.

Zatímco uzavřené, člověkem uměle vytvořené industriální prostředí velkochovů zvířat v halách bylo poměrně stresujícím pracovním prostředím zootechniků. Zootechnici z velkokapacitních chovů zvířat jsou pro náš vzorek typičtí (např. MAVELA Dynín – nosnice, velkokapacitní kraviny apod.). V člověkem uměle vytvořeném prostředí se musí opírat pouze o své vzdělání a znalosti, které posiluje jejich mocenský odstup a vypjatý individualismus - řešení většiny problémů do značné míry závislé pouze na rozhodnutí jedince. Protihráčem je jim smrt, která je nepřiměřeně vysoko v žebříčku asociovaných pojmů, proti níž jsou bezmocní, střet se odehrává každodenně a ohraničuje jejich perspektivu na krátkodobou, s vysokou mírou nejistoty. Kdežto u agronomů se vztah k přírodě snoubí jak se vztahem ke společenství, tak s umírněným

řešením konfliktů, obdobně jako u žen – vedoucích účetní. Obdobně protipólně proti sobě stojí předsedové (a ředitelé) zemědělských podniků se svými postoji oproti vedoucím pracovnícům úctáren. Předsedové a ředitelé uznávají autoritu a udržují si mocenský odstup. Vztah ke společnosti je individualistický s koncepcí vysoké maskulinity spojené s vysokou obavou z nejistoty a se snahou o orientaci spíše dlouhodobou. Oproti vysoké koncepci maskulinity u předsedů a ředitelů mají vedoucí účetní vysokou koncepci feminity, důvodem je také to, že tuto profesní skupinu tvoří jenom ženy. V této profesní skupině žen většinou se středoškolským vzděláním převládají postoje, které jsou spjaté s ženstvím obecně a patří sem i dlouhodobá orientace s rysy kolektivismu.

Závěr

Realita současného stavu některých profesních skupin zemědělského managementu má blízko k filosofii trvale udržitelného rozvoje, který je stavěn na perspektivách dlouhodobé koncepce, kolektivistického a femininího přístupu projevujícího se v péči o krajinu.

Neblíže jsou svými postoji profesní skupiny agronomů a vedoucích účetních.

Krátkodobá koncepce s maskuliním přístupem způsobuje krize zemědělství jako biosystému a projevuje se markantně v okamžiku, kdy rozhodující článek - člověk - se přestává řídit přírodními zákony, přestane brát v úvahu, že je pouhou součástí tohoto biosystému a nadradí svému jednání svůj vlastní antropocentrismus, projevující se ve vědecké racionalizaci názoru, že my lidé jsme ostatním formám života nadřazeni, z čehož vyplývá, že příroda musí mít pouze užitnou hodnotu. Ve svých důsledcích tento styl myšlení industriálního věku je spjat s kapitálovou kumulací prezentovanou modelem krátkodobého zisku v evropsko-americké kultuře a lze uvažovat o tom do jaké míry bylo spjato s tímto postojem i socialistické produkční zemědělství, především v profesi zootechniků, která byla spojena s velkovýrobními technologiemi, ztrácející svou industriálností rozměr lidskosti i sounáležitosti s přírodou. Takováto tvrdá realita samozřejmě ovlivnila i vnitřní hodnoty a postoje této profesní skupiny zemědělského managementu.

Kulturní dimenze, které se projevují v postojích a jednání manažerů významně ovlivňují proces rozvojových tendencí regionu, a pro uskutečňování politiky trvale udržitelného rozvoje je do budoucna očekávána stále významnější role stále učícího se managementu. Problematika trvale udržitelného rozvoje nebude spočívat pouze na vyřešení ekonomických pravidel a technických problémů, či nových technologií, ale rozhodujícím momentem bude přijetí této filosofie se sociologickými a psychologickými aspekty do problematiky společnosti, do její socio-ekonomické politiky. Cesta vedoucí k přijetí politiky a filosofie trvale udržitelného rozvoje v regionu zvláště závisí na regionálním managementu. Stojíme před úkolem proniknout hlouběji k podstatě jevů (nové postmoderní paradigma) a zároveň pochopit i smysl poslání člověka na této planetě. Ale v okamžiku vědomého přijetí vlastní jedinečnosti jednotlivou lidskou bytostí, přistupuje současně vědomí sounáležitosti s celostností planety řídící se přírodními a vesmírnými zákony i se sounáležitostí se společenstvím lidských individuí, jednajících s ohledem na jednání druhých v určitém historickém čase, kultuře a prostoru.

Vzhledem k celostnímu přístupu je nezbytné skloubit všechny úrovně v rovině regionu, které jsou podmínkami rozvoje trvale udržitelného rozvoje v regionu:

- na úrovni mikroprostoru – lidské osobnosti jako subjektu – zaměření na problematiku dotýkající se

rozvoje lidského potenciálu a celoživotního učení, zvláště u manažerů;

- hledat spojitosti pro trvale udržitelný rozvoj v regionu (mezoprostor) - porlínání úrovní kulturních prvků v souvislosti s přírodními podmínkami a socioekonomickými vlivy,
- nalezení nových vztahů a souvislostí mezi základními elementy na úrovni mikro, mezo a makroprostoru tak, aby v regionu (mezoprostoru) při tvorbě jeho organizační struktury byla zachována vazba na kulturu regionální se zachováním celostního pohledu, který opouští fragmentovanou specializovanost i jednooborovost manažerů a snažit se o širší vztahové a systémové přístupy z hlediska budoucích globalizačních trendů.

Opakovaně se ukazuje, že pád i vzestup lidského společenství v regionech je výsledkem interakce jeho kultury s přírodním prostředím. Vzestup a rozvoj lidského společenství souvisí s tím, zda kultura v regionu si udržuje určité rysy regionální kultury, které vznikly v minulosti v návaznosti na přírodní prostředí a zda tyto kulturní tradice zůstávají základem při přijímání nových kulturních, třeba i globálních prvků a vytvoří odpovídající socio-ekonomickou strukturu. V okamžiku, kdy nově pronikající kulturní a socioekonomické aspekty jsou plně odcizené prvotnímu přírodnímu prostředí, dochází obvykle k úpadku rozvoje v regionu.

Literatura:

1. BEDRNOVÁ, E. - NOVÝ, I. a kol. Psychologie a sociologie řízení. Vydání 1. Praha: Management Press, 1998. 559 s. ISBN 80-8594333-57-3
2. HOFSTEDE, G. Kultury a organizace. Software lidské mysli. (Spolupráce mezi kulturami a její důležitost pro přežití.) Praha: Universita Karlova, Filosofická fakulta 1999, s.208, ISBN 80-85899-72-8
3. HORALÍKOVÁ, Marie – ZUZÁK, Roman. Talenty v podnikové praxi.(Monografie). První vydání, Praha: ČZU, 2005, s. 88 ISBN 80-213-1229-0
4. TRUNEČEK, J. Znalostní podnik ve znalostní společnosti. Praha: Professional Publishing 2003, 312 s. ISBN 80-86419-35-5

Address:

doc. Ing. Růžena KRNINSKÁ, CSc.,
Jihočeská univerzita v Českých Budějovicích
Zemědělská fakulta - katedra řízení
Studentská 13
370 05 České Budějovice
Tel:00420 387 772 485 e-mail:krninska@zf.jcu.cz

UPLATŇOVÁNÍ KRIZOVÉHO MANAGEMENTU VE STRATEGICKÉM ROZHODOVÁNÍ PODNIKOVÉHO TOP MANAGEMENTU

Using of Crisis Management in the Strategical Decision Making of TOP
Management of Companies

Emil Svoboda

Ústav managementu PEF, MZLU BRNO, ČR

Souhrn :

Vědecký příspěvek uvádí poznatky zformulované ve výzkumu MSM 6215648904 (Brno, 2005) se zaměřením na analýzu manažerských, finančních a ekonomických rizik a metody jejich řešení ve strategickém řízení podnikového TOP managementu v novém podnikatelském prostředí s vlivy vyvolanými integračními procesy, rozvojem informačních technologií a faktory globalizace.

Předmětem podrobné analýzy je Bioveta, a.s. Ivanovice na Hané. Příspěvek navazuje na výsledky výzkumu autora uváděné ve vědeckých časopisech a konferencích, a to především IAES(Rome, 1998), (Vienna, 1999), (Charleston, 2000), (Paris, 2002), FŠI ŽU v Žilině (2003, 2004), PEF ČZU Praha 2002, 2003, 2004), FEM SPU Nitra (2002), Zemědělská ekonomika IV/2001 a V/2003 aj.

Klíčová slova: krizový management, manažerské rozhodování, podnikatelské prostředí, informační technologie

Summary:

The scientific paper shows results formulated in researches MSM 6215648904 (Brno, 2005) focused in analysis of managerial, financial and economic risks and methods of their solving in strategical decision making of business TOP management in a new entrepreneurial environment with influences caused by integration processes, development of information technology and factors of globalization

In detail is analyzed the situation in Bioveta, Ltd. Ivanovice na Hané. The paper evolves results of author researches published in scientific journals and in conferences, especially IAES(Rome, 1998), (Vienna, 1999), (Charleston, 2000), (Paris, 2002), CAU PEF Prague (2002, 2003), SAU FEM Nitra (2002, 2003, 2004), and Agriculture Economics (IV/2001 and others).

Key words: Crisis Management, Managerial Decision Making, Entrepreneurial Management, Information Technology.

Úvod

Ve výzkumu autora tohoto příspěvku, GA MSM 431100007 (Brno, 2004), bylo zjištěno, že nové podnikatelské prostředí ekonomických subjektů ČR je zásadním způsobem ovlivňováno jejím vstupem do Evropské unie, a to zejména působením faktorů externího prostředí. Konkurenční výhodu ve zvýšené konkurenci získávají zejména podnikatelské subjekty, které se zeměmi EU a ostatními zeměmi světa již mají nebo měly již dříve obchodní kontakty. U nich jsou dobré předpoklady pro rozšíření dosavadních aktivit zejména zrušením dřívějších ochranných opatření EU. Z dalších významných faktorů lze uvést globalizaci tržního prostředí, která se prolíná prakticky do všech sfér společnosti. Chování podnikatelských subjektů výrazně ovlivňuje také rozvoj nových informačních technologií, který charakterizuje Gates (1999).

Důležitou úlohu ve strategickém rozhodování plní krizový management, jehož přístupy a metody umožňují včas řešit pro podnik nežádoucí stavy, které by ve svých důsledcích vedly k výraznému omezení podnikových funkcí až k případnému zániku podniku, proto jeho význam pro podnikatelské subjekty se zvyšuje.

Cílem tohoto příspěvku je publikování výsledků výzkumu MSM 6215648904 (Brno, 2005), v němž předmětem analýzy je oblast strategického rozhodování podnikového TOP managementu vybraných podnikatelských subjektů se zaměřením na oblast krizového managementu. Publikované výsledky mají metodický charakter a uvádějí formulaci algoritmu sledování příčin krize s možnostmi jejich řešení podnikovým managementem. Analýza je uskutečňována na základě přístupu (Svoboda, 2000), jehož využívání se týká prakticky všech fází životního cyklu podniku. Příspěvek uvádí příčiny vzniku krizových situací v analyzovaných podnikatelských subjektech, a to

v oblasti manažerských, finančních a ekonomických informací a možnosti jejich řešení v krizovém managementu. Práce vyúsťuje ve formulaci krizové matice a její rozpracování do mapy rizik v podnikovém managementu, a to pro všechny podnikové aktivity.

Materiál a metodika

Pro splnění stanoveného cíle byla zvolena metodika, která se opírá o algoritmus strategického rozhodování podnikového managementu s dalšími návaznými metodami pro jednotlivé oblasti podnikového managementu, a to v průběhu jednotlivých stádií životního cyklu podniku. Byly uplatněny metody řízeného rozhovoru s podnikovým TOP managementem, metody analýzy prostředí managementu – PEST, SWOT, EFE a IFE dále metody strategického rozhodování – BCG, SPACE analýza a metody krizového managementu. Oblast předmětu činnosti byla analyzována korelační tabulkou zobrazující jednotlivé provozované aktivity z hlediska ekonomického přínosu pro podnik ve vztahu k přínosům pro zákazníka.

Analýzované podniky představují středně velké podnikatelské subjekty s rozsáhlejším předmětem činnosti a také vybavené moderními technickými prostředky řízení, které jsou nezbytné k provádění jednotlivých druhů finančních a ekonomických analýz, a to ve vazbách na analýzy managementu a marketingu. Konkrétní data byla čerpána zejména z podniku Bioveta, a. s. Ivanovice na Hané a z dalších podniků, s nimiž autor dlouhodobě spolupracuje. Zformulované postupy umožňují v praxi realizovat zásady znalostního managementu. Dosažené výsledky jsou postupně ověřovány v praxi zkoumaných podniků.

Výsledky

Krizi chápeme, ve shodě s řadou dalších autorů, jako výraznou odchylku od normálního stavu, jež významně omezuje nebo znemožňuje podniku plnit jeho základní cíle. Krize tedy může mít dílčí nebo komplexní charakter. Postup, který umožňuje krizi predikovat a případně ji následně řešit lze rozdělit do třech etap, a to analýzu stupně ohrožení (1), formulaci krizové strategie s vymezením stupně ohrožení, případně eliminování (2) a realizaci krizové strategie, tj. snížení nebo odstranění příčin krize (3). Analýza stupně ohrožení navazuje na proces strategického rozhodování, a to na metody analýzy prostředí managementu. Na základě těchto metod jsou uvedeny jednotlivé krizové faktory a pravděpodobnost jejich výskytu z interního a externího prostředí managementu. Seřazením výše uvedených faktorů s pravděpodobností jejich výskytu od nejvyšší pravděpodobnosti k nejnižší a současně s vyjádřením předpokládaných dopadů, které krize vyvolá, dostaneme tzv. krizovou matici. Odborným posouzením krizové matice můžeme určit krizovou

strategii, tj. stanovíme opatření a postup k omezení nebo odstranění krize. Z uvedeného je patrné, že v sestavené matici mohou nastat čtyři základní kombinace pravděpodobnosti výskytu krize s vyjádřením jejich dopadů, a to :

- velká pravděpodobnost výskytu ohrožení s nadprůměrnými až velkými ekonomickými dopady (I),
- velká pravděpodobnost výskytu ohrožení s podprůměrnými až malými dopady (II),
- střední až malá pravděpodobnost výskytu ohrožení s velkými ekonomickými dopady (III),
- střední až malá pravděpodobnost výskytu ohrožení s malými ekonomickými dopady (IV).

Sestavení krizové matice je určitým orientačním návodem na případné řešení krize. Situace I. a III. vyžaduje odstranit možná ohniska krize, a to buď nezařazením dané činnosti nebo omezením činnosti s jejím ukončením, případně formulování alternativního řešení. Situace II. vyžaduje buď omezení dané činnosti nebo hledání alternativního řešení daného problému a situace IV. umožňuje řešení krize alternativou a nebo běžnými opatřeními. Po určení krizové strategie lze v případě výskytu krize stanovit plán, jehož realizací lze krizi omezit nebo zastavit. Data z krizové matice slouží k podrobnému rozpracování do mapy rizik, zahrnující všechny oblasti činnosti podniku. Výsledky práce jsou využívány v praxi zkoumaných podnikatelských subjektů.

Jak bylo již uvedeno, při sledování životního cyklu podniku je důležité si všimnout rizik ve vztahu k dopadům, které tato rizika mohou vyvolat až po stav, který je řešen v oblasti krizového managementu, tj. stav, kdy podnik neplní některý z dlouhodobě orientovaných cílů nebo neplní více těchto cílů. Podle jejich rozsahu se jedná buď o krizi dílčí nebo celkovou, která vede podnik k jeho zániku.

Z hlavních externích příčin vedoucích podnik do krize lze uvést faktory, které lze zjistit PEST analýzou. K nim patří tzv. ohrožení, tj. pro podnik negativní faktory ze skupin vlivů:

- politických a legislativních,
- makroekonomických,
- sociálních a nebo
- technicko-technologických.

K nejčastějším příčinám vedoucím ke vzniku krizových situací z interního prostředí patří faktory, které lze zjistit SWOT analýzou, charakterizované jako tzv. slabé stránky firmy. Z nich lze uvést např. nízkou úroveň manažerské práce TOP managementu s malým přehledem o vývoji hlavních směrů změn v ekonomickém prostředí, nedostatečné nebo pouze formálně využívání účetních, finančních a ekonomických informací, nízká flexibilita v predikci a reakcích na změny trhu, pomalá modernizace zastaralých technologických postupů, neumožňující vyšší produktivitu práce, aj.

Výše uvedené příčiny krize, jak z prostředí externího, tj. z ohrožení, tak i z prostředí interního, tj. ze slabých stránek podniku, mají svůj odraz ve finančním a vnitropodnikovém účetnictví, jehož informace by

měly charakterizovat finanční a ekonomické vztahy jak uvnitř podniku, tak i k ostatním subjektům tržního prostředí. Pro zkoumání uvedených oblastí je nutné využít specifické metody účetních, finančních a ekonomických analýz. Výsledky těchto analýz závisí na splnění řady důležitých předpokladů. Z nich lze uvést především závislost na:

- přístupu a schopnostech manažerů nebo kontrolních orgánů analýzu účelně provést a z dat vyvodit správné, tj. adekvátní závěry,
- použitých zdrojích informací – např. účetních výkazů, výročních zpráv, ekonomických datových souborů, údajích kapitálového trhu,
- zvolených metodách a přístupech jednotlivých analýz a využívání moderních technických prostředků řízení a komunikace.

Prováděné analýzy mohou včas identifikovat nebezpečí nebo počátek finanční krize podniku. Analýz se účastní jak manažeři a interní kontrolní orgány podniku, tak i externí uživatelé, jež patří do vnějších zájmových skupin podniku. Ve výzkumu byla zjištěna hlavní rizika z prováděných analýz účetních dat. Z nich lze uvést zejména nedostatky vyplývající z konstrukce vlastních výkazů, jako např. obtíže věrohodného zobrazení špatně kvantifikovatelných jevů, nezhledňování kolísání údaje během roku, uplatňování historických cen bez zohledňování vzestupu vstupní ceny, tzv. tiché rezervy, aj. Dále sem patří problémy s prostorovou srovnatelností dat, případně jejich porovnávání s určitými standardy vyplývající z odlišné metodiky zachycování účetních případů a také problémy z věrohodnosti zachycení a vykazování dat, neboť údaje mohou být neúmyslně a nebo úmyslně, tj. záměrně zkreslené.

Jak vyplývá z provedeného výzkumu, neúmyslně zkreslené údaje jsou většinou způsobeny nedbalou prací nebo nedostatečnou kvalifikací a mohou podniku způsobovat značná rizika. Záměrné zkreslování účetních informací přináší podniku řadu pro podnik nebezpečných rizik. K nim lze zařadit např. vykazování majetku, který podniku nepřináší ekonomický prospěch, vylepšování ukazatelů likvidity, záměna technického zhodnocení za opravu a obráceně, nedodržování zásady opatrnosti v účetnictví, např. v oblasti dočasného snížení hodnoty aktiv a také chybně stanovené odhady předpokládané životnosti majetku, aj.

Účetní informace jsou základem pro všechny finanční a ekonomické analýzy a jsou důležitou součástí podnikového informačního systému, jehož význam spočívá především v zabezpečování dat a informací pro účelné řízení podniku. Tím účetnictví přispívá ke snižování rizika podnikání, a to včasným zjišťováním relevantních informací pro jeho uživatele, a to z technických, ekonomických aj. hledisek. Tento příspěvek má upozornit na hlavní rizika, která lze vysledovat ve finančním a vnitropodnikovém účetnictví a základní možnosti jejich řešení.

Jak je patrné z provedené analýzy, každý podnikatelský subjekt snažící se obstát v podnikatelském

prostředí by měl prostřednictvím analýzy svého účetnictví identifikovat rizika a zjistit tak počátky případné finanční a ekonomické krize. O finanční situaci by se měla zajímat celá řada uživatelů účetních informací, a to jak uživatelů interních, tak i uživatelů externích. což koresponduje s jednotlivými tzv. zájmovými skupinami. K interním zájmovým skupinám patří vlastníci, manažeři a zaměstnanci. K externím zájmovým skupinám náleží zákazníci, věřitelé, dodavatelé a stát. Obě skupiny mají specifickou a nezastupitelnou roli i když najdeme řadu vzájemných souvislostí, které při financování podnikatelské činnosti podniku vytvářejí návazné, někdy řetězovité vztahy. Porušování zásad finančního a vnitropodnikového účetnictví se promítá do finančních a ekonomických souvislostí a zpravidla vede ke vzniku krizové situace.

Diskuse

Poznatky této práce korespondují se závěry autorů Drucker (2001), Gozora (2005), Hron (2001) a Šimo (2001), Zuzák (2005), aj.

Z výsledků tohoto příspěvku a závěrů výše uvedených autorů i z aplikace výsledků v praxi je patrné, že moderně řízené podniky se bez účelného řízení změn a aplikace krizového managementu neobejdou a tudíž, že podnik bez nich nemůže dobře reagovat na turbulentní prostředí managementu s působením řady aspektů globalizace, ale i významných prvků regionálních. V tomto směru nacházejí uplatnění metody analýzy prostředí managementu, metody strategického rozhodování opírající se o analýzu účetních, finančních a ekonomických informací.

Krizový management pokrývá široké spektrum, v němž je využíván, a to počínaje řešením přírodních a živelných katastrof až po krize ekonomické. Všechny aplikace mají určité společné rysy, tj. zjišťování příčin výskytu krize, dále postupy k jejich omezení nebo eliminaci a formulaci možností, jak krizím předcházet. Každý výskyt krize vyvolává určité negativní dopady na fungování daného subjektu a klade zvýšené finanční požadavky na omezení nebo řešení důsledků krize.

Závěr

Výzkum prokazuje, že v praxi podnikového managementu se vyskytují dílčí nebo komplexnější krize, avšak řada manažerů krizi začíná analyzovat příliš pozdě, neboť situaci za krizovou vůbec nepovažuje a snaží se ji řešit běžnými opatřeními, což je ve většině případů neúčinné. Neřešené problémy narůstají, a tak z dílčí krize se stává krize celková. Těmto stavům se dá předcházet tím, že jsou včas prováděny analýzy, a to v průběhu celého procesu strategického rozhodování. Úspěšnost dobrého fungování strategického řízení závisí zejména na kvalitě manažerské práce s využívá-

ním moderních informačních a komunikačních technologií v informačním systému podniku. Tím krizový management posiluje zpětnou vazbu manažerského rozhodování, neboť lze souhrnně konstatovat, že většina ekonomických, ale často i ostatních krizí vzniká proto, že není podnikovým managementem věnována dostatečná pozornost kontrolní činnosti řízených procesů.

Literatura:

- DRUCKER, P. F. Řízení v době velkých změn. Management Press Praha, 1998. ISBN 80-85943-78-6.
DRUCKER, P. F. : Výzvy managementu pro 21. století . Management Press Praha, 1. dotisk, 2001. ISBN 80-7261-021-X.
GOZORA, V. : Krizový manažment. Nitra: SPU, 2000. ISBN 80-7137-802 -X.
GOZORA, V. : Prispôsobovanie podnikateľskej štruktúry poľnohospodársko potravinárskeho komplexu európskym trhovým štruktúram. In: Medzinárodné vedecké dni FEM SPU Nitra, 2001, s. 17-24. ISBN 80-7137-715-5.
GATES, B. :Byznys rychlostí myšlenky. Management Press Praha, 1999. ISBN 80-85943-47-2
HRON, J. : Zdroje udržitelného ekonomického růstu ve 3. tisíciletí. In Změna – příležitost k rozvoji. Katedra řízení PEF ČZU v Praze. Kostelec nad Černými lesy, 2001. ISBN 80-213-0816-8.

SVOBODA, E. : Podnikatelské strategie ekonomických subjektů řízené zákazníkem. In: Firma a konkurenční prostředí. Ústav marketingu a obchodu PEF MZLU v Brně, 1999. s. 165-168. ISBN 80-7157-37-2.

ŠIMÁK, L. : Zásady krizového plánovania. In: Riešenie krízových situácií v špecifickom prostredí. ZU Žilina, 2005, s. 615-625. ISBN 80- 8070-273-X

ŠIMO, D. : Teoretické a metodologické otázky agrárneho marketingu. In Aktuálne problémy agrárneho trhu. SPU FEM Nitra, 2000, s. 11-17 ISBN 80-8137-750-3.

ZUZÁK, R. :Krizové řízení podniku. Profesional Publishing Praha 2005. ISBN 80-86419-74-6.

ZUZÁK, R. :Krizové řízení podniku. ČZU PEF Praha, 2005. Habilitační spis. 219.

Address:

prof. Ing. Emil Svoboda, CSc

Ústav managementu PEF

MZLU v Brně

Zemědělská 1/Q

613 00 Brno,

tel. 545132522

E- mail : esvob@mendelu. cz, svoboda@telecom. cz

SVOBODA, SPRAVEDLNOST A BEZPEČNOST V EU

Freedom, justice and security in the EU

Bublan František*ministr vnitra ČR**interior minister of the Czech Republic**(Přednáška v rámci stejnojmenného semináře VŠERS pořádaného 13. září 2005 v Českých Budějovicích)***Souhrn:**

Exkurz do geneze politiky justice a vnitra

Deset let budování prostoru svobody, bezpečnosti a spravedlnosti – program z Tampere a Haagský program

Soudní spolupráce v trestních a civilních věcech

Schengenská spolupráce a vízový informační systém (VIS)

Vnější dimenze

Priority současnosti

Člověk vs. stát

Závěr

Summary:

About the genesis of politics, the justice system and the interior

Ten years of making the room for freedom, security and justice – the program from Tampere and the Hague Program

Courts' cooperation in criminal and civil affairs

Schengen cooperation and the visa information system (VIS)

Outer dimensions

Present priorities

Human vs. State

Conclusion

Vážené dámy a vážení pánové,

dříve, než přistoupím ke své přednášce, mi dovoluji **vyсловit zároveň poděkování i omluvu**. Poděkování za příležitost přiblížit vám prostor svobody, bezpečnosti a spravedlnosti dnešní Evropské unie, jelikož si to zmíněná oblast s ohledem na své bezprostřední dopady na každého z nás více než zaslouhuje. Daná oblast je aktuální tím spíše, že jsme na evropském území svědky eminentních bezpečnostních hrozeb a že se současně Evropská unie dostává do další klíčové fáze ve vývoji dotčených politik. Omluvu za to, že s ohledem na rozsáhlost celé oblasti je nemožné věnovat se detailně všem jejím aspektům, a tak mi nezbude než doufat, že se mi podaří popsat alespoň hlavní body.

Téma mé přednášky je SVOBODA, BEZPEČNOST A SPRAVEDLNOST V EU. Již tento samotný název doslovně vyjadřuje fundamentální postuláty, na nichž je a musí být Evropská unie budována, a to bráno kumulativně a ve vztahu k občanům jednotlivých členských států. Co je však jejich obsahem?

Prostor svobody vyjadřuje možnost volného pohybu osob jakožto jednoho ze základních cílů zřizo-

vacích smluv, přičemž opatření z oblasti spravedlnosti a bezpečnosti musí k této svobodě přispívat. Veškerá opatření, která se přijímají, musí být prosta jakékoliv formy diskriminace, musí respektovat osobní soukromí a ochranu osobních dat, což je zvláště v současných debatách na půdě EU velmi aktuální.

Prostor bezpečnosti neznamená, že by se z Evropské unie měla stát pevnost, v níž platí jednotná pravidla pro stíhání nelegálních aktivit, v níž by měly všechny právo vymáhající složky postupovat identickým způsobem, v níž existují stejné instituce apod. Prostor bezpečnosti znamená, že členské státy budou svými národními procedurami a národními institucemi sledovat stejné cíle a chránit zájmy unijní stejně jako bezpečnostní zájmy národní.

Prostor spravedlnosti jakožto poslední z dané trilogie směřuje k zintenzívnění spolupráce soudních orgánů jednotlivých členských států, a to za respektování všech specifik národních soudních systémů.

Exkurz do geneze politiky justice a vnitra

Budování prostoru svobody, bezpečnosti a spravedlnosti, kterýžto pojem uvedla v život v roce 1999 Amsterdamská smlouva, nebylo pochopitelně posta-

veno „na zelené louce“, nýbrž navazovalo na **oblasti spolupráce, které mezi sebou členské státy tehdy již Evropské unie provozovaly dlouhou dobu**, byť mimo institucionální a právní rámec Unie. Všechno začalo v podobě spolupráce v oblasti vnitřní bezpečnosti, která ani zdaleka není tak mladá, jak by se mohlo zdát ze znění zřizovacích smluv.

Byť se totiž evropská integrace ve své prvotní fázi zaměřovala na odbourávání v nejširším slova smyslu ekonomických bariér mezi zúčastněnými státy, bylo nechtěným důsledkem tohoto vývoje i rozvíjení a mezinárodní prostupování nelegálních aktivit. Bezpečnostní rizika uvnitř ES/EU se ukázala být nedílně spojena spouštějící integrací a proto v této souvislosti hovoříme o tzv. „**kriminogenním charakteru**“ evropské integrace.

Otázky vnitřní bezpečnosti se postupně dostaly původně na mezivládní úroveň spolupráce bez výslovného právního základu, později na mezivládní úroveň spolupráce s právním základem ve zřizovacích či jiných mezinárodních smlouvách, až k dnešní pokračující a stále se rozšiřující komunitarizaci“ některých z dotčených politik.

Původní **Římské smlouvy (1957), které založily Evropská společenství**, žádná výslovná ustanovení pokrývající oblast vnitřní bezpečnosti neobsahovaly a společná komunitární kompetence v tomto smyslu tudíž založena nebyla. V případě, že jednotlivé členské státy chtěly upravit vzájemné vztahy v této oblasti, musely využít standardních instrumentů mezinárodního práva veřejného.

Bez jakékoliv právní legitimizace se s ohledem na zkušenosti některých členských států s teroristickými útoky (Velká Británie/ETA či Itálie/Rudé Brigády) **jako první oblast vzájemné spolupráce vyprofiloval problém terorismu** – zejména z dnešní perspektivy jde o vážnou paralelu. Tato kooperace se začala etablovat mimo komunitární kompetenční a institucionální rámec a jejím vyjádřením se stala tzv. „**skupina TREVI**“.

Rozhodnutí o zřízení skupiny TREVI (akronym slova „Terorismus, Radikalismus, Extremismus a Mezinárodní Násilí“) přijala Evropská rada v r. 1975 a TREVI tak od června 1976 sloučila tehdejších 9 členských států do platformy diskutující otázky boje proti terorismu, otázky zajištění vnitřní bezpečnosti a posilování policejní spolupráce v těchto specifických otázkách společného zájmu.

Pochopitelně, že s ohledem na již řečenou absenci právního základu toto uskupení nemohlo mít a nemělo status Rady ministrů jakožto orgánu Společenství; fungovalo na čistě mezivládní rovině, bez jakékoliv participace Komise či parlamentního Shromáždění Společenství a bez vazby na komunitární procedurální pravidla.

Jednání skupiny TREVI na všech úrovních probíhalo velmi důvěrným způsobem, výsledky nebyly veřejnosti standardně sdělovány a jakákoliv kontrola

způsoby obvyklými v demokratických formách rozhodování (parlamenty, soudní instance) byla vyloučena.

Je nicméně nezpochybnitelné, že jednání členských států v rámci struktury TREVI **pomáhalo posilovat vzájemnou důvěru v přijímaná opatření v tak citlivé oblasti jako je vnitřní bezpečnost coby předmětu především národního zájmu** (terorismus, organizovaný zločin, policejní spolupráce). Skupina TREVI – navzdory všem nedostatkům a demokratickým deficitům – pomohla mezi státy tehdejších Evropských společenství vybudovat jasné představy o podobě institucionálního zajištění a o mechanismech vzájemné spolupráce.

Jen pro zajímavost mohu uvést, že činnost skupiny TREVI měla velký význam i na založení evropské policejní spolupráce, resp. samotný vznik Europolu. Ministři účastníci se jednání skupiny TREVI se totiž shodli v r. 1993 na založení tzv. „Drogové jednotky Europolu“, do jejíhož čela byl postaven Jürgen Storbek, vyšší německý policejní úředník, který se později stal ředitelem Europolu.

Původní zaměření na otázky boje proti terorismu a otázky vnitřní bezpečnosti bylo v r. 1985 v souvislosti se znovu probuzenými snahami vedoucími k zajištění volného pohybu osob (Jednotný evropský akt a navazující dokumenty) **rozšířeno o ilegální imigraci a organizovaný zločin**.

Činnost TREVI pokračovala až do přijetí Maastrichtské smlouvy (1993), kdy byla překonána novým právním prostředím a na jeho základě vzniklými pracovními strukturami.

Jakkoliv spolupráce mezi členskými státy v oblasti vnitřní bezpečnosti (jak je zřejmé s dosavadního textu) nezačala formálním ukotvením třetího pilíře v Maastrichtské smlouvě, byla **Maastrichtská smlouva v dotčených politikách evidentním přelomem**.

Jednak se začíná měnit samotný koncept evropské integrace (přeměna hospodářsky zaměřených Evropských společenství do politického a též bezpečnostního celku Evropské unie), jednak se dosti podstatně změnilo prostředí obklopující tyto členské státy (pád totalitních režimů ve střední a východní Evropě a s tím související rozmach organizovaného zločinu).

Maastrichtská smlouva představuje první pokus o založení všeobecného právního rámce pro spolupráci členských států v oblasti zajišťování vnitřní bezpečnosti, neboť v jedné ze dvou svých politických nadstaveb k hospodářské integraci **vydefinovala „Ustanovení o spolupráci v oblastech justice a vnitřních záležitostí“** (Hlava VI Smlouvy o Evropské unii). Teprve tímto aktem se unijní orgány a jejich nástroje začlenily do budování politik vnitřní bezpečnosti.

Danou skutečnost lze charakterizovat jakožto evidentní pokrok i přesto, že příslušná ustanovení v žádném případě nepředstavují ucelenou úpravu politik vnitřní bezpečnosti (mnohem spíše jde o výčet několika konkrétních oblastí vzájemné mezivládní spolupráce, jež jsou spojeny hlavičkou „společného zájmu“).

Přijetím Maastrichtské smlouvy došlo k zásadním změnám nejen pokud jde o kompetenční rámec, ale také pokud jde o rámec institucionální. Byla zřízena Rada ministrů spravedlnosti a vnitřních věcí, Výbor podle čl. K.4 a řada nižších pracovních expertních skupin, a celá oblast spolupráce v oblastech spravedlnosti a vnitra dostala nová pravidla.

Amsterdamská smlouva (1999) v koncepčních změnách pokračovala a přinesla do spolupráce v oblastech spravedlnosti a vnitra celou řadu dalších zásadních změn. (1) do plné komunitární (nadanárodní) kompetence se po jistém přechodném období začlení volný pohyb osob, azylová a migrační politika a soudní spolupráce v civilních věcech; (2) celé tzv. schengenské *acquis* bylo zvláštním protokolem začleněno do zřizovací smlouvy a (3) třetí (mezivládní) pilíř se nově zaměřil na policejní a soudní spolupráci v trestních věcech.

Do projektu budování prostoru svobody, bezpečnosti a spravedlnosti spadá celá řada oblastí. Jde o volný pohyb osob, vízovou politiku, politiku ochrany vnějších hranic Evropské unie, schengenský prostor, imigrační a azylovou politiku, koordinaci protidrogové politiky, policejní a celní spolupráci, boj proti organizované kriminalitě, politiku prevence trestné činnosti, boj proti rasismu a xenofobii, soudní spolupráci v civilních i trestních věcech, institut občanství EU, ochranu osobních dat, ochranu základních lidských práv a vnější vztahy v oblasti justice a vnitra.

Rozvoj tohoto prostoru byl jedním z nejkontroverznějších projektů, které Amsterdamská smlouva zakotvila. Vztah mezi suverenitou jednotlivých národních států a kompetencemi Evropské unie se dostal do nové fáze, a to – jak je zřejmé – ve velmi vnitropoliticky citlivých otázkách. Z řady oblastí, které původně spadaly do výlučné národní kompetence, se staly oblasti, v nichž byla odpovědnost i pravomoc sdílena mezi členskými státy a Evropskou unií, nebo které se do současnosti plně přesunuly do kompetence Evropské unie.

Deset let budování prostoru svobody, bezpečnosti a spravedlnosti – program z Tampere a Haagský program

Úplně první zasedání Evropské rady, které se výlučně zaměřilo na budování oblasti svobody, bezpečnosti a spravedlnosti, se konalo v říjnu 1999 ve finském Tampere. Úkolem Evropské rady bylo stanovit věčný i časový rozvrh legislativních a nelegislativních priorit, jejichž konečným výsledkem bude, že se Evropská unie stane oním prostorem svobody, bezpečnosti a spravedlnosti.

Hned v úvodu závěrů této Evropské rady stojí, že „... evropská integrace je od počátku založena na společném uznávání lidských práv, demokratického zřízení a vlády práva...“ a že „...tyto svobody mohou být požívány v podmínkách bezpečnosti a spravedlnosti...“. Z pohledu dalšího rozvoje prostoru svobody, bezpečnosti a sprave-

dlnosti se jednalo o klíčový politický signál, jelikož veškerá činnost všech pracovních úrovní Evropské komise i Rady ministrů bude muset pro danou oblast využívat odpovídající legislativní nástroje a legislativní procedury, a spolupráce členských států v dané oblasti se posune od dosavadních mezivládní dohod, smluv o operativní spolupráci či dokonce kvasiprávních dokumentů do jasných a zejména jednotných pravidel.

Plnění priorit pětiletého programu z Tampere skončilo k 1. květnu 2004 a následné období vyhodnocování vyústilo do přijetí dalšího, tzv. Haagského programu.

Na Haagském programu, opět koncipovaném pro období následujících pěti let (tj. do r. 2010), se usnesla Evropská rada v listopadu 2004.

Jako klíčová hodnota dalšího postupu prací již není výslovně zmíněn obecný pojem „vláda práva“, jako tomu bylo v programu z Tampere. Již se zde konkrétněji hovoří o tom, že „...občané Evropské unie očekávají, že tato při respektování všech jejich lidských práv a základních svobod zajistí efektivnější a společný přístup k přeshraničním problémům, jako jsou ilegální migrace, obchodování s lidmi, terorismus a organizovaný zločin...“.

Oba zmíněné pětileté programy stanovují politické priority pro jednotlivé oblasti prostoru svobody, bezpečnosti a spravedlnosti, nikoliv konkrétní opatření, která mají být přijata. Proto byly nezbytně tyto programy doplněny o tzv. „akční plány“, jež kasuistickou formou uvádí, jaká legislativní a nelegislativní opatření mají být v rámci Evropské unie přijata, a v jakém časovém horizontu.

V současnosti aktuální Haagský program – metaforicky řečeno – předjímá naši budoucnost v podmínkách demokratické stability a demokratické bezpečnosti, a do jisté míry je paralelou historie. Budování integrované Evropy v podobě Evropských společenství začalo po druhé světové válce společným odhodláním nikdy nezapomíkat na tragedie, k nimž na evropské půdě došlo. Haagský program je pak vyjádřením společného odhodlání čelit současným bezpečnostním hrozbám a chránit lidská práva a bezpečnost všech. Souhrn opatření musí být schopen čelit teroristickým útokům, musí zajistit efektivní výměnu informací mezi relevantními složkami, musí respektovat vyváženost zájmů na bezpečnosti a zájmů na ochraně práv jednotlivce, musí zajistit lepší přístup ke spravedlnosti, musí zajistit jednotný přístup k imigrační politice apod.

Jak je všeobecně známo, žádný pokrok nemůže nastat bez odpovídajících **finančních prostředků**. V současné fázi propojení členských států je nemyšlitelné, že opatření prováděná na území jednoho nebo dvou států na území ostatních členských států. Proto je nutné, aby v problémech společného zájmu existovaly unijní fondy přispívající k rovnoměrnému vývoji v celé Evropské unii.

Státy Evropské unie mohou spolupracovat při naplňování důležitých priorit především prostřednictvím komunitárních programů. Projekty do těchto programů většinou předkládá několik států společně, čímž se dosahuje přidané hodnoty oproti individuální akci. Například program AGIS je určen pro policejní a soudní spolupráci, programy ARGO a AENEAS spadají do migrační a azy-

lové oblasti. Nové členské státy také již před vstupem čerpaly prostředky programu PHARE, který pomáhá kandidátským zemím v přejímání standardů EU, a to včetně bezpečnostní oblasti. Policie ČR využila z PHARE kolem čtvrt miliardy korun. Nyní pro nové členy EU dobíhá nástupce PHARE, program Transition Facility (Přechodový nástroj), zatímco pomoc PHARE se přesouvá dále na východ (státy Balkánu, Turecko).

Důležitost finančního krytí priorit vnitřní bezpečnosti lze nejlépe ilustrovat na faktu, že v rámci příští finanční perspektivy se této tematice bude věnovat podstatně více prostředků než nyní (přesné číslo zatím není známo), počínaje rokem 2007 dojde k zavedení několika finančních rámcových programů, které jsou postaveny na principu solidarity a sdílené odpovědnosti mezi členskými státy.

Soudní spolupráce v trestních a civilních věcech

Pokud se týče soudní spolupráce v trestních i civilních věcech, do popředí vystupuje zejména zásada vzájemného uznávání rozhodnutí, která se stala uhlavním kamenem soudní spolupráce v rámci EU. V souvislosti s budováním prostoru, svobody a bezpečnosti bylo přijato velké množství instrumentů směřujících ke zlepšení civilní i trestní soudní spolupráce mezi členskými státy EU. V trestní oblasti se jedná především o rámcová rozhodnutí, tedy období směrnic ve III. pilíři, zaměřující se na zefektivnění poskytování vzájemné právní pomoci mezi jednotlivými členskými státy v průběhu trestního řízení. V civilních věcech je nejčastěji využíváno instrumentu nařízení, tedy přímo účinného nástroje, a to především v souvislosti se zefektivněním fungování vzájemné právní pomoci v civilních věcech v přeshraničních případech a snazší vymahatelností práva v těchto záležitostech.

Opomenout nelze ani oblast trestního práva hmotného; k harmonizaci skutkových podstat a sankcí za závažné trestné činy s přeshraničním dopadem jako je obchodování s lidmi, terorismus, korupce či obchodování s pornografií, se využívá rovněž instrumentu rámcového rozhodnutí.

Schengenská spolupráce a vízový informační systém (VIS)

Dne 14. června 1985 uzavřely vlády Belgie, Nizozemí, Lucemburska, Francie a Německa v lucemburském městě Schengen mezivládní „Dohodu o postupném odstraňování kontrol na společných hranicích“, známou jako Schengenská dohoda. Cílem této dohody bylo vytvoření zóny volného pohybu osob a zboží bez kontrol na společných, tj. vnitřních hranicích. K provedení této základní dohody byla sjednána dne 19. června 1990 „Prováděcí úmluva k Schengenské dohodě“, která obsahuje opatření, jenž mají zajistit, aby zrušení

kontrol na vnitřních hranicích nevedlo ke zneužívání svobody pohybu, nelegální migraci a pro cíle organizovaného zločinu. K 1. květnu 1999 byla schengenská spolupráce protokolem Amsterodamské smlouvy začleněna do institucionálního rámce EU.

V současné době jsou do schengenské spolupráce zapojeny všechny státy evropské „patnáctky“ s výjimkou Velké Británie a Irska, které se podílejí nebo hodlají podílet pouze na některých částech této formy spolupráce. Kromě toho, na základě smlouvy o přidružení, provádějí schengenské *acquis* i nečlenské země Norsko a Island. V říjnu 2004 podepsalo asociací dohodu o implementaci, aplikaci a rozvoji schengenského *acquis* i Švýcarsko.

K zajištění prostoru bezpečnosti, svobody a práva přispívá Schengenský informační systém (SIS), jehož prostřednictvím jsou poskytovány informace k vyhledávání osob a věcí. Údaje v něm obsažené mohou být důležité pro udělování různých povolení a víz.

V souvislosti s rozšířením Evropské unie o nové členské státy vyvstala potřeba zásadní přestavby stávajícího Schengenského informačního systému. Dosavadní Schengenský informační systém lze zjednodušeně označit za komplexní evropský pátrací systém vybudovaný na obdobných principech jako jednotlivé národní policejní systémy jeho členských států. Hlavním účelem Schengenského informačního systému je usnadnit jeho členským státům pátrání po osobách a věcech v podmínkách zrušení vzájemných hraničních kontrol. K realizaci tohoto účelu jsou do systému vkládány záznamy k osobám hledaným pro účely předání nebo vydání k trestnímu stíhání nebo výkonu trestu, k osobám pohřešovaným s důrazem na děti nebo lidi, kterým je třeba poskytnout pomoc, k osobám, u kterých je třeba zjistit adresu pro potřeby trestního řízení, k hledaným věcem a záznamy k osobám nebo k věcem, u kterých je třeba skrytě zjišťovat, kde se pohybují. Zavedení tohoto systému přineslo v jeho stávajících státech významné zlepšení policejní a justiční spolupráce.

V České republice nebyl dosud Schengenský informační systém zaveden. Současný systém předávání informací je tak velmi těžkopádný a neefektivní, protože pátrání se do ostatních států rozesílá cestou jednotlivých žádostí, kterou je třeba v dožádaných státech manuálně zadat do národních pátracích systémů, což je navíc komplikováno i tím, že dožádané státy ani nemají povinnost uvedené osoby do svých národních pátracích systémů vkládat. Uvedené problémy Schengenský informační systém jednoduše řeší tím, že přebírá informace přímo z národních databází a zpřístupňuje je během maximálně 2 minut všem policistům členských států stejným způsobem, jako jejich vlastní národní data.

Reakcí na požadavek rekonstrukce shora popsaného stávajícího Schengenského informačního systému je zřízení tzv. Schengenského informačního systému II, jenž umožní připojení nových členských států a zároveň poskytne další služby pro uživatele. Uvedený

systém je budován Evropskou komisí. Činnost zmíněného systému je podmíněna řádným právním zakotvením, tento proces právě probíhá. Česká republika usiluje o brzké plné zapojení do schengenského prostoru a odstranění kontrol na vnitřních hranicích.

Nástrojem pro podporu společné vízové politiky a pro výměnu vízových dat mezi členskými státy bude **Vízový informační systém (VIS)**. Usnadní kontroly na vnějších hranicích i na území členských států, uplatňování dublinského nařízení určujícího členský stát zodpovědný za projednání žádosti o azyl a identifikaci a navrácení ilegálních migrantů. VIS se bude skládat z centrální evropské databáze, která bude napojena na národní systémy, prostřednictvím národních rozhraní. Konzulární úřady a další kompetentní orgány členských států budou tak moci vkládat a prohlížet data týkající se žádostí o krátkodobá víza v centrálním systému.

VIS se bude podílet na zajištění celkové bezpečnosti prostoru Schengenu prostřednictvím možnosti komplexní kontroly osob, kterým je vydáním schengenského víza umožněn vstup do tohoto prostoru. VIS bude tedy spolu se Schengenským informačním systémem jedním z nástrojů vytváření prostoru svobody, bezpečnosti a práva, nikoli pouhým nástrojem vízového procesu. Bude založen na jednotné technické platformě se SIS druhé generace. Oba systémy budou mít oddělená data a přístupy.

Dne 8.6.2004 byl přijat první právní nástroj určující právní základ VISu, rozhodnutí Rady z 8.6.2004 o zřízení Vízového informačního systému (VIS) (2004/512/ES). Tento předpis vytvořil nezbytný právní rámec umožňující zahrnutí VISu do rozpočtu ES.

Dne 28.12.2004 přijala Evropská komise návrh Nařízení Evropského parlamentu a Rady o Vízovém informačním systému a výměně údajů o krátkodobých vízech mezi členskými státy. Pro nové členské státy Evropské unie by mělo toto nařízení vstoupit v platnost nejdříve dnem odstranění kontrol na vnitřních hranicích. Cílem tohoto návrhu nařízení EP a Rady je vymezit účel a funkce VIS, určit odpovědnost za VIS, dát Komisi mandát k vytvoření a údržbě VIS a stanovit postupy a podmínky pro výměnu údajů mezi členskými státy při žádostech o krátkodobá víza. Česká republika vytvoření Vízového informačního systému kontinuálně podporuje.

Vnější dimenze

Je pochopitelné, že velká část aktivit, které Evropská unie v rámci budování prostoru svobody, bezpečnosti a spravedlnosti podniká, by byla z větší či menší míry neúčinná, pokud by neexistovala spolupráce s externími subjekty, tj. třetími státy a mezinárodními organizacemi.

Z tohoto důvodu jsou vnější vztahy nedílnou součástí politiky justice a vnitra a jako takové sledují celou řadu cílů. V obecné rovině mají pomoci vybudovat

(nejen) v bezprostředním okolí Evropské unie oblast politické stability a hospodářské prosperity a posílit či dokonce vytvořit standardy demokratické společnosti a vlády práva. V konkrétní rovině pak jsou zaměřeny na všechny politiky, pro které je mezinárodní spolupráce klíčová – takovými jsou např. kontrola migračních toků, boj proti organizované a přeshraniční kriminalitě, posilování kapacit krizového řízení v třetích státech, mezinárodní policejní spolupráce, soudní spolupráce v trestních věcech apod.

O tom, že jsou externí aspekty politik justice a vnitra klíčové i v porovnání s ostatními kompetencemi Evropské unie svědčí mj. i následující příklady:

- (1) splnění dlouhé řady povinností v oblasti justice a vnitra je předpokladem vstupu nového členského státu do Evropské unie;
- (2) dokumenty o spolupráci z oblasti justice a vnitra jsou uzavřeny s řadou zemí či dokonce celých regionů (Západní Balkán, země Středomořské oblasti, Rusko a Ukrajina jakožto klíčové země z hlediska bezpečnosti Evropské unie);
- (3) v otázkách bezpečnosti je veden intenzivní dialog mezi Evropskou unií jako celkem a USA/Kanadou;
- (4) členské státy Evropské unie vystupují jednotně v rámci jiných mezinárodních organizací (př. OSN, Rada Evropy) nebo vůči mezinárodním subjektům (UNHCR apod.)

Koherence vnějšího a vnitřního aspektu budování prostoru svobody, bezpečnosti a spravedlnosti je zvláště zdůrazněna v rámci Haagského programu, jelikož – jak jsem již naznačil – bezpečnost uvnitř Evropské unie nemůže být do značné míry dosažena bez toho, že by došlo k „exportu“ společně sdílených hodnot a standardů i do oblastí s Evropskou unií sousedících či i oblastí, jejichž situace se na území Evropské unie promítá.

Priority současnosti

Jednou z hlavních současných priorit akcentovaných i Velkou Británií v rámci jejího předsednictví v Radě EU je boj proti terorismu. Ten spočívá zejména v přeshraniční a mezinárodní spolupráci, budování důvěry mezi bezpečnostními, represivními a zpravodajskými složkami, ve výměně informací, v potírání financování terorismu, rozvíjení kapacit ke stíhání teroristů, ochraně infrastruktury, rozvíjení kapacit ke zvládnutí následků teroristických útoků a v akcích zacílených na určité země či regiony zaměřených na prevenci a boj proti různým formám organizovaného zločinu (obchod s drogami, zbraněmi, lidmi) včetně terorismu.

Dalším souvisejícím aktuálním tématem je pokračující hledání nástrojů pro efektivní zvládnutí ilegální migrace a všech jejích negativních aspektů. V navrhovaných a přijímaných opatřeních vedoucích k dosažení

těchto cílů je kladen zvláštní zřetel na jejich soulad s lidskými právy.

Důležitým aktuálním návrhem, jehož charakter a projednávání výstižně ilustruje citlivé balancování mezi hledáním nových způsobů potírání kriminality a lidskými právy (v tomto případě na ochranu osobních údajů) je **Návrh Rámcového rozhodnutí o uchovávání dat získaných a uložených v souvislosti provozem veřejně dostupných elektronických komunikačních služeb nebo dat ve veřejných komunikačních sítích pro účely prevence, vyšetřování, zjištění a stíhání trestné činnosti včetně terorismu**, jehož přijetí je očekáváno letos v říjnu.

Návrh tohoto rámcového rozhodnutí si klade za cíl vymezit možnost využití dat a informací získaných soukromými subjekty provozujícími veřejné elektronické komunikační sítě či služby pro účely justiční spolupráce trestní. V tomto případě bude uvedený nástroj realizován postupně, první krok by měl být zaměřen na uchovávání komunikačních dat souvisejících s provozem pevných a mobilních sítí. Ohledně internetu a neúspěšných odchozích hovorů by měla existovat pro státy, které nebudou schopny ihned uchovávat relevantní data, možnost přechodného období. Kromě technických problémů a finančních aspektů je při této příležitosti diskutována otázka rozsahu seznamu uchovávaných dat a také lhůty jejich uchovávání.

Mezi relativně nejvýraznější úspěchy v trestní oblasti patří přijetí **rámcového rozhodnutí Rady ze dne 13. června o evropském zatýkáacím rozkazu a procesu předávání mezi členskými státy**. Evropský zatýkáací rozkaz ve vztazích mezi členskými státy EU nahrazuje dosavadní extradici dle příslušných mezinárodních smluv institutem předání, přičemž se jedná o rychlejší a efektivnější proces, kdy spolupráce probíhá přímo mezi justičními orgány a o předání rozhodují přímo soudy. Toto rámcové rozhodnutí přináší tři základní nové prvky. Jedná se o zrušení rozhodovací pravomoci ústředního správního orgánu, prolomení zásady dvojí trestnosti u vymezených jednání a prolomení zásady nevydávání vlastních občanů (s možností jejich návratu k výkonu trestu). I přes problematický proces implementace tohoto instrumentu lze jeho přijetí hodnotit jako výrazný posun usnadňující postihování ilegálních aktivit.

Souvisejícím doplňkem „eurozatykače“ je **návrh rámcového rozhodnutí o evropském příkazu k zajištění věcných důkazů, dokumentů a údajů pro využití v trestním řízení**, který je také založen na principu vzájemného uznávání justičních rozhodnutí v trestních věcech. Vývoj tohoto instrumentu má postupovat dle nastíněného záměru Komise obdobným způsobem (tedy „step by step“) a jednotlivé dílčí úpravy mají postupně zcela nahradit vzájemnou právní pomoc tak, jako evropský zatýkáací rozkaz nahradil vydávací řízení. Předložený návrh úpravy o důkazním příkazu je prvním krokem v tomto úsilí a je určen jen k získávání věcných důkazů, písemností a údajů, které

v době vydání tohoto příkazu již existují a jsou přímo dosažitelné.

Nedílnou součástí vytváření prostoru svobody, bezpečnosti a práva je efektivní zvládnutí negativních aspektů spojených s globálním fenoménem migrace, včetně migrace ilegální.

Jedním ze způsobů, jak jim čelit, je sjednávání **readmisních dohod se třetími státy/útvary**. Evropská komise je Radou EU pověřena dle smlouvy o ES sjednáním readmisních dohod s jedenácti z nich (Marokem, Srí Lankou, Ruskem, Pákistánem, Hongkongem, Macaem, Ukrajinou, Albánií, Alžírskem, Čínou a Tureckem). V platnost již vstoupila readmisní dohoda s Hongkongem, Macaem a Srí Lankou. I z hlediska ČR je důležité současně projednávané nastavení odpovídajících smluvních vztahů s Ruskem, Ukrajinou a Čínou. Není bez zajímavosti, že průvodním jevem probíhajících jednání je paralelní řešení vizových vztahů s těmito zeměmi, kterým jejich představitelé podmiňují svoji ochotu k jednání a uzavření readmisních dohod.

Různorodost vznikajících migračních tlaků vytváří v rámci EU nerovnoměrně rozložené břemeno. Typickým příkladem je v tomto ohledu přetížení států jižní Evropy, které jsou prvními destinacemi početné migrace zejména ze severoafrických států. Za účelem základu řešení tohoto problému byl v rámci finanční perspektivy pro období 2007-2013 připraven Rámcový program solidarity a řízení migračních toků. Vedle Evropského fondu pro uprchlíky a Evropského fondu pro integraci státních příslušníků třetích zemí zahrnuje tento Rámcový program i **Evropský návratový fond**. Jeho vytvoření je navrhováno za účelem podpory členských států v boji proti nelegální migraci, resp. v jejich úsilí efektivně realizovat návraty příslušníků třetích států, kteří nesplňují nebo již nadále nesplňují podmínky k pobytu na území členského státu. Mezi základní cíle tohoto fondu patří zavedení a zlepšení organizace a implementace uceleného návratového managementu v členských státech, zlepšení spolupráce v rámci tohoto managementu mezi členskými státy a zavedení efektivního a jednotného používání společných standardů v případě návratu.

Je důležité mít na paměti, že otázka schválení finanční perspektivy pro období 2007-2013 nebyla dosud uzavřena.

Všechna zmíněná pro příklad uvedená opatření mají zajistit skutečný výkon práva, což je nezbytným prvkem pro oblast svobody, bezpečnosti a spravedlnosti.

Člověk vs. stát

Jak plyne z textů zřizovacích smluv, je přísné respektování lidských práv, demokratických principů a vlády práva imperativem pro jakoukoliv rozhodovací činnost Evropské unie, zvláště pak pro oblast justice

a vnitra, v jejímž rámci se upravuje oblast osobní bezpečnosti obyvatel Evropské unie.

Ochrana jednotlivce a jeho práv je ústředním motivem a současně regulátorem vývoje politik justice a vnitra v rámci Evropské unie a proto se všechny rozhodovací orgány Evropské unie snaží koncipovat připravované předpisy takovým způsobem, aby nechtěným vedlejším produktem vývoje nebylo posilování kontrolních a bezpečnostních kompetencí jednotlivých států či Evropské unie jako celku, nýbrž aby se využívaly nástroje již existující.

Debaty v této oblasti se vedou za přísného respektování principu subsidiarity, přiměřenosti a ochrany osobních práv občanů. Pokud by tomu bylo jinak, těžko bychom před domácím veřejným míněním obhájili legitimitu nově přijímaných opatření.

Jako aktuální příklad, kde se debaty o ochraně bezpečnosti občanů Unie vedou ruku v ruce s debatami o současné ochraně jejich osobních práv, je možno uvést zpřísnování standardů pro podobu cestovních dokladů a zavádění tzv. biometrických prvků (elektronický čip obsahující fotografii a otisky prstů držitele, otisk oční duhovky) do nich.

Svobody jednotlivce nemohou být chápány jakožto překážky pro budování vnitřní bezpečnosti, ale jako standard, s nímž musí všechna bezpečnostní opatření konvenovat. Bezpečnost totiž není prostředkem k dosažení svobody a spravedlnosti, ale výsledkem garantování základních lidských práv a svobod prostřednictvím vlády práva.

Závěr

Z historického hlediska je evidentní, že oblast svobody, bezpečnosti a spravedlnosti prochází soustavným a kontinuálním vývojem s tím, že kromě rozvoje dlouhodobě stanovených priorit dochází i k ad-hoc zaměření na konkrétní okruhy otázek, což je podmíněno novými okolnostmi, událostmi či prioritami jednotlivých předsednictví (př. teroristické útoky).

Původně se v této oblasti realizovaly jen politiky spadající do maastrichtského třetího pilíře. Dnes jsou

součástí prostoru svobody, bezpečnosti a spravedlnosti též oblasti z prvního i druhého pilíře.

Od okamžiku nabytí účinnosti Amsterdamské smlouvy bylo dosaženo v oblasti budování prostoru svobody, bezpečnosti a práva celé řady hmatatelných úspěchů a pokroků. Evropská unie prokázala, že je schopna reagovat i na nepředvídatelné situace, jakými byly tragické události ze září roku 2001, března roku 2004 a července roku 2005. Evropské veřejné mínění kladně hodnotí vývoj činnosti na evropské úrovni v oblasti spravedlnosti a vnitřních věcí.

Na druhé straně však nelze opomenout, že se v praxi objevují i překážky účinného a rychlého uskutečňování některých politických závazků v této oblasti. Nebylo vždy možné se na evropské úrovni dohodnout na přijetí některých citlivých opatření majících vztah k politikám, které i nadále spadají pod svrchovanost členských států. V oblasti III. pilíře EU stále existuje pravidlo jednomyslného rozhodování v Radě EU, což někdy vede k těžkostem při diskusích a schvalování jednotlivých instrumentů EU. Mimo to je třeba zmínit pouze omezenou úlohu Evropského soudního dvora a omezenou pravomoc Komise v oblasti policejní a soudní spolupráce. Tyto problematické aspekty rozhodovacích a kontrolních pravomocí v rámci III. pilíře by měly být zhojeny v rámci Ústavy pro Evropu, pokud se podaří úspěšně dokončit její ratifikační proces v členských státech EU.

Zmíněný prostor je oblastí, jejíž dynamika rozvoje nemá v ostatních politikách Evropské unie obdoby, a jejíž rozvoj, který po stránce kvalitativní i kvantitativní posunul v posledním desetiletí Evropskou unii kupředu, nesnese srovnání. Její komponenty postupují do řady jiných klíčových politik Evropské unie a je evidentní, že budování prostoru svobody, bezpečnosti a spravedlnosti, byť z časového hlediska velmi mladý, se stává – pokud se tak již nestalo – nejsledovanější a nejdůležitější agendou celé Unie.

Address:

Mgr. František Bublan
Ministerstvo vnitra ČR, Praha
e-mail: omsred@mvr.cz

KYBERNETICKÝ ZLOČIN

Cybercrime

Insp. P. Caruana

Cybercrime Unit, Police Corps of the Republic Malta

First published in/Původně publikováno v:

il-Pulizija / The Police, July 2005, Vol 12, No.: 2,

vydává „il-Pulizija“, C.M.R.U., Police Headquarters, Floriana CMR 02, Malta

Preface, Introductory Remarks and Translation/Úvodní slovo a překlad do češtiny

Petr P. (2,3,5), Kalová H. (2,3,4 5), Dolista J. (3,4).

2) Pracoviště klinické farmakologie, GR Nemocnice České Budějovice a.s., B. Němcové 54, 370 87 České Budějovice

3) Vysoká škola Evropských a Regionálních studií o.p.s., Žižkova 6, 370 01 České Budějovice

4) Katedra veřejného a sociálního zdravotnictví, Zdravotně sociální fakulta Jihočeské university, Staroměstská 16, 370 04 České Budějovice

5) Nadační fond EMA- European Medical Agency, České Budějovice

Souhrn:

Autor předkládá definici a vymezení pojmů cybercrime, a computer-related crime a podrobně diskutuje úlohu policie při prevenci a represii tohoto druhu trestné činnosti.

Klíčová slova: Cybercrime, kybernetický zločin, computer related crime, zločin v souvislosti s počítači, policie.

Summary:

The author presents the definitions of cybercrime and computer-related crime. The meticulous discussion of the role of the Police corps in prevention and repression of those crimes is presented.

Key words: Cybercrime, computer related crime, Police Corps.

Úvodní slovo k českému vydání.

V květnu 2005 uplynul právě jeden, první, rok od vstupu České republiky do Evropské unie. Prakticky ve stejné době jako my se plnoprávným členem EU stala i Malta. Přes zeměpisnou odlehlost a rozdílnost našich států, - vnitrozemská Česká republika a ostrovní Malta, co by zdánlivě mohlo být odlišnějšího, nacházíme tolik podobností jak v našich úkolech, tak v cílech, že se neubráníme pocitu sounáležitosti. Ten je silně umocněn i málo známými historicko-kulturními vazbami mezi Maltou a Českou republikou, na kterých se podílel zejména řád rytířů sv. Jana – Johanitů, Maltezských rytířů.

Bezprostředně po návratu z Malty předkládáme českému čtenáři odborný článek na téma nejspíše nejnovější a dá se říci zhavé, cybercrime – kybernetický zločin. Autor, pan policejní inspektor P. Caruana, je příslušníkem Policie Maltské republiky, a jak doufáme, našim perspektivním zahraničním spolupra-

covníkem. **Jím zpracovaná tematika má obrovský a zásadní význam jak pro přístup k organizovanému zločinu obecně, tak k boji proti drogám (drug enforcement) zvláště.**

Je důležité připomenout hned na začátku, že pro označení zločinného použití počítačových technologií existuje mnoho termínů. Čtenářům velmi pomůže, pokud tyto termíny na úvod zopakujeme. Termíny „computer crime- komputerový zločin“, „high-tech crime – zločin s použitím špičkových technologií“, „IT (rozuměj Information Technologies, pozn. Překladatelů) crime – IT zločin“, a „cybercrime- kybernetický zločin“ jsou používány promiscue, jsou různě zaměňovány a mezi sebou propleteny. Existence více termínů vede či může vést k nedorozumění a zmatku. Podle Oxford Reference Online je „cybercrime“ definován jako trestný čin/zločin spáchaný po Internetu. Webopedia definuje cybercrime jako „jakýkoliv kriminální čin, týkající se počítačů a sítí“. Navíc, obecně je do pojmu „cybercrime“ zahrnován a jakýkoliv

„tradiční“ trestný čin/zločin, pokud byl proveden po Internetu. Praktické příklady toho, co se má a může jako cybercrime označovat podává manuál OSN „United Nations Manual on Prevention and Control of Computer-Related Crime“. Podle tohoto manuálu se do pojmu cybercrime zahrnuje zejména : podvod, padělání, sabotáž computerů, neautorisovaný přístup ke computerovým programům a neautorizované kopírování computerových programů, jako nejčastější příklady.

Cybercrime a jeho vyšetřování.

Použití computerů a dalších zařízení (dále technologie) zločincem a význam zjistitelných dat pro policejního vyšetřovatele můžeme seřadit následujícím způsobem:

technologie je cílem zločinného útoku:

toto je tradičně považováno za „ opravdový computerový “ zločin, patří sem hackeri, dále útok mající za následek odepření služby a také rozšiřování virů;

technologie je pomocným prostředkem k provedení trestného činu/ zločinu:

tento stav nastane, pokud jsou computery nebo jiná související zařízení použity k provedení tradičních trestných činů, například k výrobě padělaných dokumentů, k odeslání výhrůžky smrti, k odeslání vyděračských požadavků, nebo k vytvoření a distribuci ilegálního materiálu, jako kupř. dětské pornografie;

technologie jako svědek trestného činu/zločinu:

k tomu dochází, když průkaznost nějakého faktu obsažená v zařízeních informační technologie může sloužit jako podpůrný průkaz pro jev, se kterým nesouvisí s tímto faktem přímo, kupř. k potvrzení nebo popření alibi podezřelého, nebo tvrzení svědka;

technologie jako nástroj komunikace:

zločinci užívají technologie ke vzájemné komunikaci, aby snížili pravděpodobnost odhalení, například tím, že používají šifrování;

technologie jako skladovací médium:

je to úmyslné či neúmyslné uchovávání informací na technologiích/zařízeních zmíněných v kterémkoliv z předchozích odstavců, typicky jde o data obsažená v počítačových systémech obětí, pachatelů a podezřelých.

Vyšetřování ve spojení s cybercrime-kybernetickým zločinem- má společné základní principy průkaznosti, které se vztahují na celou oblast počítačů a dalších špičkových technologií. Ať už je médium uchovávající informace jakékoliv, vyšetřovatelé takovýchto trestných činů/zločinů sdílejí tytéž zásady. Sdružení velících policejních důstojníků (Asociacion of Chief Police Officers) formulovalo v roce 2001 tyto zásady následujícím způsobem (1):

1. žádná akce podniknutá orgány činnými v trestním řízení nesmí vést ke změně dat uchovávaných v počítači či na jakémkoliv mediu, které by mohly být spolehlivě použity během soudního řízení;

2. ve výjimečných případech, kdy je nezbytné přistoupit přímo k originálním datům uloženým v computeru nebo na nějakém mediu, musí tak učinit osoba kompetentní (míněno technicky kompetentní) a musí být jednoznačně patrné, že tato aktivita byla relevantní, jak proběhla a jaké jsou její důsledky a dopady;
3. je nezbytné vytvořit a uchovávat podrobný záznam všech procedur (ve formě podkladů pro audit), kterým byla data uložená v computerisované elektronické formě vystavena. Nezávislá třetí strana musí být schopna sledovat tento proces, a dojít ke stejnému výsledku;
4. osoba mající zodpovědnost za případ (pověřený vyšetřovatel - case officer) má osobní zodpovědnost za dodržení zákonnosti a těchto principů, během vyšetřování.

Zásady, tak jak jsou zde vycíleny Sdružením velících policejních důstojníků, zdůrazňují, že vlastně neexistují rozdíly mezi tradičním vyšetřováním a vyšetřováním kybernetického zločinu. Vyšetřování může, již pro samu podstatu věci, zahrnovat odlišné techniky nezbytné k prozkoumání technologií, ale základní principy zůstávají tytéž. Hlavní požadavek kladený na vyšetřovatele a současně hlavní břemeno na něj kladené je nezbytnost současně nashromáždit důkazy, a současně pečovat o neporušenost důkazů a o zajištění dostatečné průkaznosti důkazů před soudem. Toto je zřejmě ten největší rozdíl mezi vyšetřovatelem a správcem sítě/systémů či technikem. Zatímco ti později jmenovaní se snaží vyřešit problém způsobený útokem kybernetického zločinu, vyšetřovatel se snaží rekonstruovat místo/ scénu trestného činu a rekonstruovat modus operandi. Navíc, zatímco jakákoliv akce a aktivita vyšetřovatele musí být před soudem dokumentovatelná a vysvětlitelná, není správce sítě/ systémů či technik tímto povinován. Naneštěstí mnoho případů bylo ztraceno v důsledku intervence osob neškolených, což vedlo k nepoužitelnosti shromážděných důkazů pro soudní účely.

Shromažďování důkazů při vyšetřování kybernetických trestných činů/zločinů je obtížné zejména také proto, že tyto případy neberou ohled na národní hranice ani na národní zvyklosti.

Útoky kybernetického zločinu jsou prováděny přes Internet což je celosvětově rozšířená síť, která propojuje miliony computerů, a to od malých domácích notebooků a stolních počítačů až po průmyslové počítače. Koncept místa činu, jak jej používá klasická kriminologie, se posouvá z fyzikální do virtuální úrovně. Osoby používající Internet mohou komunikovat s dalšími uživateli bez ohledu na čas a prostor. Uživatel Internetu navíc má prospěch z určité anonymity, a možnosti zůstat skryt. Tento scénář je používán osobami či organizacemi s nelegitimními záměry. Zdá se že tento fakt, totiž takto pojaté místo činu, je to hlavní, co odlišuje vyšetřování „ kybernetického trestného činu/zločinu“ od tradičního vyšetřování trestné činnosti.

Sběr dat

Jako určitá předehra k jakémukoliv útoku kybernetického trestného činu/zločinu musí nastat zajištění přístupu na Internet pro jednotlivce či organizaci, - budoucího pachatele.

Přístup k Internetu lze docílit pouze prostřednictvím nějakého poskytovatele internetových služeb-tzv. ISP- Internet Services Provider. Vlastní přístup k Internetu pak probíhá buďto skrze otevřený účet o některého komerčního ISP (2), nebo je pachatel sám vlastníkem nebo provozovatelem ISP. ISP má schopnost uchovávat u sebe data, která mohou být při vyšetřování kybernetického trestného činu/zločinu považována za velmi důležitá. Takováto informace může zahrnovat údaje o uživateli, typ internetové komunikace která byla poskytnuta, a místo, kde byla služba nainstalována (3). Naneštěstí je tato informace nepoužitelná, pokud nejsou k dispozici současně data o přenosu, tzv. traffic data. Data/údaje o přenosu, tedy traffic data zahrnují všechnu informaci nashromážděnou u ISP, která se vztahuje ke dni, času a typu spojení, k trvání spojení, zahájení a ukončení každé komunikace, a kategorie informace, ke které byl během této doby zjednan přístup. Kvality informací uchovávaných jednotlivými ISP se liší od jednoho poskytovatele k druhému. Údaje o přenosu/ traffic data se obecně v teorii vyšetřování považují za ekvivalent otisků prstů v klasickém vyšetřovacím schématu ohledání a zajištění místa činu. Naneštěstí tyto informace nejsou (povinně) uchovávány všemi ISP. Nedostatečné sladění (harmonizace) legislativy vede k tomu, že orgány činné v trestním řízení nemohou zaručit stejnou úroveň pro všechna vyšetřování. Ve většině případů jsou tyto orgány vydány „na milost a nemilost“ jednotlivým ISP, pokud se týče toho jaká data jsou vůbec uchována a tedy k dispozici, a jaká data budou vyšetřovateli předána. Data o přenosu/traffic data jsou pro vyšetřování kybernetického zločinu naprosto vitální. Obecně řečeno, data od ISP většinou umožní orgánům činným v trestním řízení vyšetřování započít.

Závěr.

V dnešní době hrají počítače důležitou roli téměř při každém spáchaném trestném činu/zločinu. To však neznamená že každý takovýto čin je automaticky i „computerovým zločinem“. Znamená to však, že

orgány činné v trestním řízení musejí být mnohem více „počítačově gramotné“ už jen proto, aby vůbec udržely krok s kriminálními živly. Computerová soudní věda, (Computer forensic) je proces zahrnující získání, prošetření a uchování elektronických dat získaných z různých typů ukládacích medií, a to způsobem vhodným pro následnou prezentaci během soudního jednání. Zahrnuje v sobě dovednosti, techniky a speciální programové vybavení-software, vyvinuté pro následnou prezentaci složek (files), a fragmentů složek files fragments), založených ve známých formátech pod rozličnými operačními systémy.

Zatím neexistuje jednoduchá jednotná metodologie pro provádění computerového soudního vyšetřování a analyzy. Přesto je computerová soudní věda - Computer forensic-vědou exaktní. Je obtížná a detailně pečlivá. Pro omyl zde není žádný prostor (5). Jakýkoliv omyl vede totiž k tomu, že průkazní materiál se stane nepoužitelným pro soudní jednání.

Poznámky a odkazy:

- 1) ACPO (2002), Good Practice Guide to Computer Based Evidence. Asociacion of Chief Police Officers (UK)
- 2) For the purpose of this article a commercial ISP is taken to include access to Cyber Kiosks and and cafés. Pro účely tohoto článku se pod pojem komerční ISP zahrnují i Cybekiosky a počítačové- Internetové kavárny.
- 3) Toto se týká zejména širokopásmových spojení, jako jsou ADSL a kabelová připojení.
- 4) Po tragédiích z 11. září a po teroristických útocích v Madridu se jednotlivé národní legislativní sbory snaží uvést v život zákony, které by zavazovaly ISP uchovávat přenosová data. Příkladem tohoto procesu je CyberCrimeConvention(Budapest, 2001) a připravovaná směrnice EU - Proposed Draft Framework Decision regarding the Retention of Traffic Data, která se v současnosti široce diskutuje.
- 5) Vaca R. John (2002), Computer Forensics-Computer Crime Scene Investigation. Charles river Media (USA).

Address:

Úvodní slovo a překlad do češtiny

Petr P. (1,2,3), Kalová H. (1,2,3,4), Dolista J. (2,3).

1) Pracoviště klinické farmakologie, GR Nemocnice České Budějovice a.s., B. Němcové 54, 370 87 České Budějovice

2) Vysoká škola Evropských a Regionálních studií o.p.s., Žižkova 6, 370 01 České Budějovice

3) Katedra veřejného a sociálního zdravotnictví, Zdravotně sociální fakulta Jihočeské univerzity, Staroměstská 16, 370 04 České Budějovice

4) Nadační fond EMA- Euroepan Medical Agency, České Budějovice

CHARAKTERISTIKA VYBRANÝCH MODELOV MERANIA KREDITNÉHO RIZIKA ZALOŽENÝCH NA PORTFÓLIOVOM PRÍSTUPE

Characteristics of selected measuring models of credit risks based on profile approach

Lubomíra Gertler

Katedra financií, Národohospodárska fakulta EU, Bratislava, SR

Souhrn:

Základným predpokladom použitia modelov merania kreditného rizika je analýza rozdelenia očakávaných strát pri stave defaultu. Zostavenie rozdelenia strát vyplývajúcich z kreditného rizika aktív v portfóliu je založené na analýze veľkého počtu stavov defaultu aktív, vzájomných korelácií nastatia stavov defaultu a pohybov rizikových faktorov, ktoré ovplyvňujú vývoj mier ozdravenia, alebo expozícií. Príspevok sa zameriava na jednoduché priblíženie a všeobecné popísanie viacerých prístupov merania kreditných rizík.

Kľúčové slová: kreditné riziko, modely merania kreditných rizík, default, riziko defaultu

Summary:

The basic assumption of using the models of credit risk measurement is the analysis of the division of the expecting losses by the certain state of default. Setting up the division of losses which follows the credit risk in portfolio is based on the analysis of large amounts of status of defaults of assets, mutual correlation of happening the state of default and movements of risk factors that influence the development of rates of sanation or expositions. The article focuses on simple approaching and general description of more attitudes to credit risk measurements.

Key words: credit risk, models of credit risk measurement, default, risk of default

Meranie kreditného rizika portfólia pomocou modelov je založené na viacerých prístupoch:

- modely „top-down“ (zhora nadol), alebo „bottom-up“ (zdola nahor); Top-down modely zoskupujú jednotlivé kreditné riziká pomocou jednoduchého štatistického prístupu a agregujú viacero zdrojov rizikových faktorov do celkového portfólia, bez toho aby sa podrobnejšie venovali analýze jednotlivých transakcií, ako nositeľov kreditného rizika. Modely bottom-up sa zaoberajú najprv charakteristikami jednotlivých aktív, ako nositeľov kreditného rizika, a následne analyzujú komplexné portfólio.
- modely zamerané na stavy defaultu (zohľadňujú len stav defaultu ako udalosti nesúcej kreditné riziko), alebo modely založené na trhovej hodnote aktív (zohľadňujú zmeny v trhových ukazovateľoch a zmeny v rizikovej klasifikácii aktív, a následne aj stavy defaultu); Modely založené na stanovení trhovej hodnoty aktív poskytujú lepší odhad kreditného rizika.
- modely založené na podmienenej a nepodmienenej pravdepodobnosti; Modely založené na podmienenej pravdepodobnosti obsahujú zmeny makroekonomických ukazovateľov, ktoré ovplyvňujú stav defaultu (napríklad zvýšenie pravdepodobnosti defaultu v stave recesie). Modely založené

na nepodmienenej pravdepodobnosti definujú fixné hodnoty pravdepodobností stavov defaultu a sú zamerané na analýzu špecifických informácií o dlžníkovi (niektoré zmeny v makroekonomických ukazovateľoch je možné uskutočniť len zmenou parametrov).

Vzájomné porovnanie jednotlivých modelov merania kreditného rizika z hľadiska vyššie uvedených faktorov je uvedené v nasledovnej tabuľke:

Tabuľka 1
Porovnanie modelov merania kreditného rizika

	<i>CreditMetrics</i>	<i>CreditRisk+</i>	<i>KMV</i>
kto vyvinul model	JP Morgan	Credit Suisse	KMV
Druh modelu	zdola nahor	zdola nahor	Zdola nahor
definícia rizika	trhová hodnota aktív	straty zo stavu defaultu	straty zo stavu defaultu
zdroj rizika	aktíva ocenené na základe trhovej hodnoty	pravdepodobnosti defaultu a miery defaultu	Hodnoty aktív
Stavy	zmena ratingu/default	Default	spojitá miera pravdepodobnosti
- pravdepodobnosť	nepodmienená	nepodmienená	Podmienená
- volatilita	Konštantná	Variabilná	Variabilná
- korelácie rizikových faktorov	vypočítané zo vzájomného pohybu aktív	vypočítané z procesu, resp. zo stavov defaultu	vypočítané zo vzájomného pohybu aktív
miery ozdravenia	Náhodné	konštantné v rámci určitého pásma	Náhodné
Prevedenie modelu	simulácia/analytické	Analytické	Analytické

Metóda *CreditMetrics* publikovaná v roku 1997 J.P.Morganom predstavovala prvý model merania kreditného rizika portfólia. Tento model je založený na budúcom odhade zmien hodnôt portfólia aktív, ktoré sú nositeľmi kreditného rizika, t.j. úverov alebo dlhopisov, za určité obdobie, zvyčajne jeden rok. Zmeny

v hodnotách portfólia aktív sa vzťahujú k zmenám ich rizikovej klasifikácie. Model obsahuje dva základné predpoklady:

- všetky podniky klasifikované v rovnakej rizikovej kategórii majú rovnakú mieru pravdepodobnosti defaultu a rovnakú krivku úrokového spreadu; To isté platí aj pre pravdepodobnosti presunu dlžníka v rámci rôznych rizikových kategórií, rating sa zmení okamžite akonáhle sa zmení pravdepodobnosť defaultu.
- súčasná miera pravdepodobnosti defaultu je rovná historicky vypočítanej priemernej hodnote z rozdelenia pravdepodobností podľa jednotlivých rizikových kategórií;

Model CreditRisk+ je jednoduchým modelom pre výpočet očakávaných strát v stave defaultu (nezohľadňuje trhovú hodnotu aktív), to znamená, že predpokladá, že existujú len dva stavy, default a nie default, pričom intenzita nastatia stavu defaultu je meniacia sa v čase a je modelovaná ako funkcia meniacich sa vybraných rizikových faktorov. Ak sú stavy defaultu nezávislé, rozdelenie pravdepodobností defaultu nasleduje tzv. Poissonove rozdelenie. Na rozdiel od metódy CreditMetrics, tento model je zameraný na určenie objemu rizikového kapitálu aktív (na stanovenie opravných položiek pre úvery bez ohľadu na vývoj vonkajšieho trhového prostredia). Popri rozdelení očakávaných strát, výsledkom tejto metódy je aj odhad expozícií, hodnôt v riziku. Nie ako pri KMV, pri tomto modeli nie je cieľom vzťahovať riziko defaultu ku kapitálovej štruktúre podniku. Taktiež sa pri tomto modeli nevyjadrujú predpoklady o príčinách defaultu: dlžník A je buď v defaulte s pravdepodobnosťou PA, alebo nie je v defaulte s pravdepodobnosťou 1 - PA.

Model KMV poskytuje odhady pravdepodobnosti nastatia stavu defaultu na základe Mertonovho modelu merania kreditného rizika, v ktorom je trhová hodnota imania podniku chápaná ako call opcia na hodnotu aktív podniku.

Táto metóda sa najľahšie aplikuje na verejne obchodovateľné podniky, u ktorých je hodnota aktív determinovaná akciovým trhom. Informácie obsiahnuté v trhovej cene akcie a súvahe daného podniku je možné potom transformovať na odhad pravdepodobnosti nastatia defaultu podľa nasledovných krokov:

- odhad trhovej hodnoty a volatility aktív podniku
- výpočet zostávajúceho času, t.j. „vzdialenosti“ do nastatia defaultu, ktorý predstavuje vlastne riziko defaultu

- odhad pravdepodobnosti rizika defaultu podľa databázy defaultu

Pravdepodobnosť nastatia stavu defaultu je tak funkciou kapitálovej štruktúry podniku (ktorého úver alebo dlhopis sa nachádza v portfóliu), volatility výnosových aktív a súčasnej hodnoty aktív, t.j. na základe vopred vyšpecifikovanej kapitálovej štruktúry podniku, t.j. štruktúra pasív – imanie, záväzky, krátkodobý a dlhodobý dlh, a stochastického procesu vývoja hodnoty aktíva je možné odvodiť pravdepodobnosť nastatia stavu defaultu v akomkoľvek časovom horizonte.

Záver

Súčasná teória ponúka celý rad metód a postupov určených na meranie kreditného rizika portfólia. Cieľom príspevku bolo porovnať jednotlivé modely merania kreditného rizika, poukázať na ich výhody a nevýhody vo vzťahu k stanoveným kritériám a cieľom a ukázať niektoré aspekty ich aplikácie v podnikateľských aktivitách a strategických rozhodnutiach manažmentov podnikov.

Poznámky:

- 1 táto metóda bola založená Kealhoferom, S., McQuownom, J., a Vasicekom, O. – skratka KMV. V roku 1989 bola založená spoločnosť KMV v San Franciscu, neskôr v roku 2002 bola táto kúpená Moody's;

Literatúra:

- [1] Barnhill, T., Maxwell, W.: Modelling Correlated Market and Credit Risk in Fixed Income Portfolios. *Journal of Banking and Finance* 26, 2002.
- [2] Gertler, L.: Meranie a riadenie rizik podnikateľských subjektov. Dizertačná práca obhájená na NHF EU v Bratislave, 2004.
- [3] Juríková, B.: Výhody exploračných metód pre diagnostiku komunikačných zručností manažérov. In.: Zb.: Marketing a médiá. Regionálny marketing. Trnava: FMK UCM v Trnave, 2004.
- [4] Sivák, R.: Teoretické aspekty eliminácie kurzového rizika v podmienkach menovej únie. *Ekonomické rozhľady*, roč. XXX, 2001, č.4, str. 436-456.

Address:

Ing. Lubomíra Gertler, PhD.

Katedra financií

Národohospodárska fakulta EU v Bratislave

Dolnozemska 1, 853 32 Bratislava

e-mail: lugertler@hotlain.com

ИНОЯЗЫЧНЫЕ ЗАИМСТВОВАНИЯ В СОВРЕМЕННОМ РУССКОМ ЛИТЕРАТУРНОМ ЯЗЫКЕ

Cizojazyčné přejímky v současné spisovné ruštině

Fremde lehnwörter in der gegenwärtigen schriftlichen russischen sprache

Borrowed foreign vocabulary in contemporary written russian

Jan Gregor

Filozofická fakulta UP, Olomouc, ČR

Souhrn:

Článek se zabývá komplexním popisem nejnvýraznějšího procesu probíhajícího v současné spisovné ruštině – přejímáním slov cizího původu. Popisují se rozličné obecné i specifitější příčiny a faktory aktivizace tohoto procesu, jakož i podmínky, které stojí v jeho pozadí.

Většinu přejímek v současné ruštině tvoří slova z americké varianty anglického jazyka. Do ruštiny se dostávají zvláště prostřednictvím hromadných sdělovacích prostředků, především tisku; v určitých odborných sférách se jich užívá téměř výlučně (finance, výpočetní technika ...). Některá cizí slova jsou z hlediska komunikace zcela nezbytná a jejich užití nanejvýš oprávněné (např. *телефон, брокер, акция, компьютер* ...); mnohá lze však nahradit ruským ekvivalentem: k tomu však často z mnoha důvodů nedochází, mluví rádi preferují anglicismy a amerikanismy před domácími slovy, ačkoli jim nezřídka oni sami a zvláště jejich posluchači ne (zcela) rozumějí. Současná ruština se vyznačuje přesyceností cizími slovy v důsledku jejich hromadného přejímání z jediného zdroje – USA: jde o důsledek amerikanizace ruského života. V souvislosti s celospolečenskými procesy jde jistě v případě cizojazyčných přejímek o normální jev. Nicméně jejich užívání není často opodstatněné, zvláště existuje-li ruský ekvivalent stejné sémantické a stylistické platnosti.

Klíčová slova: cizojazyčné přejímky v současné ruštině; příčiny a podmínky; anglicismy a amerikanismy

Zusammenfassung

Der Artikel befasst sich mit einer Komplexbeschreibung des charakteristischsten Prozesses, der im gegenwärtigen Russischen erfolgt, und zwar mit Entlehen der Wörter fremder Herkunft. Es werden verschiedene allgemeine sowie spezifischere Ursachen, Faktoren und Bedingungen beschrieben, die im Hintergrund dieses Prozesses stehen.

Die Mehrzahl der Lehnwörter im heutigen Russischen bilden Wörter, die aus der amerikanischen Variante der englischen Sprache stammen. Ins Russische gelangen sie besonders mittels der Massenmedien, vorwiegend durch die Presse; in bestimmten Fachgebieten werden die Fremdwörter fast ausschließlich benutzt (Finanzen, Berechnungstechnik ...). Einige der Entlehnungen sind im Russischen von Gesichtspunkt der Kommunikation aus ganz unentbehrlich und ihre Verwendung höchstens berechtigt (z. B.: *телефон, брокер, акция, компьютер* ...); viele von ihnen können jedoch mit einem russischen Äquivalent ersetzt werden: Dazu kommt es allerdings aus vielen Gründen oft nicht. Die Sprecher ziehen gern Anglizismen und Amerikanismen den einheimischen Wörtern nicht selten vor, obwohl sie selbst und besonders ihre Zuhörer sie oft nicht (ganz) verstehen.

Das gegenwärtige Russisch zeichnet sich mit Übersättigung von Fremdwörtern infolge deren Massentlehen aus einziger Quelle – den USA – aus: es handelt sich um die Folge der Amerikanisierung der russischen Lebensweise. Im Zusammenhang mit den gesamtgesellschaftlichen Prozessen geht es im Falle der fremdsprachigen Lehnwörter zweifellos um eine normale Erscheinung. Nichtsdestoweniger ist die Anwendung von fremden Entlehnungen oft nicht begründet, besonders bei der Existenz eines russischen Äquivalents von dergleichen semantischen und stilistischen Geltung.

Schlüsselwörter: fremdsprachige Lehnwörter im gegenwärtigen Russischen; Ursachen und Bedingungen; Anglizismen und Amerikanismen

Практически **все** языки мира **заимствуют** слова из других языков. Ведь **народы** не живут изолированно, они постоянно **общаются между собой**, обмениваются научными, культурными и техническими достижениями, торгуют – и, к сожалению, воюют. Россия не исключение.

В настоящее время **процесс появления новых слов** заметно активизировался. Это характерно не только для русского языка, но и для многих других языков мира. (Мже – Сте) Происходят активные процессы **пополнения лексического запаса и забвения неактуальной лексики**. Это закономерный процесс воздействия общественных явлений на язык.

Одним из видов неологизмов являются **заимствования**. «**Заимствование**» – термин многозначный. В широком смысле заимствованиями считают «все слова, взятые из какого-либо языка» и при таком понимании термин «заимствование» равнозначен термину «иноязычное слово». В узком смысле заимствование – это иноязычное слово, отвечающее критериям освоенности, разработанным рядом учёных. (Мже – Сте) (Кры)

Заимствование иноязычной лексики – процесс, в значительной мере подверженный воздействию **внешних факторов**. Он может то **активизироваться**, то **ослабевать** в зависимости от целого комплекса политических, социальных, культурных и иных факторов (напр., открытость политики государства, её ориентированность на всесторонние контакты с другими странами и др.). **Колебания** в течение процесса заимствования иноязычной лексики можно наблюдать и в истории русского языка как последних столетий, так, конечно, и в течение последнего полувека и десятилетия.

В. Г. Костомаров в своей монографии пишет (с. 110): «Заимствования из **американского** варианта **английского** языка многие считают самой яркой чертой нашего сегодняшнего языкового развития, сравнивая их поток с французским наводнением, пережитым в XVIII веке.»

Принятие языком иноязычных заимствований является одним из способов **обогащения** его словарного запаса. Различают **два типа заимствований**: 1) из иностранного языка заимствуется новое понятие и соответствующее наименование для обозначения **новых** реалий (*банк, чек, мобильный телефон*), 2) обозначение **уже существующего** наименования **заменяется** или **уточняется** новым иностранным словом (*председатель → мэр, магазин → шоп*).

Многие заимствованные слова **хорошо освоены** языком; некоторые – настолько, что их **иноязычное** происхождение уже **не осознаётся** современным человеком (напр., *актёр, газета, группа, дата* ...). Однако всё же большое количество иноязычных слов обозначает абстрактные понятия и относится к **книжному** стилю речи, требующему

определённых усилий от любого человека при освоении таких понятий и слов. (Неч)

С **исторической** точки зрения выделяются в современном русском литературном языке **два основных пласта слов**: слова исконно русские и слова **заимствованные**. В русском имеется таких слов значительное количество: **заимствованные** слова составляют около **10 %** словарного состава СРЛЯ. Они были заимствованы из языков тех народов, с которыми русские имели разного вида связи (торговые, военные, политические, культурные). (Корес)

В **русском** языке (РЯ) **заимствований больше**, чем в чешском. Это вызвано, конечно, историческими условиями, особенно тем, что в развитии РЯ **пуризм** проявлялся не так часто и сильно, как в чешском. Большинство таких слов представляют специальные, часто интернациональные термины. (Корес, Мал, Кор, Жаж)

Заимствование слов происходило в **древние** времена главным образом **устным** путём; с расширением письменности чаще через **письменность**.

Среди **заимствований**, в силу особенностей исторического развития РЯ особое место занимают слова из **старославянского** языка (**старославянизмы**), далее заимствования из **классических** языков (греческого и латинского), из **тюркских** языков, из **живых славянских** языков (польского, украинского, чешского), слова из **западноевропейских** и **других** языков (немецкого, французского, английского, итальянского и др.), есть также **лексические кальки** (словообразовательные и семантические) и **интернациональные слова** (в европейских языках так наз. **европеизмы**). (Корес, Мал)

На формирование многих, если не всех европейских языков огромное влияние оказали два древних языка: **латинский** и **греческий**. Несмотря на то, что это мёртвые языки, они продолжают служить источником создания слов, особенно в сфере научной терминологии (*генетика, метеор, неологизм* ...).

Едва ли не **большая** часть всех **иноязычных** слов в **русском** языке – **французского** происхождения (*витрина, каприз, пари, резон, respectable, сюрприз, этаж* и мн. др.).

Стремительное развитие науки и техники в 20 в. привело к возникновению множества новых понятий и слов. **США** и **другие англоязычные страны** выдвинулись вперёд на международной арене в сфере экономики и политики. **Английский язык** становится **языком международного общения**.

Один из наиболее живых и социально значимых процессов, происходящих в современной русской речи – **процесс активизации употребления иноязычных слов**. Надо говорить именно об активизации употребления этих слов, а не

только о новых заимствованиях, поскольку наряду с **появлением заимствований-неологизмов** наблюдается **расширение сфер использования специальной иноязычной терминологии**, относящейся к экономике, финансам, коммерческой деятельности и некоторым другим областям.

Что касается **источников иноязычной лексики** – заимствованных слов – в СРЛЯ, их этимологии, то, во-первых, речь будет дальше идти преимущественно о «свежих» заимствованиях, этимология которых не представляет больших трудностей, и, во-вторых, **подавляющее большинство иноязычных слов заимствуется сейчас из английского языка**, главным образом **из его американского варианта**: его влияние на русский язык наших дней является **преобладающим**, в сравнении с влиянием других языков. Резкое увеличение потока заимствованных слов, г. о. **американизмов**, – одна из самых заметных черт современного русского языка в целом. (Кры, Кос, Сте, Вав, Ога, Ржи и др.)

Традиционно **главным условием заимствования иноязычных слов** считается **наличие контакта языка-реципиента с языком источником** (напр., такие виды речевой деятельности, как чтение и перевод иностранной прессы, научной и публицистической литературы, участие в интернациональных конференциях и конгрессах и др.). Немаловажна тоже **расположенность общества** к принятию иноязычных средств коммуникации. (Кры)

В конце 80-х – начале 90-х гг. возникли такие **политические, экономические и культурные условия**, которые определили предрасположенность российского общества к принятию новой иноязычной лексики. Среди наиболее значительных и влиятельных процессов и тенденций можно привести, напр., открытую ориентацию российского общества на Запад в областях культуры, спорта, торговли, моды; активизировались деловые, научные, торговые, культурные связи, расцвёл зарубежный туризм, международное сотрудничество. Т. о., произошла **интенсификация коммуникативных контактов носителей рус. языка с носителями иных языков**. (Кры)

Чем больше вовлечена та или иная сфера деятельности в международное сотрудничество, в более или менее длительные международные связи, тем более открыта лексика и терминология этой сферы иноязычным инновациям. Так, **специалисты** в области **компьютерной техники** и **работающие на ЭВМ** используют для профессиональных коммуникативных нужд почти исключительно **английскую терминологию**: *компьютер, дисплей, файл, бит, байт, винчестер, принтер* и др. То же можно наблюдать и в области спорта (*виндсерфинг, скейтборд, армрестлинг, овертайм* и др.), **коммерции** и **финансов** (*бартер, ваучер, дилер, клиринг, лизинг, маркетинг* и

др.) и в **других сферах** человеческой деятельности (*имидж, консенсус, саммит, электорат, триллер, римейк, хит, киллер* и др.). (Кры)

В XX в. на **первое место** в иерархии сфер, проводящих в язык **новые заимствования**, выходит **пресса**, а с середины столетия – ещё и **радио** и **телевидение** (соответственно, такие социальные группы носителей языка, как журналисты-международники, радио- и телекомментаторы и репортёры, переводчики-синхронисты своей речевой практикой способствуют проникновению в общий оборот новых иноязычных слов). Роль **периодической печати** в популяризации новых иноязычных слов **универсальна** для многих современных обществ и языков. (Кры)

Общие причины заимствования:

- **потребность в наименовании** (новой вещи, нового явления и т. п.); ср. слова типа *кино, радио, компьютер, гамбургер, грант, эвтаназия ...*;
- **необходимость разграничить содержательно близкие, но всё же различающиеся понятия**; ср., напр., пары слов типа *страх – паника, обслуживание – сервис, сообщение – информация* и т. п.;
- **необходимость специализации понятий** – в той или иной сфере, для тех или иных целей; особенно многочисленны в специальных терминологиях; ср., напр., пары типа *предупредительный – превентивный, вывоз – экспорт* и под.; эвфемистические, вуалирующие замены, напр., в области анатомии, физиологии, медицины: *канцер* вместо *рак, гениталии* вместо *половые органы* и др.;
- **тенденция к соответствию нерасчленённости, цельности обозначаемого понятия с нерасчленённостью (одноэлементностью, однолексемностью) обозначающего**: замена описательного наименования (словосочетания) однословным (одним словом); ср., напр., слова *спринтер* (бегун на короткие дистанции), *сейф* (несгораемый шкаф), *саммит* (встреча в верхах) и др.;
- **наличие в заимствующем языке сложившихся систем терминов**, обслуживающих ту или иную тематическую область, профессиональную среду и т. п. и более или менее единых по источнику заимствования этих терминов; наглядный, классический пример – (постоянно пополняющаяся новыми иноязычными (английскими по происхождению) терминами) система номинаций, обращаясь в вычислительной технике;
- **социально-психологические причины и факторы заимствования**: восприятие

иноязычного слова как более престижного (по сравнению с исконным или ранее заимствованным и обрусевшим (*консалтинг* вместо *консультирование*)), «учёного», «красиво звучащего» и т. п.; иноязычное слово связано с книжностью; вследствие иноязычности, «непрозрачности» формы смысл его для многих говорящих нередко оказывается как бы зашифрованным, непонятным; в то же время эта непонятность служит символом недоступной учёности, почему и речь, содержащая иноязычные слова, часто расценивается как **социально престижная**. Кроме того, **иностранный** слово **фиксирует** на себя **внимание** носителей языка. (Ром, Коз) Бóльшая социальная престижность иноязычного слова вызывает иногда явление, которое может быть названо **повышение в ранге**: слово, которое в языке-источнике именует обычный объект, в заимствующем языке прилагается к объекту, в том или ином смысле более значительному, более престижному и т. д. (напр., фр. *boutique* значит «лавочка, небольшой магазин», в русском же языке заимствование *бутик* обозначает магазин модной одежды). (Кры)

Другим, также социально-психологическим по своей природе, фактором заимствования и активного вхождения иноязычного слова в речевой оборот является **коммуникативная актуальность** обозначаемого им понятия (*коммунизм* х *приватизация*). Их намеренно искажённая форма (делаются объектом сознательного употребления и связанных с этим обыгрываний, каламбуров, структурных переделок) используется для снижения социальной ценности обозначаемых ими объектов или просто для иронии, шуток: *дёрмократы*, *демокрады*, *прихватилизация*, *волчеризация* и др. (Кры)

Перечисленные причины и факторы воздействовали и **продолжают воздействовать** (в разной степени) и на процесс освоения **русским** литературным языком **новой иноязычной** лексики в конце **XX** и начале **XXI** столетия.

Обращает на себя внимание то обстоятельство, что многие из приведённых примеров могут быть интерпретированы в связи с **иными** описанными причинами и факторами, обуславливающими иноязычное заимствование. Это объясняется тем, что они действуют, как правило, **комплексно**, во **взаимодействии** друг с другом; однако при этом какой-либо **один** фактор является **определяющим, ведущим**.

Особенности функционирования иноязычной лексики в совр. русской речи

Для употребления иноязычных слов на страницах печати, в устной публичной речи характерны **две противоположные тенденции**: с одной стороны, новое заимствование или термин, до этого известный главным образом специалистам (напр., *бартер*, *импичмент*, *лобби*, *спичрайтер* и др.), употребляются **без каких бы то ни было «переводов» на русский язык, комментариев, оговорок** и т. п., а с другой, такие же слова и даже давно функционирующие в русском языке заимствования могут становиться **объектом комментариев и авторских рассуждений** (напр., ... профессиональный *киллер*. По-русски – убийца.; Дословно «*зомби*» означает «живой мертвец». Спонсоры, или, по-русски говоря, *меценаты*.).

Колебания в написании, употребление то в кавычках, то без них, объяснение иноязычного слова авторами статей – всё это характерно для использования иноязычных слов, стоящих на пути проникновения в язык, который со временем может заимствовать эти слова.

В то же время происходит процесс **детерминации** части иноязычной лексики благодаря её **широкому** употреблению в средствах массовой информации (*бизнес*, *приватизация* и др.).

Пожалуй, **никогда прежде так широко** не вливалась в **общий** речевой оборот **иноязычная** лексика, обозначающая **реалии**, которые до недавних пор считались принадлежностью иного, «буржуазного» мира, – теперь же эта лексика наполняется своим, «отечественным» содержанием: ср. такие слова, как *казино*, *кабаре*, *мафия*, *мафиози*, *наркомания*, *порнобизнес* и т. п. **Отношение общества к иноязычным** лексическим элементам в настоящее время **очень толерантно, терпимо**.

Одним из свидетельств широкой употребительности и успешного вхождения в русский язык иноязычных слов, в том числе и специальных терминов, являются **случаи переносного, метафорического использования** их в необычных контекстах. Такого рода употребление иноязычной лексики характерно прежде всего для языка **газеты**. Ср. словосочетания типа: *телевизионный марафон*, *реанимация российской экономики*, *пакет программ*, *пакеты предложений* и др. (Кры)

Зарождение **новых** лексических единиц связано довольно часто также с **словообразовательной и семантической деривацией**. Наблюдается прежде всего **аффиксальная деривация**, включая разные аффиксы **иностранный** происхождения: *антиинфляционный* – *antiinflační*, *необольшевизм* – *neobolševizmus*, *демонтаж* – *demontáž* и др. (Кор)

По моде дня **английские** слова заимствуются, даже когда **налицо** не менее точные **русские**

эквиваленты, например: *конверсия* (преобразование), *стагнация* (застой), *консенсус* (согласие, соглашение) и др. В данном случае создаётся **избыточность** наименований, что нарушает ономаσιологическое развитие и, в конечном счёте, противоречит коммуникативной целесообразности. Забавно, что подобными **варваризмами** (термин В. Г. Костомарова) часто **заменяются обрусевшие французские** слова (*аниматор* → *мультипликатор*, *дисплей* → *экран*, *рейтинг* → *авторитет*, *популярность*; *сленг* → *жаргон*, *шоу* → *спектакль* и др.). Заменяются и **немецкие** по происхождению слова, напр., *сэндвич* → *бутерброд*, *бестселлер*, *хит* → *шлягер*, *прайс-лист* → *прейскурант*.

Жизненно оправданными представляются обозначения новых (или прочно забытых, вроде *акция*, *акционер*, *биржа*, *маклер* ...) явлений **рыночной экономики**, а также **новой техники и технологии**. (Кос)

Интернационализация проявляется не только в прямом лексическом заимствовании, но и в **возникновении у русских слов новых значений** под **влиянием их английских эквивалентов**. Это произошло, например, со словами *обвал*, *обвальные цены* («быстро растущие» ← *by landslide*) и *крутой* («богатый, решительный, умный, но и опасный человек» и др. значения ← *tough*). (Кос, Сте)

В современной русской речи достаточно отчётливо проявляются две **противонаправленные тенденции**, к **огрубению** речи и к её **эвфемизации**. **Эвфемизация** касается и некоторых видов **профессий**, эвфемистическое обозначение которых имеет целью **повысить престиж** этих профессий или **скрыть** («камуфлировать») **негативное** впечатление от обозначаемого «прямым» наименованием рода занятий, напр., *оператор машинного доения*, *оператор на бойне* и др.

В общем и целом, **иноязычные** слова и термины, употребляемые как обозначения, более **пригодные для вуалирования** сути явления, чем исконная лексика, ср., напр.: *либерализация* (цен), *канцер* (вместо рак), *деструктивный* (разрушительный), *конфронтация* (противостояние, столкновение) и др. Иногда иностранные слова используются для того, чтобы **камуфлировать страшные понятия**: *экспроприация* (грабёж), *иллюминация* (поджог), *ликвидация* (расстрел) и др. (Кры)

Подытоживая сказанное, можно сказать, что в текстах **американизмы** и **англицизмы** выполняют **несколько функций**: **оценочная функция** (ф. положительной оценки, связанная с престижностью таких слов, в текстах газетной, теле- и радиорекламы (*секретарь-референт*); **создание местного колорита** – варваризмы, экзотизмы, при описании английской, американской действительности (*паркинг*); **социальная и речевая характеристика** – в речи молодёжных группиро-

вок (*мани*), музыкальных субкультур, в речи бизнесменов, экономистов, программистов; **элемент языковой игры** – употребление англицизмов приводит к созданию комического эффекта (*демократды*); **функция эвфемизмов** – англицизмы позволяют выразиться завуалированно, написать или сказать то, что было бы неприлично или неприемлемо, используя русские слова (*санация предприятия*); **эффект информационной опущенности текста** – при употреблении малоопытных англицизмов. (Ром)

Приведённые примеры могут создать впечатление **перенасыщенности** совр. русской речи **иноязычными** словами. На первый взгляд это действительно так. Недаром носители языка нередко **остро реагируют** на появление в употреблении незнакомых им слов и терминов, протестуя против «засилья иностранщины» (что, кстати, было во все эпохи значительных социальных преобразований, в периоды хаотичной бурной интернационализации в русском языке, начиная с времён Петра Первого и кончая нашими днями). Безусловно, заимствования из иностранных языков неизбежны и в конечном счёте отражают контакты русского народа с другими странами, развитие экономики и техники. (Кры, Сте)

На самом деле надо говорить об известной **распределённости иноязычных слов** – по функциональным стилям и речевым жанрам. В наибольшей степени ими насыщены **газетные и журнальные** тексты, в особенности те, что касаются **экономики, политики, спорта, туризма, культуры, искусства, моды ...** В **устной публичной речи** – например, в радио- и телеинтервью, выступлении в парламенте – употребление иноязычных слов-неологизмов (или недавних специальных терминов) **чаще**, чем в письменных текстах. (Кры)

Обиходная речь не испытывает сколько-нибудь заметного **наплыва** иноязычных слов, и это понятно: будучи по большей части словами **книжными**, заимствования и употребляются г. о. в **жанрах книжной речи**.

Что касается различий в **отношении к иноязычным словам**, особенно новым, то здесь имеют значение такие **характеристики говорящих**, как **возраст, уровень образования, род профессиональных занятий**. Наблюдения показывают, что имеется некоторая **зависимость** между разными значениями этих характеристик, с одной стороны, и оценками иноязычной лексики с другой, напр., с возрастом **уменьшается терпимое** отношение к **заимствованиям**, **возрастает** вероятность резко **отрицательной** оценки **иноязычных инноваций**.

По сложившейся традиции **оценка заимствований в России** по большей части **отрицательная**, даже раздражённо-язвительная примени-

тельно и к **отдельным словам**, и к **процессу** как таковому.

В отличие от русского характера, который традиционно противится любым новшествам, **русский язык** с обилием в нём приставок и окончаний, удивительно **подходит для восприятия словесного импорта**. И всё же правы те, кто называет такие заимствования **засоризмами**, видя в них проявления эпидемии чужебесия. Дело даже не только в их смысловой идентичности, сколько именно в **иностранности, неосвоенности** и, соответственно, **не полной понятности**. (Кос)

Английские слова получают распространение (может быть, вместе с ростом **интереса к изучению английского языка**, который сейчас в апогее моды) не только в русских, но и в **оригинальных записи и произношении**, напр., *ноу-хау, фулл контакт каратэ, наблик-релейшин, он-лайн* и др. В старании показать свою широту и учёность, точнее – свою приобщённость к американо-западному миру, журналисты нередко создают причудливую смесь иностранных слов, грубого просторечия и жаргона. (Кос, Рык)

Заимствованные слова **сначала** имеют **окраску «чуждости»**, позже эту черту теряют и **осваиваются**. Они представляют собой более или менее **бесформенный** кусок лексического материала, получающий новую оформленность лишь в системе и средствами **другого** языка, языка **заимствующего**.

Сегодня **американизмы** ведут наступление по всему фронту, ибо **отвечают ценностным ориентациям** и влиятельных в сегодняшнем обществе кругов, и простых людей, одинаково уставших от идеологического разнобоя после обвала державного здания у себя дома и ищущих спасения в заокеанских идеалах. Среди них и **жаргонизмы, и научные термины, бытовые реалии и политические абстракции, охватывающие все сферы**. Они ярко иллюстрируют **совмещение сегодняшним вкусом разговорности и книжности**.

Некоторые частные выводы

Главными общими причинами **неологизации** обычно указывают расширение международных связей, расширение и возрастающую роль СМИ, научно-техническую революцию. К традиционным формам контактов добавились **электронная почта и Интернет**.

Немаловажное значение для появления в литературном языке новых слов и значений имеют **внутриязыковые процессы**, такие как возникновение переносных, образных, метонимических и т. п. употреблений, появление стилистически дифференцированных вариантов обозначения, синонимов.

Появление неологизмов в языке связано в первую очередь с **необходимостью обозначения новых** предметов и понятий, требующих номинации. **Номинативную функцию** выполняют

прежде всего **существительные** со своими лексико-грамматическими свойствами.

Основным путём перехода слов из одного языка в другие является **путь письменный** (через разного рода тексты).

Убедительнее всего процесс пополнения словарного состава новыми словами можно проследить на страницах **прессы**, так как в первую очередь она освещает новые события жизни.

В общем можно отметить тенденцию к **большому** внедрению **иноязычных** заимствований в **русском** языке по сравнению с **чешским**.

Интернациональные термины облегчают общение, принадлежат к числу интегрирующих факторов. Большая часть **интернационализмов** принадлежит к именам **существительным**. (Коз) В словаре Ожегова **существительные** составляют $\frac{1}{4}$ всех иноязычных новообразований; на долю новых **глаголов** в словаре Ушакова приходится всего около 5 % из общего количества новообразований. (Боя)

Английский язык играет **важнейшую роль** в международном бизнесе, является **средством усиления** процесса **интернационализации**. Авторитетность **английского** языка в мире **сравнивается** с функциями **латинского** языка в средневековье.

Нет сегодня никакой серьёзной конкуренции **англизации** не только в области **электроники**, но и в мире российской **коммерции**. Заимствования из **других** языков **единичны**. И в иных сферах жизни и деятельности много англицизмов.

В эпоху XVIII – XIX веков поставщиком **заимствований** была **Франция**, а сегодня – **США**, и имена, естественно, идут оттуда, откуда берём навыки, вещи и моду. Констатируя **неизбежность заимствований**, многие лингвисты призывают к очень **осторожному отношению** к ним, утверждают принципиальную **возможность** и **желательность** любое понятие выразить **средствами русского языка**.

О **чрезвычайном наплыве «англицизмов-американизмов»** и о **злоупотреблении ими в русской речи** на современном этапе говорит и Ф. П. Филин.

Однако, Л. П. Крысин считает, что «по поводу **интенсификации** процесса заимствования: не надо паниковать. ... Язык – и литературная его форма в особенности – умеет **самоочищаться, избавляться** от функционально **излишнего, ненужного**.» (Газ)

В. Г. Костомаров подчёркивает (с. 139 – 140), что «чувствительная во всём мире **американизация** у нас сейчас достигла размеров *маниш*, или, если вспомнить русский перевод, *бесия*. ... Галопирующая американизация нашей жизни очевидна **повсюду** – на университетских лекциях и в магазинах, в научных трудах и по радио, телевидению, в культуре и быту, в русском языке. ...

Этот дух сильнее всего в **молодёжных слоях**, определяя их психологию, притязания, их вкус, в том числе и языковой. Язык здесь ясно отражает и, отражая, сильнее укрепляет ... **новую ментальность современного поколения**. Очень многие люди настроены сейчас не на возмущённо-безапелляционное отвержение **иностранщины**, а на её **принятие**, пусть и не всегда безоговорочное. И в речи **американизмы** вызывают, скорее, **добродушное посмеивание**, нежели непримиримое осуждение.»

В принципе **иноязычные слова – нормальное явление, заимствование** слов – естественный и необходимый процесс языкового развития, и без них трудно приобщаться к мировой культуре. Нельзя не упомянуть и то, что эти слова часто содействуют интернационализации – процессу, несомненно, прогрессивному, пока он не покушается на этническую самобытность. Разумеется, **иностранные слова засоряют речь**, особенно если есть им очевидные **русские аналоги**, если **значение их неясно, необщезвестно** и когда их употребляют для ради моды и по худому знанию родного языка, неосмысленно, без надобности или, того хуже, чтобы замаскировать псевдоучённостью недоумие.

Мнение, что могучий от природы **русский язык** от вторжения **иноземных слов** становится лишь **более гибким и соотносительным с современной действительностью**, разделяется многими. (Кос)

Существует, видимо, некая **норма** поглощения иностранных слов русским языком, и если она соблюдается, процесс идёт естественно, незаметно. Сегодня она, несомненно, **превышена**, к тому же заимствованиями из **одного источника**. Язык не успевает создавать им противоядие или перерабатывать их, частично осваивать, частично отсеивать. Такая же обработка к тому же не просто стихийна, она нуждается в сознательном управлении людьми. (Кос)

Несомненно, **поток заимствований** значительно **более интенсивен, чем в предшествующие десятилетия**. Однако необходимо иметь в виду, что в наибольшей степени насыщены новыми **иноязычными** словами **газетные и журнальные** тексты, в особенности те, которые касаются **экономики, политики, спорта, искусства, моды**. (Кры)

Особенностью лексики, заимствованной в наблюдаемый период, является её **массовость, новизна, однородность** по отношению к **языку-источнику**: подавляющее большинство слов заимствуется из **английского** языка.

Процесс заимствования и его **результаты – иноязычные слова** – активно изучаются в современной **русистике**, чему свидетельство – **многочисленные работы** как специального, так и

научно-популярного характера. Многие заимствования, вошедшие в русский язык за последние полвека, отражены в нескольких изданиях *Словаря иностранных слов*, а также в ряде других словарей.

Использованная литература

- АРАПОВА**, Н. С.: *Новое в русской лексике в эпоху перехода России к рыночным отношениям*. In: Rossica Ostraviensia 1995. Lingua rossica in sphaera mercaturae. OU, Ostrava 1995, s. 58 – 60.
- БОЯРКИНА**, В. Д.: *О некоторых особенностях новой глагольной лексики*. In: Новые слова и словари новых слов. Л. 1983, s. 93 – 102.
- ВАВРЕЧКА**, М.: *Актуальные процессы в русской лексике*. In: Rossica Ostraviensia 1997. Lingua rossica in sphaera mercaturae. OU, Ostrava 1997, s. 53 – 66.
- ВАЛГИНА**, Н. С.: *Активные процессы в современном русском языке*. М. 2003.
- ГАЗДА**, Й.: *Проблемы передачи иноязычных названий в русском деловом тексте*. In: Rossica Ostraviensia 1997. Lingua rossica in sphaera mercaturae. OU, Ostrava 1997, s. 65 – 68.
- ДЕМЬЯНОВИЧ**, Н. И.: *Номинационные процессы в русском языке в эпоху рыночной экономики*. In: Rossica Ostraviensia 1996. Lingua rossica in sphaera mercaturae. OU, Ostrava 1996, s. 47 – 53.
- ЖАЖА**, С.: *Некоторые типологические различия между русским и чешским языком, отражающиеся в области техники, экономики, бизнеса и др.* In: Rossica Ostraviensia 1997. Lingua rossica in sphaera mercaturae. OU, Ostrava 1997, s. 25 – 28.
- ЖАЖА**, С.: *Историческое происхождение некоторых коммерческих терминов*. In: Bohemica, Britannica, Germanica, Rossica Ostraviensia 2001. Lingua et communicatio in sphaera mercaturae. OU, Ostrava 2001, s. 111 – 114.
- ЗЕМСКАЯ**, Е. А. (ред.), **КРЫСИН**, Л. П., **ВОРОНЦОВА**, В. Л.: *Русский язык конца XX столетия (1985 – 1995)*. М. 2000.
- ЗИМЕК**, Р.: *Англоамериканизмы – новый пласт лексики сегодняшнего русского языка*. In: Rossica Ostraviensia 1997. Lingua rossica in sphaera mercaturae. OU, Ostrava 1997, s. 69 – 73.
- ИСАЧЕНКО**, А. В.: *Грамматический строй русского языка в сопоставлении с словацким*. Bratislava 1954.
- КОЗАКОВА**, В.: *Причины заимствования*. In: Bohemica, Britannica, Germanica, Rossica Ostraviensia 2001. Lingua et communicatio in sphaera mercaturae. OU, Ostrava 2001, s. 39 – 41.
- КОЗАКОВА**, В.: *Актуальные проблемы русской терминологии*. In: Rossica Olomucensia XL (za rok 2001), 1. část. Olomouc 2002, s. 227 – 230.
- КОЗАКОВА**, В.: *Ключевые слова в контексте современной прессы*. In: Jazykovědná rusistika na počátku nového tisíciletí. MU, Brno 2002, s. 161 – 164.
- КОЗАКОВА**, В.: *Термины маркетинг, брэнддинг, паблик рилейшенз в языке бизнеса*. In: Rossica Olomucensia XLII (za rok 2003), 1. část. Olomouc 2004, s. 91 – 95.
- КОНОПЕЛЬКО**, Б.: *Современная русская коммерческая терминология (Опыт анализа)*. In: Rossica Ostraviensia 1995. Lingua rossica in sphaera mercaturae. OU, Ostrava 1995, s. 35 – 43.
- КОРОСТЕНСКИ**, Й.: *Проблемы перевода некоторых русских неологизмов*. In: Rossica Ostraviensia 1993. Lingua rossica in sphaera mercaturae. OU, Ostrava 1993, s. 148 – 156.
- КОРОСТЕНСКИ**, Й.: *Новые тенденции в развитии русского словарного запаса (сопоставление с чешским языком)*. In: Rossica Olomucensia XL (za rok 2001), 1. část. Olomouc 2002, s. 219 – 225.
- КОРОСТЕНСКИ**, Й.: *К проблеме чешско-русской лексической эквивалентности (на материале иноязычных заимствований)*. In: Rossica Olomucensia XLII (za rok 2003), 1. část. Olomouc 2004, s. 97 – 101.
- КОСТОМАРОВ**, В. Г.: *Русский язык в иноязычном потоке*. Русский язык за рубежом, 1993, № 1, s. 74 – 77.
- КОСТОМАРОВ**, В. Г.: *Языковой вкус эпохи*. СПб. 1999.

- КРЫСИН, Л. П.:** *О причинах лексических заимствований.* Русский язык в школе, 1965, № 3, s. 11 – 15.
- КРЫСИН, Л. П.:** *Иноязычные слова в современном русском языке.* М. 1968.
- КРЫСИН, Л. П.:** *Русский литературный язык на рубеже веков.* Русская речь 2000, № 1, s. 28 – 40.
- МАЛА, Э.:** *К трансферации английских имён существительных в русский язык.* In: Русский язык в центре Европы 4. Банска Бистрица 2001, s. 39 – 44.
- МЖЕЛЬСКАЯ, О. С. – СТЕПАНОВА, Е. И.:** *Новейшие англицизмы в русском языке.* In: Новые слова и словари новых слов. Л. 1983, s. 125 – 139.
- НЕСТЕРСКАЯ, Л. А.:** *Язык средств массовой информации в свете новых лексических явлений сферы бизнес-коммуникации.* In: Rossica Ostraviensia 1997. Lingua rossica in sphaera mercaturae. OU, Ostrava 1997, s. 75 – 78.
- НЕЧАЕВА, И. В.:** *Современный словарь иностранных слов.* М. 2002.
- ОГАНЕСЯН, Д.:** *К современным процессам развития лексики в русском языке в сопоставлении с чешским.* In: Rossica Olomouciensia XXXIV (za rok 1995). Olomouc 1997, s. 67 – 72.
- РЖИМАНКОВА, Е.:** *Англицизмы в современном русском языке.* In: Rossica Ostraviensia 1995. Lingua rossica in sphaera mercaturae. OU, Ostrava 1995, s. 61 – 65.
- РОМАНОВ, А. Ю.:** *Англицизмы и американизмы в русском языке и отношение к ним.* СПб. 2000.
- РЫКОВСКА, М.:** *Новое в русской лексике.* In: Rossica Ostraviensia 1993. Lingua rossica in sphaera mercaturae. OU, Ostrava 1993, s. 157 – 160.
- Словарь иностранных слов.* М. 1980.
- СМИРНИЦКИЙ, А. И.:** *Лексикология английского языка.* М. 1956.
- СТЕПАНОВА, Л.:** *О новых процессах в современном русском языке.* Cizí jazyky 39, 1995/96, č. 3 – 4, s. 41 – 42.
- ФИЛИН, Ф. П.:** *Сок или джус, обслуживание или сервис?* В кн.: Теория языка. Англистика. Кельтология. М. 1976.
- ФИЛИН, Ф. П.:** *Истоки и судьбы русского литературного языка.* М. 1981.
- ČERNÝ, J.:** *Úvod do studia jazyka.* Olomouc 1998.
- GAZDA, J.:** *Současná jazyková situace a její odraz v jazyce hromadných sdělovacích prostředků.* In: Jazykovědná rusistika na počátku nového tisíciletí. MU, Brno 2002, s. 37 – 44.
- КОРЕСКИ, Л. В. (red.):** *Пособие по лексикологии русского литературного языка.* Praha 1979.
- LENDĚLOVÁ, V.:** *Současné tendence rozvoje komerční ruštiny.* In: Rossica Ostraviensia 1993. Lingua rossica in sphaera mercaturae. OU, Ostrava 1993, s. 140 – 147.
- ЛОТКО, Е.:** *Polština a čeština z hlediska typologického.* Olomouc 1981.
- ŠIRJAEV, E. (red.), КРЫСИН, Л. П.:** *Русский язык. Najnowsze dzieje języków słowiańskich.* Opole 1997.
- ŠMILAUER, V.:** *Nauka o českém jazyku.* Praha 1982.

Address:

Mgr. Jan Gregor
FFUP v Olomouci
Křížkovského 10
771 80 Olomouc
tel.: 605 940 845
honzagregor@seznam.cz

K POJMU DYNAMICKÁ BEZPEČNOST VE VĚZEŇSTVÍ

Zum Begriff Dynamische Sicherheit im Gefängniswesen

Jaroslav Hála

Zdravotně sociální fakulta, Jihočeská univerzita, České Budějovice, ČR

Souhrn

Moderní vězeňství ctí principy humanizace, účinnosti a bezpečnosti. Postupující globalizace akcentuje princip bezpečnosti. Pojetí pouhé pasivní bezpečnosti je překonáno. Vyžaduje doplnění o systém dynamické bezpečnosti založené na správné komunikaci mezi vězeňským personálem a vězni. Svoji profesní roli zde musí sehrát každý zaměstnanec vězeňské služby. Zvýšené nároky jsou kladeny na psychology a management.

Klíčová slova: humanizace, účinnost, dynamická bezpečnost, komunikace.

Zusammenfassung

Modernes Gefängniswesen achtet die Prinzipien der Humanisierung, Wirksamkeit und Sicherheit. Die zunehmende Globalisierung akzentuiert das Prinzip der Sicherheit. Die Konzeption der blossen passiven Sicherheit ist überwunden. Sie erfordert die Ergänzung um das System der dynamischen Sicherheit, die auf der richtigen Kommunikation zwischen dem Gefängnispersonal und den Gefangenen gegründet wird. Jeder Beamte des Gefängnisdienstes muss hier seine professionelle Rolle spielen. Erhöhte Ansprüche werden an Psychologen und Management gestellt.

Schlüsselwörter: Humanisierung, Wirksamkeit, dynamische Sicherheit, Kommunikation

Soudobá evropská teorie a praxe vězeňství vychází z integrativního sepětí tří principů – *humanizace, účinnosti a bezpečnosti*. Požadována je právě ona integrativnost, nikoli pouhé kladení „vedle sebe“ či dokonce izolované chápání naprosté samostatnosti a nesouvztažnosti uváděných principů. To ovšem na druhé straně neznámá, že by historický vývoj nepřinášel jistá oprávnění ke zdůraznění některého z nich, která ale nesmí znamenat upřednostňování jednoho na úkor druhého nebo třetího.

Roku 1984 byla v New Yorku (symbolicky v čase blížících se křesťanských vánočních svátků) sjednána a řadou států (včetně tehdejšího Československa) podepsána *Úmluva proti mučení a jinému krutému, nelidskému či ponižujícímu zacházení nebo trestání*. Silná multinárodní politická lobby dala tehdy celému světu jednoznačně najevo, že bude nekompromisně prosazovat *princip humanizace*, a to v zacházení s každým lidským jedincem, byť by to byl i pachatel nejzávažnějších trestných činů. Nový impulz dostalo humanizující penitenciární myšlení a jednání v roce 2000, kdy papež Jan Pavel II. vložil do tohoto záměru svoji velkou autoritu a vyhlásil devátý červenec jako *Světový den vězně*. Jsme lidé, vězení (i přes velmi obtížnou realizaci tohoto principu v současné celosvětové praxi) má jen tehdy nárok na přívlastek moderní, jedná-li se o humánní vězení.

Druhým principem je účinnost. Moderní vězení je bezesporu rovněž efektivní vězení. Úspěšně se

prosazující *princip účinnosti* nelze před odbornou ani laickou veřejností prokazovat přesvědčivěji, než dlouhodobými výzkumnými projekty nacházejícími signifikantně nižší podíly recidivy trestné činnosti těch, kteří ve výkonu trestu odnětí svobody prošli kvalitními programy zacházení, a to v porovnání s kontrolními skupinami neovlivňovanými v průběhu uvěznění těmito programy. Výzkumy tohoto druhu se v USA i v Evropě realizují (Rehn et al., 2001), předpokládají ovšem dobrou výzkumnou základnu, která u nás od doby ukončení činnosti Výzkumného ústavu penologického (Bajcura et al., 1999) dlouhodobě chybí. Vězeňská služba České republiky sice ve svých základních dokumentech penologický výzkum deklaruje (Úkoly Vězeňské služby – www.vscr.cz - 21.2.2005), bohužel ho však zatím seriózně a v potřebném rozsahu neprovádí. Přitom právě rozvoj procesu hledání, utváření a evaluace takových programů zacházení, které by byly účinné i ze zde diskutovaného „dynamicky bezpečnostního“ hlediska, by mohl přispět k tolik potřebné finanční i morální podpoře managementu českého vězeňství ze strany veřejnosti, médií i státu. *Koncepce rozvoje českého vězeňství do roku 2015* (Generální ředitelství Vězeňské služby ČR, 2005) naznačuje v tomto směru pro blízkou budoucnost zlepšení, když předpokládá transformaci dosavadního Institutu vzdělávání VS ČR na penologický institut a iniciaci zřízení samostatné katedry penologie na některé z vysokých škol. V této souvislosti lze s jistotou jihočeskou hrdostí

poznámenat, že vysokoškolská výuka penologie a s ní spojený výzkum jsou již od školního roku 1995 – 1996 rozvíjeny při Katedře právních oborů, řízení a ekonomiky Zdravotně sociální fakulty Jihočeské univerzity, od 1996 – 1997 též na Teologické fakultě JU a počínaje 2005 – 2006 rovněž na Vysoké škole evropských a regionálních studií, o.p.s., v Českých Budějovicích (www.zsf.ju.cz ; www.tf.ju.cz ; www.vasers.cz ; www.sweb.cz/penologie.hala).

Začátek třetího milénia přináší (nejen) pro teorii a praxi vězeňství nové zásadní podněty, jejichž důsledky postupují jakoby v protisměru k humanizačním snahám světového společenství. Nutnost spolehlivě věznit dopadené teroristy, která sice již existovala dříve (minimálně třicetiletá je v tomto ohledu německá praxe – Schumacher, 2002), ale naléhavě vyvstala teprve po 11. září 2001, stupňující se boj proti mezinárodně organizovanému zločinu opět spojený s náročným vazebním řešením řady případů, v neposlední řadě pak ve vězeňské populaci narůstající podíl obtížně se adaptujících cizinců, vyvolávají potřebu znovu a důrazněji akcentovat *princip bezpečnosti*. Moderní vězení je bezpečné vězení, a to jak z pozice veřejnosti (chápáno především tak, že výkon vazby nebo trestu odnětí svobody nejen nesmí ohrožovat, ale ani nadbytečně zneklidňovat nebo obtěžovat řádné občany pobývající v blízkosti vězeňských zařízení – je např. známo, že ČR má v porovnání s ostatními zeměmi EU minimum vězeňských útěků a na tomto příznivém faktu nic nemění ani nedávný případ útěku dvou vězňů z plzeňské věznice), tak ve vztahu k vězeňskému personálu (má právo na bezpečnost a ochranu zdraví při práci) a konec konců vztaheno i k vězňům (také oni, přestože sami zákon porušovali, mají nezadatelné právo na osobní bezpečnost a další lidská práva).

Dnes je ve vězeňství vyspělých států již překonána koncepce pouhé pasivní, technickými prostředky, tj. vysokými betonovými zdmi, drátěnými překážkami a především důmyslně konstruovanými elektronickými signálními a střežícími systémy zajišťované bezpečnosti (Dünel & Snacken, 2001). Stále více se ukazuje jako nezbytné doplňovat ji aktivní, *dynamickou bezpečností*, kterou můžeme definovat jako *bezpečnost dosahovanou průběžným monitorováním a pozitivním ovlivňováním psychosociálního klimatu konkrétní věznice zejména prostřednictvím intenzivní a všestranné komunikace vězeňského personálu s vězňými osobami zaměřené na prevenci a řešení problémů*. Tato komunikace by měla vycházet z poznatků *penitenciární psychohygiény* (tu lze chápat jako postupně se utvářející soubor zkušeností a výzkumem dobře podložených pravidel, rad a doporučení orientovaných k uchování, případně i zlepšení duševního zdraví vězňů) a současně být dobře začleněna do systému *zacházení s vězni*. V zásadě jde o to, včas zachytit, správně diagnostikovat a poté účinně regulovat *vnitřní dynamiku* celého vězeňského společenství i jeho jednotlivých podskupin, totiž právě ony reálně působící psychosociální síly, které jsou v případě ponechání živelnosti

schopny nasměrovat vývoj až k nežádoucím a vysoce nebezpečným mimořádným událostem, jako jsou vzpoury, útěky a další (Hála, 2000, 2005).

V diskusi odborníků z Německa, Švýcarska a České republiky, působících v oblasti teorie a praxe vězeňství, která se v rámci konference *Gewalt in der Gesellschaft – Auswirkungen auf den Strafvollzug* uskutečnila v září roku 2004 v německém Bad Boll (www.ev-akademie-boll.de), se dle mého mínění podařilo výstižně zformulovat aktuální stav dynamické bezpečnosti ve vězeňství střeoevropského regionu a naznačit žádoucí směr vývoje této specifické oblasti (Goderbauer, 2005):

- Nová legislativa regulující na přelomu milénia oblast vězeňství (v České republice byl např. velmi progresivní *zákon o výkonu vazby* přijat již v roce 1993, tedy v začátcích celospolečenské transformace – do té doby byla závažná problematika výkonu vazby právně ošetřena pouhou podzákonnou normou) přinesla ve svých důsledcích významné snížení případů nutného použití síly (tzv. donucovacích prostředků) ze strany vězeňského personálu při zacházení s vězňými osobami, rovněž tak minimalizaci počtu napadení personálu vězni. Byl tím zahájen proces odmítnutí pojetí vězení jako „totale Institution“ a jeho následného „otevírání se“ vůči svobodné společnosti, vyznačující se hledáním a nacházením humánnějších, současně účinnějších bezpečných forem zacházení.
- K dosažení dynamické bezpečnosti ve střeoevropském vězeňství významně přispívá zkvalitňování výběru personálu (zejména přicházejícího do přímého kontaktu s vězni), na který navazuje jeho důkladná a pečlivá pregraduální i postgraduální příprava (referát o českém systému celoživotního vzdělávání zaměstnanců Vězeňské služby, který jsem měl čest přednést v roce 2003 na konferenci ve švýcarském Freiburgu (v sídle *Schweizerisches Ausbildungszentrum für das Strafvollzugpersonal*), se setkal s živým zájmem účastníků, rovněž podmínky pro vzdělávání českého vězeňského personálu jsou dnes již s vyspělou Evropou srovnatelné – www.europaforum-kriminalpolitik.org ; www.ivvs.cz ; www.prison.ch). Zlepšuje se vedení personálu i supervize jednotlivých profesí ve Vězeňské službě. Pozornost je věnována psychologické péči o zaměstnance, a to zejména po traumatizujících zážitcích souvisejících s výkonem jejich náročného povolání (rozumí se tím např. zákroky při pokusech vězňů o útěk nebo suicidium). To vše posiluje korektní jednání personálu s vězni vyznačující se správnou komunikací (oproštěnou od extrémů familiérnosti na straně jedné i militantního přístupu na straně

- druhé) zaměřenou na věcná a včasná řešení nejrůznějších problémů za současného přísného respektování všech zákonných ustanovení (určujícími jsou zejména zákon o výkonu vazby, zákon o výkonu trestu odnětí svobody a navazující vyhlášky ministerstva spravedlnosti, kterými se pro uvedené typy uvěznění provádějí příslušné konkretizace).
- Své specifikum má fenomén dynamické bezpečnosti při zacházení se zvláště nebezpečnými pachatelů sexuálními a jiných nejzávažnějších násilných trestných činů. Zde je velmi důležité, aby zkušený profesionálové (začátečníci se pro práci s těmito vězni opravdu nehodí) měli interiorizovanou filozofii pojímající i nejtěžšího zločince jako člověka, nikoli nějaké divoké zvíře či obludné monstrum – ovšem člověka s velmi výraznými osobnostními poruchami a s tím souvisejícími riziky chování a jednání vyžadujícími zvláštní programy zacházení. Pouze přijetí a zvnitřnění této filozofie umožní vybraným schopným a připraveným specialistům dosáhnout ve svém přístupu k nejtěžším zločincům oně žádoucí integrace zmiňovaných tří penitenciárních principů a „ustát“ i obhájit tento postoj před veřejností, která celou problematiku často monitoruje a komentuje na vzvednuté hladině emocionalit (svoji negativní roli zde sehrává ne vždy vhodná činnost zejména bulvárních médií – tvorba aktivní mediální strategie evropských Vězeňských služeb je proto i z těchto důvodů na pořadu dne; mezinárodní společnost *Europäisches Forum für angewandte Kriminalpolitik e.V.*, sdružující odborníky ze zemí Evropské unie zabývající se kriminalitou a vězeňstvím, připravuje pro rok 2006 setkání a výměnu informací právě k této ožehavé problematice).
 - Proniknout do vnitřní dynamiky vězeňské subkultury a účinně ji v bezpečnostním smyslu pozitivně ovlivňovat je složité a obtížné zvláště tehdy, jsou-li společně ubytované skupiny vězňů příliš velké. Vězeňská architektura je proto dnes (samozřejmě v závislosti na finančních možnostech jednotlivých zemí) stavěna před úkol dosáhnout ve vězeňských zařízeních lepší přehlednosti, a to jak po stránce prostorové, tak početní. Co nejmenší, navzájem (především v nočních hodinách) oddělené skupinky vězňů s přidělením dostatečného počtu pracovníků Vězeňské služby, to je zřejmě cesta, na jejímž konci je (v nejnepříhodnějších zemích Evropy již dnes uplatňovaný) separační systém, totiž samostatné ubytování každého vězně doplněné možnostmi individuálně (v závislosti na chování a jednání) měnit dobu a druh jeho setkávání s ostatními.
 - Vše dosud diskutované platí vyhraněně při výkonu vazby a trestu odnětí svobody cizinců, zvláště osob přicházejících do Evropy ze vzdálených, velmi odlišných kulturních okruhů. Snížení bezpečnostních rizik při dosažení efektivních změn v adjustaci na platné evropské společenské normy, to představuje – nikoli pouze pro vězeňství – velkou výzvu celé společnosti.
 - Zacházení s vězni musí směřovat k reintegračnímu cíli, tj. ke znovuzachycení člověka propuštěného z vězení do svobodné společnosti, a to po stránce profesní, sociální i další. Aby se tento záměr dařil, je třeba osobám nacházejícím se ve výkonu trestu odnětí svobody postupně pomoci nalézat hodnotné, smysluplné alternativy k jejich dosavadnímu neutěšenému, neúspěšnému, k uvěznění vedoucímu životu. Specifické uplatnění Franklovy logoterapie ve vězeňských podmínkách je bohužel zejména v České republice teprve v začátcích (Frankl, 1990).
 - Uplatňování dynamické bezpečnosti (v rámci komplexu bezpečného, humánního a efektivního zacházení s vězni) předpokládá v každé konkrétní vězňovně součinnost celé řady pracovních skupin vězeňského personálu, jejich interdisciplinární spolupráci založenou jak na pevně stanoveném strukturování celého systému, tak na všestranném průběžném komunikování mezi jeho jednotlivými složkami v návaznosti na komunikaci s vězni. Pro současnost i budoucnost nelze slevit z požadavku, aby se na vhodné komunikaci s vězni podílel každý zaměstnanec Vězeňské služby. Rozdíly mohou a musí být v míře a obsahu těchto kontaktů. Jiné komunikační algoritmy pro stálé, spolehlivé predikovatelné situace budou vyžadovány od strážných či dozorců, vysoká kreativita (a ovšem i patřičná osobní zodpovědnost) je také v tomto směru výsadou a povinností specialistů (zejména psychologů) a managementu. Je třeba se na proměnlivou situaci nadcházejícího období dobře připravovat – speciální výcviky komunikačních dovedností v členění podle jednotlivých profesí jsou k vlastnímu sebezdokonalování v teorii i praxi vězeňství podmínkou nutnou, nikoli však dostačující.

Literatura:

Bajcura, L. et al. (1999): Periodizace dějin vězeňství po roce 1945. Výročí Výzkumného ústavu penologického. Zvláštní číslo časopisu *České vězeňství*, 6, 2 – 3.
Dünel, F., Snacken, S. (2001): Strafvollzug im europäischen Vergleich: Probleme, Praxis und Perspektiven. *Zeitschrift für Strafvollzug und Straffälligenhilfe*, 50, 195 – 211.
Frankl, V.E. (1990): Dynamika a hodnoty. *Československá psychologie*, 34, 542 – 547.
Goderbauer, R. (2005): Gewalt in der Gesellschaft: Auswirkungen auf den Strafvollzug. Referate einer Tagung in der Evangelischen Akademie Bad Boll in Zusammenarbeit mit der Justizvollzugss-

chule Baden-Württemberg. Frankfurt am Main, Evangelischer Pressedienst.

Hála, J. (2000): K problematice konstituování penitenciární psychohygieny. *Kontakt – Vědecký časopis Zdravotně sociální fakulty Jihočeské univerzity v Českých Budějovicích*, 2, 206 – 208.

Hála, J. (2005): Úvod do teorie a praxe vězeňství. České Budějovice, Vysoká škola evropských a regionálních studií.

Koncepce rozvoje českého vězeňství do roku 2015 (2005). Praha, Vězeňská služba ČR, Generální ředitelství.

Rehn, G. et al. (2001): *Behandlung „gefährlicher Straftäter“*. Herbolzheim, Centaurus Verlag.

Address:

PhDr. Jaroslav Hála

Zdravotně sociální fakulta, Jihočeská univerzita

Katedra právních oborů, ekonomiky a řízení

UVýstaviště 26, 370 01 České Budějovice

e-mail: jhala@vez.cbu.justice.cz

REGIONÁLNÍ ROZVOJ - POLITIKA EVROPSKÉ UNIE

The regional development - European Union Policy

Darja Holátová, Petr Řehoř

Zemědělská fakulta, katedra řízení, JU České Budějovice, ČR

Souhrn

Vstup ČR do EU je šancí a příležitostí k docílení žádoucí sociální a ekonomické úrovně také na regionální úrovni a venkovském prostoru. Tento článek uvádí část výzkumu a přehledu statistických údajů demografické struktury Jižních Čech a venkovských obcí. Monitoring a analýza sociální a ekonomické situace v regionu a venkovském prostoru je první z kroků procesu usměrnění a rozvoje regionů České republiky.

Klíčová slova Regionální rozvoj, monitoring a analýza, demografická struktura, EU - politika regionálního a strukturálního rozvoje

Summary

The Czech Republic accession to the European Union is the chance and opportunity to achieve suitable social and economic level also at the regional and rural area. The article is based on research and performed statistic analysis of the demographic structure of the South Bohemia rural villages. The monitoring and analysis of the social and economic situation at the regional and rural area is the first of the steps in the process of the regulation and development of the Czech regions.

Key words Regional development, monitoring and analysis, demographic structure, EU- regional and structural development policy

Úvod

Článek uveřejňuje část výsledků zpracovaných v rámci projektu Ministerstva práce a sociálních věcí České republiky č. 1 J016/04-DP2: Socio-ekonomický vývoj českého venkova a zemědělství, jehož nositelem je prof. Věra Majerová, CSc., ČZU v Praze. Předmětem projektu je komplexní a systematické shromažďování a vyhodnocování informací, týkajících se socio-ekonomických a demografických jevů a procesů českého venkova. Výzkum je prováděn s ohledem na podmínky života ve venkovských oblastech, stabilizaci venkovského osídlení, vytvoření předpokladů pro ekologicky udržitelný, sociální a ekonomický rozvoj území. Význam projektu koresponduje se vstupem České republiky jako nového člana do společenství států Evropské unie. Reaguje na skutečnost, že problematika venkova a zemědělství patří v evropském i celosvětovém měřítku k velice důležitým a preferovaným okruhům. Politiky Evropské unie a její programy v této oblasti jsou návazně konkretizovány a uplatňovány v rámci národních politik a jejich programů. Koncepte a konkrétní kroky musí být založeny na kvalitních a aktuálních informacích.

Východiska

Rozšíření Evropské unie o nové členy a diskuse o dalším rozšiřování je realitou. Evropská unie prožívá řadu změn. Jednou z nich je i změna směru evropského zemědělství v souladu s myšlenkou procesu soudržnosti evropského teritoria, ekonomiky a sociální politiky. V tomto trendu a pokračujícím procesu transformace dochází i v České republice ke změnám. Dokončení restrukturalizace podniků zemědělské prvovýroby, dořešení některých vnitřních vývojových problémů českého agrárního sektoru, venkovského prostoru a vytvoření prostoru pro zapojení se do životaschopného evropského modelu jsou nejdůležitější body, které jsou stále řešeny. Změny se dotýkají nejen zemědělských trhů, ale také místních ekonomik venkovských oblastí. Politika venkova a zemědělství se stala prioritou. Strukturální politiku lze definovat jako vědomé zásahy regulativní povahy do autonomního fungování tržních sil. Cílem je dosáhnout takových strukturálních změn, které by autonomní trh vytvořil buď příliš pozdě, nebo které jsou při této autonomii trhu vyloučeny [1]. Významnou úlohu hraje regionální hledisko a regionální politika. Regionální politika EU se snaží v zájmu celkové stability snižovat hospodářské a sociální rozdíly, zaměřuje se na zmenšování nerovnoměrnosti mezi různými regiony a jejich zaostalosti. Regionální politika hraje významnou roli

v dlouhodobém procesu odstraňování ekonomických a sociálních rozdílů nejen mezi členskými zeměmi, ale i mezi jednotlivými regiony v rámci jednotlivých zemí[2].

Jedním z východisek pro analýzu a řešení těchto problémů se stávají demografické charakteristiky zkoumaných regionů. V měnících se podmínkách dochází návazně i ke změnám trhu práce a tím i ke změnám demografických parametrů. V rámci výše uvedeného projektu je jedním z dílčích cílů i analýza demografických charakteristik obyvatel v Jihočeském kraji jako celku, v jeho obcích a speciálně v obcích do 2000 obyvatel. Zdrojem dat demografické analýzy byla periodická i neperiodická šetření Českého statistického úřadu; Statistické ročenky Jihočeského kraje 2001, 2002, 2003, 2004; Statistická ročenka České republiky 2004; Statistický průvodce obcemi Jihočeského kraje 2004, internetové zdroje a další.

Předmětem zkoumání jsou obce venkova v Jihočeském kraji, a to do velikosti 2000 obyvatel, jejichž počet se ve sledovaných letech 1999 – 2003 pohyboval v rozmezí 573-574 obcí. Venkov je charakterizován počtem obyvatel v obcích, a to do 2000. Vymezení venkova a venkovského prostoru je charakterizováno např. v materiálech VŠE v Praze, internetových zdrojích [3]. V subjektivním a objektivním vymezení venkova jsou uvedeny jednotlivé ukazatele a určující body. Zdroj dále uvádí, že k 1.1.2004 zastoupení venkova v České republice činilo 89,6 % obcí, 73,6 % území, 26,2 % obyvatel.

Výsledky a vybrané charakteristiky

Administrativně se Česká republika (dále jen ČR) dělí na 14 samosprávných krajů, a 6 248 obcí (k 1.1.2005). Populačním a velikostním kritériím pro vymezení statistických regionů soudržnosti odpovídá 8 regionů úrovně NUTS 2. Výlučné postavení v ČR má hlavní město Praha, které se řídí zvláštním zákonem o hlavním městě Praze.

Tabulka 1: Charakteristika krajů ČR – vybrané faktory

Kraje	Počet obyvatel	Celková výměra území v km ²	Hustota obyv. na km ²	Počet venkov. obcí	Podíl venkov. obyvatel. v %
Hl. město Praha	1170571	49590	2361	-	-
Středočeský	1144071	1101450	104	1063	43,0
Jihočeský	625712	1005685	62	573	33,3
Přízeňský	549618	756121	73	459	32,8
Karlovarský	304588	331454	92	106	20,1
Ústecký	822133	533492	154	304	19,1
Liberecký	427563	316293	135	185	24,4
Královéhradecký	547296	475818	115	405	31,1
Pardubický	505285	451850	112	420	38,0
Vysočina	510114	679582	75	673	41,8
Jihomoravský	1130240	719538	157	593	29,8
Olomoucký	639423	526703	121	351	33,8
Zlínský	590706	396389	149	252	29,3
Moravskoslezský	1253257	542723	231	227	14,7
Česká republika	10220577	7886688	130	5612	26,3

Zdroj: ČSÚ, vlastní výpočty

Více než milion obyvatel žije v Moravskoslezském kraji, Praze, Středočeském a Jihomoravském kra-

ji. Naopak Karlovarský kraj je co do počtu obyvatel málo osídlen. Vysokou hustotu obyvatelstva má (kromě Prahy) Moravskoslezský kraj, kterému také patří poslední místo co se týče podílu venkovského obyvatelstva (pouhých 14 %). Nízkou hustotu, která splňuje i kritéria OECD pro venkovský region (méně než 100 obyvatel na km²), mají 4 kraje, z nichž nejnižší má Jihočeský kraj (62 obyv. na km²).

Nejvíce venkovských obcí se nachází ve Středočeském kraji, tento kraj spolu s Vysočinou má nejvyšší podíl venkovského obyvatelstva v ČR (více než 41 %) – viz tabulka 1. Jedním z kritérií, které se používají pro vymezení venkovských obcí, je počet obyvatel v obci. Obec, ve které je počet trvale bydlících obyvatel nižší než 2000 lidí, se považuje za venkovskou. Venkovských obcí je v ČR celkem 5 612, což je 90 % ze všech obcí a pokrývají území v rozloze 3/4 našeho státu. Žije v nich však pouze čtvrtina obyvatel, tj. téměř 2 690 tisíc osob. Téměř 1/3 obcí spadá do velikostní kategorie 200-499 obyvatel. Při srovnání s jinými evropskými zeměmi se u nás nachází velké množství co do počtu malých obcí. Tato rozdrobená sídelní struktura je však dána historickým vývojem. Průměrná venkovská obec má tedy 480 obyvatel.

Venkovské obce lze také vymežit pomocí kritéria hustoty zalidnění, které je v souladu s metodikou OECD a metodikou Eurostatu. Dle této definice jsou za venkovské pokládány ty obce, které vykazují hustotu menší než 100 obyv./km². Uplatnění takovéto definice může být sporné. Existují venkovské obce s malým počtem obyvatel, které se mohou nacházet na velmi malém území, takže hustota obyvatelstva v těchto obcích může překonat povolenou hranici a naopak. Strukturu sídelní soustavy podle velikostních kategorií ukazuje následující tabulka.

Tabulka 2: Struktura sídelní soustavy podle velikostních kategorií obcí

Velikostní kategorie	Počet obcí		Počet obyvatel	
	n	v %	n	v %
do 199	1633	26,1	200534	2,0
200 - 499	2012	32,2	653740	6,4
500 - 999	1293	20,7	901546	8,8
1 000 - 1 999	674	10,8	933856	9,1
Celkem venkovské obce	5612	89,8	2689676	26,3
2 000 - 4 999	368	5,9	1122262	11,0
5 000 - 9 999	137	2,2	932726	9,1
10 000 - 19 999	68	1,1	955227	9,4
20 000 - 49 999	42	0,67	1250363	12,2
50 000 - 99 999	16	0,25	1157242	11,3
100 000 a více	4	0,06	942510	9,2
Praha	1	0,02	1170571	11,5
Celkem města	636	10,2	7530901	73,7
Celkem ČR	6248	100,0	10220577	100,0

Zdroj: ČSÚ, vlastní výpočty

Při analýze demografických faktorů bylo zjištěno, že v průběhu roku 2004 se v ČR živě narodilo 97,7 tisíce dětí, což je nejvíce od roku 1995, kdy poprvé klesl počet živě narozených dětí pod sto tisíc. Téměř 31 % z nich se však narodilo mimo manželství. Počty narozených dětí se tedy již třetím rokem zvyšují. Vzestup byl očekáván, neboť ve věku nejvyšší plodnosti jsou ženy ze silných populačních ročníků 70. let. Počet zemřelých

v roce 2004 (107,2 tisíce) byl o 4,1 tisíce nižší než v roce předchozím. V daném roce zemřelo nejméně lidí v historii ČR, obdobný počet byl zaznamenán i v roce 2001.

Tabulka 3: Vybrané demografické údaje za celou Českou republiku v letech 1993 – 2004 v absolutním vyjádření

Ukazatel	1993	1996	1999	2000	2001	2002	2003	2004
	počty							
Živě narození	121025	90446	89471	90910	90715	92786	93685	97664
Zemřelí	118185	112782	109768	109001	107755	108243	111288	107177
Sňatky	66033	53896	53523	55321	52374	52732	48943	51447
Rozvody	30227	33113	23657	29704	31586	31758	32824	33060
Přistěhovalí	12900	10857	9910	7802	12918	44679	60015	53453
Vystěhovalí	7424	728	1136	1263	21469	32389	34226	34818
Přirozený přírůstek	2840	-22336	-20297	-18091	-17040	-15457	-17603	-9513
Přírůstek stěhování	5476	10129	8774	6539	-8551	12290	25789	18635
Celkový přírůstek	8316	-12207	-11523	-11552	-25591	-3167	8186	9122

Zdroj: ČSÚ

Počet uzavřených sňatků překročil v uplynulém roce 2004 opět hranici padesáti tisíc, v daném roce bylo zaznamenáno 51,4 tisíce nových manželství, což bylo zhruba o 2,5 tisíce více než v předcházejícím roce. Tato dosažená hodnota byla druhou nejnižší v hodnoceném období. Roční počty rozvodů se po krátkém a mírném přerušení v letech 1999 – 2000, způsobeném přijetím novelizace zákona o rodině, opět rychle vrátily na hodnoty před přijetím zákona. V roce 2004 bylo ukončeno téměř 33,1 tisíc manželství, tj. o 236 více než v předchozím roce. Tento dosažený počet byl druhým nejvyšším v historii samostatné ČR (nejvíce bylo rozvedeno párů v roce 1996).

V roce 2004 se do ČR přistěhovalo o 7,2 tisíce lidí méně než v roce 2003. Oproti situaci v roce 1993 to však je stále více než 4násobek. Počet vystěhovalých se každým rokem zvyšuje, ale stále je nižší než počet přistěhovalých (opakem byl rok 2001). Nejpočetnější skupinou cizinců s povolením k pobytu v ČR jsou: Ukrajinci, Slováci, Vietnamci, Poláci a Rusové. Ve srovnání s rokem 2003 se přírůstek stěhování (zahraniční migraci) v loňském roce snížil o 7,2 tisíce na 18,6 tisíce, menší byl také přirozený přírůstek. Jeho dosažená výše –9,5 tisíce byla zhruba o polovinu (o 8,1 tisíce) nižší než v roce předchozím.

Po několika letech záporného celkového přírůstu obyvatelstva ČR se v roce 2004, stejně jako v roce předchozím, zvýšil počet obyvatel. V roce 2003 přibýlo 8,2 tisíce obyvatel, v následujícím roce to již bylo 9,1 tisíce obyvatel, celkem tedy téměř 17,3 tisíce. V období populační ztráty (1994 - 2002), kdy kladné saldo migrace (s výjimkou roku 2001) již nevyrovnávalo úbytek přirozenou měnou, ubylo 96,2 tisíce obyvatel – viz tabulka 3.

Při komparaci počtu obyvatel v České republice a v jeho jednotlivých krajích v roce 1993 a roce 2004 byly zjištěny následující skutečnosti (viz tabulka 4): celkový přírůstek obyvatelstva byl záporným saldem a to ve výši 113 436 obyvatel. V roce 2004 činil celkový počet obyvatel v ČR 98,90 % úrovně celkového počtu obyvatel v roce 1993.

Tento trend kopírovaly všechny kraje České republiky s výjimkou kraje Středočeského a kraje Vysočina, v nichž za sledované období vzrostl celkový počet obyvatel na 103,2 % (kraj Středočeský) a 100,3 % (kraj Vysočina) úrovně roku 1993.

Jihočeský kraj a kraj Karlovarský zůstaly s celkovým počtem obyvatel v roce 2004 prakticky na stejné úrovni jako v roce 1993. Jihočeský kraj vykázal v uvedeném období pokles počtu obyvatel pouze na úroveň 99,89 % celkového počtu obyvatel a Karlovarský kraj vykázal pokles pouze na 99,95 % úrovně roku 1993. Při hodnocení přirozeného přírůstu na 1000 obyvatel v roce 2004 nebyla zaznamenána ani v jednom kraji České republiky kladná hodnota. Jihočeský kraj se zařazuje na 5.místo v žebříčku přirozeného přírůstu na 1000 obyvatel s hodnotou – 0,8 obyv. na 1000 obyvatel. V období před 10 lety byl tento přírůstek záporný jen u 4 krajů.

Tabulka 4: Vybrané demografické údaje za kraje ČR v letech 1993 a 2004

Kraj	Přírůstky na 1000 obyvatel						Stav obyvatel k 31.12. (absolutní vyjádření)	
	Přirozený přírůstek		Přírůstek stěhování		Celkový přírůstek		1993	2004
	1993	2004	1993	2004	1993	2004		
Praha	-2,9	-1,5	2,7	5,8	-0,2	4,3	1217023	1170571
Středočeský	-1,6	-1,1	0,5	8,4	-1,1	7,3	1108935	1144071
Jihočeský	0,9	-0,8	1,2	1,1	2,1	0,3	626391	625712
Plzeňský	-0,6	-1,7	1,1	0,8	0,4	-0,9	557080	549618
Karlovarský	2,4	-0,4	0,1	1,5	2,5	1,1	304733	304588
Ústecký	-0,2	-0,4	0,1	1,9	-0,2	1,5	825257	822133
Liberecký	1,3	-0,1	1,4	-0,3	2,7	-0,4	428546	427563
Královéhradecký	0,5	-1,0	0,3	0,5	0,8	-0,5	554500	547296
Pardubický	0,8	-0,8	0,4	0,4	1,2	-0,4	510906	505285
Vysočina	2,0	-0,5	-0,7	-0,2	1,2	-0,7	515556	517153
Jihomoravský	0,3	-0,8	0,5	1,4	0,8	0,5	1148580	1123201
Olomoucký	0,7	-0,7	0,4	-1,2	1,1	-1,9	650468	635126
Zlínský	1,0	-2,3	1,2	-0,7	2,2	-2,0	600915	590706
Moravskoslezský	1,8	-1,6	-0,6	-1,2	1,2	-2,2	1285105	1257554
ČR	0,3	-0,9	0,5	1,8	0,8	0,9	10334013	10220577

Zdroj: ČSÚ

V roce 2004 se v 9 krajích ČR zvýšil migrací celkový počet obyvatel. Nejvíce je tento nárůst vidět ve Středočeském kraji (8,4 obyv. na 1000 obyvatel). Mezi úbytkové kraje naopak patří Moravskoslezský kraj, dále Olomoucký, Zlínský, Liberecký a Vysočina – viz následující tabulka.

Z tabulky níže uvedené vyplývá, že rozdíly mezi zahraniční a vnitřní migrací jsou mnohem výraznější. Vnitřní migrací bylo ztrátových 10 krajů, zatímco zahraniční migrací pouze 4 kraje. Vnitřní migrací nejvíce získal Středočeský kraj (6,5 obyv. na 1000 obyv.), zahraniční migrací si ponejvíce polepšila Praha (7,7) a Karlovarský kraj (5,5 obyv. na 1000 obyvatel). Pouze tři kraje (Středočeský, Jihočeský a Pardubický) získaly obyvatele díky kladnému saldu migrace.

Tabulka 5: Saldo migrace v krajích ČR v roce 2004

Kraj	Saldo vnitřní migrace	Saldo zahraniční migrace	Saldo celkové migrace	Saldo vnitřní migrace	Saldo zahraniční migrace	Saldo celkové migrace
	Na 1000 obyvatel					
Praha	-2209	8917	6708	-1,9	7,7	5,8
Středočeský	7400	2184	9584	6,5	1,9	8,4
Jihočeský	239	431	670	0,4	0,7	1,1
Plzeňský	582	-124	458	1,1	-0,2	0,8
Karlovarský	-1222	1678	456	-4,0	5,5	1,5
Ústecký	-469	2059	1590	-0,6	2,5	1,9
Liberecký	-82	-40	-122	-0,2	-0,1	-0,3
Královohradecký	-423	713	290	-0,8	1,3	0,5
Pardubický	54	132	186	0,1	0,3	0,4
Vysočina	-493	390	-103	-1,0	0,8	-0,2
Jihomoravský	-174	1737	1563	-0,2	1,5	1,4
Olomoucký	-497	-246	-743	-0,8	-0,4	-1,2
Zlínský	-322	-77	-399	-0,5	-0,1	-0,7
Moravskoslezský	-2384	881	-1503	-1,9	0,7	-1,2
ČR	x	18635	18635	x	1,8	1,8

Zdroj: ČSÚ

Územní rozdíly ve věkovém složení obyvatelstva mezi kraji ČR hodně ovlivňuje hlavní město Praha. V Praze je dlouhodobě nejméně zastoupena dětská populace a naopak zde žije nejvyšší podíl osob v poproduktivním věku. Hlavní město Praha je jediným krajem, ve kterém je podíl dětí v populaci nižší než je podíl osob ve věku nad 65 let. Jestliže tedy pomíneme Prahu při hodnocení věkové struktury, tak se územní diference zmenší.

Tabulka 6: Věkové složení obyvatelstva v krajích ČR v letech 1993 a 2004 v %

Kraj	Podíl obyvatel ve věkové skupině (%)						Prům. věk	
	0-14		15-64		65+		1993	2004
	1993	2004	1993	2004	1993	2004	1993	2004
Praha	16,8	12,5	67,4	71,8	15,7	15,7	39,3	41,7
Středočeský	18,8	15,1	67,4	70,8	13,8	14,1	37,5	39,8
Jihočeský	20,0	15,3	67,4	70,8	12,6	13,9	36,4	39,5
Plzeňský	18,8	14,6	67,9	70,8	13,3	14,6	37,3	40,2
Karlovarský	20,1	15,6	69,5	71,8	10,4	12,6	35,4	38,8
Ústecký	20,0	15,9	68,4	71,7	11,6	12,4	35,8	38,8
Liberecký	20,0	15,7	67,7	71,4	12,3	13,0	36,1	39,2
Královohradecký	19,2	15,1	67,2	70,1	13,6	14,7	37,1	40,1
Pardubický	20,0	15,6	67,1	70,0	12,9	14,4	36,5	39,6
Vysočina	20,7	15,8	66,5	70,0	12,7	14,3	36,1	39,3
Jihomoravský	19,5	14,7	66,8	70,7	13,6	14,6	37,0	40,0
Olomoucký	20,0	15,1	67,3	70,9	12,7	14,0	36,3	39,6
Zlínský	20,1	15,0	67,4	70,7	12,5	14,3	36,3	39,6
Moravskoslezský	20,5	15,5	68,3	71,6	11,2	12,9	35,6	39,1
ČR	19,4	14,9	67,6	71,0	13,0	14,0	36,8	39,8

Zdroj: ČSÚ

Na prvním místě podle procenta zastoupení dětí do 15 let je Ústecký kraj, následuje Vysočina (tento kraj byl počátkem 90. let na prvním místě). Ústecký kraj se stal od přelomu století krajem s nejvyšší úrovní plodnosti žen. Nižší procento zastoupení dětí než je republikový průměr vykazují kraje (kromě Prahy) Jihomoravský a Plzeňský.

Regionální rozdíly v zastoupení osob ve věku nad 65 let jsou o trochu výraznější než je tomu u podílu dětí v obyvatelstvu. Přehlédneme-li Prahu, tak nejvyšší podíl osob v poproduktivním věku vykazují kraje: Královohradecký, Plzeňský a Jihomoravský (okolo 14,6 %). Na opačné straně žebříčku hodnot pak stojí kraje: Ústecký a Karlovarský (okolo 12,5 %). Z hlediska vývoje se rapidně snížil podíl dětí v populaci, za období delší než 10 let je tento podíl nižší zhruba o 5 %. Největší pokles zaznamenaly kraje Moravskoslezský a Jihočeský. V dané dekádě vzrostlo obyvatelstvo v produktivním věku (o 4 %) a také se zvýšil podíl osob

ve věku nad 65 let (o 1 %). Průměrný věk obyvatelstva ČR se také zvýšil a to zhruba o 3 roky. Ústecký kraj má vzhledem k největšímu podílu dětí a nejmenšího podílu starších osob nejmladší populaci v ČR, následován je krajem Karlovarským. Podíl dětských obyvatel a obyvatel starších 65 let je zhruba stejný v krajích Plzeňském a Jihomoravském, podíl dětí je zde o trochu vyšší než obyvatel starších 65 let.

Problém ubývání obyvatelstva je průvodním jevem transformujících se zemí [4]. Česká republika zaznamenává absolutní pokles obyvatelstva od roku 1994. Výsledky ukazují, že nedochází k vylidňování regionu Jihočeského kraje. Naopak, trvalým trendem je jak migrace do regionu, tak i přirozený přírůstek obyvatelstva. Jihočeský kraj je vnímán jako kraj, ve kterém jsou jak ekologické podmínky, tak i podmínky ekonomické příznivé regionálnímu rozvoji [5].

Závěr

Provedené analýzy jsou pouze malou částí prováděného výzkumu: Socio-ekonomický vývoj českého venkova a zemědělství. Informace a podklady jsou nezbytné pro kvalitní rozhodovací procesy, pro tvorbu dalších programů obnovy a realizaci udržitelného rozvoje. Majerová [6] potvrzuje, že rozhodujícím faktorem dlouhodobých vývojových procesů bude kvalita těchto informací a analýz, vztah České republiky k Evropskému společenství a její místo v ekonomické a sociální struktuře Evropské unie. Ve své monografii klade otázky k zamyšlení a diskusi.

Podpora a posílení sociální a ekonomické soudržnosti je podpořeno mimo jiné i prostřednictvím strukturálních fondů [7], protože hlavními nástroji pomoci Evropské unie zaostávajícím regionům jsou právě strukturální fondy [8]:

- Evropský fond regionálního rozvoje;
- Evropský sociální fond;
- Evropský zemědělský, orientační a záruční fond;
- Finanční nástroje pro usměrňování rybolovu.

Česká republika se zapojuje do procesu soudržnosti, který úzce souvisí se směrem politiky Evropské unie a musí být realizována pomocí státní politiky. V tomto směru by mělo dojít i k efektivnímu využívání fondů EU, které přispívají a budou přispívat k tvorbě a realizaci programů a projektů zaměřených právě do oblasti hospodářského a sociálního rozvoje venkova. Plán rozvoje zemědělství a venkova České republiky na období 2000-2006 se týká např.:

- venkovských oblastí, ve kterých dochází k vylidňování;
- venkovských oblastí, ve kterých dochází k rychlé transformaci zemědělského sektoru;
- venkovských oblastí, které jsou z hlediska sociálně-ekonomického převážně zemědělské;
- venkovských oblastí, které čelí tlakům městských center a další.

V národním měřítku tuto činnost podporuje operační program „Rozvoj venkova a multifunkční zemědělství“ [9], „Společný regionální a operační program“. Společný regionální a operační program se zaměřuje na podporu aktivit spadajících především do působnosti krajů a obcí s cílem dosáhnout vyváženého rozvoje regionů [10].

Literatura:

- [1] ŠREIN, S. Mechanismy hospodářské politiky Evropské unie. 1.vyd. Praha: VŠE v Praze, 2000, s. 115. ISBN 80-7079-946-3
- [2] HAD, M., URBAN, L. Evropská společenství. První pilíř Evropské unie. 2.vyd. Praha: MZV ČR, 2000, s. 79. ISBN 80-85864-88-6
- [3] Socio-ekonomický vývoj českého venkova a zemědělství. Venkov v České republice. Vymezení. Typy venkova. Dostupné na internetu: <http://nb.vse.cz/kdem/> dne 20.7.2005
- [4] JÍROVÁ, H. Demografická situace v ČR - očekávaný vývoj a jeho hlavní problémy. In Leitmanová, I., Zapotoczky, K. Ekonomické souvislosti demokratického vývoje. 1.vyd. České Budějovice: JU v Č. Budějovicích, 2001, s. 85. ISBN 80-7040-687-9

- [5] MAJEROVÁ, V. Český venkov 2001. 1.vyd. Praha: ČZU v Praze 2000. ISBN 80-213-0863-X
- [6] MAJEROVÁ, V. a kol. Sociologie venkova a zemědělství. 3. vyd. Praha: ČZU v Praze 2003, s. 152. ISBN 80-213-0651-3
- [7] Strukturální fondy. Ministerstvo pro místní rozvoj České republiky. Dostupné na <http://www.strukturalni-fondy.cz>
- [8] Průvodce fondy Evropské unie. Ministerstvo pro místní rozvoj České republiky. Dostupné na <http://www.mmr.cz>
- [9] Operační program: Rozvoj venkova a multifunkční zemědělství. Ministerstvo zemědělství České republiky. Dostupné na <http://www.mze.cz>
- [10] Společný regionální a operační program. Ministerstvo pro místní rozvoj. Dostupné na <http://www.mmr.cz>

Address:

*Ing. Darja Holátová, Ph.D., Ing. Petr Řehoř
Zemědělská fakulta, katedra řízení
Jihočeská univerzita v Českých Budějovicích
e-mail: holatova@zf.jcu.cz, rehor@zf.jcu.cz*

NÁVRH NA VYTVOŘENÍ SAMOSPRÁVNÉ STRUKTURY ROMSKÉHO ETNIKA V ČESKÉ REPUBLICE

Proposal for creating an autonomous self-governing structure
of the gipsy ethnic minority in the Czech Republic

Lubomír Pána

Vysoká škola evropských a regionálních studií, České Budějovice, ČR

Souhrn:

Návrh na vytvoření samosprávné struktury romského etnika v české republice je návrhem politického řešení problematiky Romů. Obsahuje charakteristiku politických aspektů řešení vzniklých problémů a navrhuje vytvoření samosprávného orgánu pro romskou menšinu žijící v ČR. V textu jsou jen základní nástin řešení. Detailní rozpracování návrhu by bylo vhodné zpracovat v samostatné studii, či vědecké práci.

Klíčová slova: politická reprezentace, politické řešení, romové, romský sněm, sámové, volební právo

Summary:

The proposal for creating an autonomous self-governing structure of the Gipsy ethnic minority in the Czech Republic is a proposal for a political solution to problems related to the Gypsies. It contains a description of political aspects of solutions to aroused problems and it proposes creating an autonomous self-governing organ for the Gipsy ethnic minority in the Czech Republic. The text consists only of basic drafts of these solutions. It would be appropriate to work out a detailed elaboration of this proposal in an independent study or theses.

Keywords: political representation, political solution, Gypsies, Gypsy assembly, the Sams, the right to vote

Úvod

Problematika romského etnika je mnohostranná a jednotlivé stránky navzájem propojené – kulturní, výchovná a vzdělávací, ekonomická, sociální, environmentální i politická. Návrh na vytvoření samosprávné struktury spadá do politického řešení problematiky Romů.

Návrh vychází z konkrétních systémových opatření, kterými je řešena problematika Sámů v Norském království, systém samospráv národnostních menšin v Maďarsku a návrhu pro Slovenskou republiku Petera Lieskovského z Fakulty politických věd a mezinárodních vztahů UMB v Banské Bystrici.

Politická stránka Romského problému

Problém Romské menšiny není problémem pouze Romů samotných, ale je to problém celé společnosti, ve které Romové žijí. Politické aspekty Romského problému můžeme charakterizovat tím, že Romská národnostní menšina:

1. Nežije v České republice v žádném konkrétně vymezeném regionu. Žije roztroušeně po celém území Jihočeského kraje i České republiky.

2. Splňuje všechny podmínky zákona o národnostních menšinách - tvoří početní menšinu obyvatelstva, která se utvořila historicky. Projevuje vůli být považována za národnostní menšinu za účelem vyjádření a ochrany zájmů svého společenství.
3. Má problémy s nedostatkem národního uvědomování, jehož důsledkem jsou asimilační snahy s českou majoritou, především těch Romů, kteří získají vysokoškolské nebo středoškolské vzdělání. Podle sčítání obyvatel v roce 2001 se k romské národnosti přihlásilo 618 Romů, což je pouze necelých 7% z jejich pravděpodobného počtu.
4. Má nedostatek vlastní politické elity. Stále hledá reálnou a relativně stabilizovanou romskou politickou reprezentaci. Podle výzkumu Inštitútu pre verejnú otázku z roku 2001 slovenští Romové ve 24% si myslí, že je nejlépe reprezentují jejich romští lídři (to vychází z romských tradic a kultury). Politické strany v 7,6%. Lze předpokládat, že v České republice je situace obdobná. (3)
5. Politickou reprezentaci Romů supluje nepolitická romská občanská sdružení a iniciativy, jejichž autorita bývá zpochybňována, mimo jiné i pro její nepolitický charakter.
6. Je organizována ve velkém množství společenských organizací, které jsou často vytvářeny účelově a jejich organizační i obsahová činnost není

na dobré úrovni. Tyto subjekty navíc jsou málo stabilní a navzájem nespolupracují, pokud ano, tak minimálně.

Tyto politické problémy, kterými trpí vztah Romů k české společnosti a naopak, je možné řešit vytvořením Romského sněmu, jako orgánu politické reprezentace Romského národa.

Romský sněm

Posláním návrhu je vytvořit v Romské menšině samosprávnou strukturu orgánů s vrcholným orgánem „Romským sněmem“. Struktura samosprávných orgánů by měla získat autoritu uvnitř etnika i navenek k české majoritě. Po svém vytvoření převeze zodpovědnost za proces postupné integrace menšiny do české společnosti při zachování kulturní svébytnosti Romů.

Romský sněm bude víceúčelovým řešením politické stránky romského problému. To řešení bude obsahovat následující přednosti:

- 1) V politickém systému České republiky vznikne nový prvek, který bude politicky reprezentovat romskou populaci.
- 2) Při tvorbě Sněmu budou Romové spolupracovat s politickými institucemi České republiky, avšak při pravidelném obnovování složení své samosprávné struktury budou nezávislí na české majoritě.
- 3) Delegované pravomoci, ale také zodpovědnost přispějí k vytváření romské politické elity a zvyšování její kompetentnosti.
- 4) Ve věcech týkajících se Romů bude Sněm postupně přebírat větší a více rozhodovacích pravomocí. To je potřebné pro další rozvoj a upevňování demokracie v České republice a pro zvyšování vlivu Romů na rozhodování o vlastních kulturních, vzdělávacích, ale také sociálních a hospodářských záležitostech. Tak se postupně vytvoří a upevní postoj zodpovědnosti Romského národa za vlastní vývoj.
- 5) Sněm bude reprezentativním orgánem Romů vůči všem politickým i společenským institucím v České republice. Bude zdrojem a tvorbou podnětů, připomínkovou institucí, bude delegovat své zástupce do poradních a rozhodovacích orgánů České republiky. Výběr zástupců do orgánů tak nebude probíhat jako dosud, tj. voluntaristicky a subjektivně.
- 6) Různých občanských iniciativ a mimovládních organizací, které se věnují práci a pomoci Romské menšině je v České republice několik desítek. Protože nemají pevně kodifikovanou strukturu a postavení, bývá tak často zpochybňována jejich kompetentnost a jejich kompetence. „Romský sněm“ by ale vznikl na základě zákona, přijatého Poslaneckou sněmovnou Parlamentu ČR.
- 7) Zákon, který by upravoval postavení a tvorbu „Romského sněmu“, by tento volený orgán vyba-

vil konkrétními pravomocemi a zodpovědností, například:

- a) Bude soustavně sledovat a vyhodnocovat proces integrace Romů do české společnosti a svojí činností bude tomuto procesu napomáhat.
- b) Bude posuzovat a navrhovat programy rozvoje podporující integraci a všestranný rozvoj romské menšiny.
- c) Bude spravovat fondy pro občanský, kulturní a vzdělanostní rozvoj romské menšiny. Popřípadě další fondy, například pro rozvoj tradičních romských řemesel, pro podporu a rozvoj drobného a středního podnikání.
- d) Bude zdrojem osob a skupin, které by se měli podílet na činnosti těch politických orgánů státu, ve kterých se rozhoduje o věcech národnostních menšin.
- e) Bude obligatorním připomínkovatelem zákonů, opatření vlády a vyhlášek ministerstev, které mohou ovlivnit životní podmínky romské menšiny.
- f) Bude iniciátorem zákonných a dalších právních norem pro oblast národnostních menšin.
- g) Bude navrhopvat vládě ČR zástupce do příslušných orgánů evropského či světového významu.

Tyto návrhy musí být samozřejmě dále podrobně rozpracovány a vzájemně sladěny. Následně musí být projednány jak s odbornou veřejností, tak především s romskou veřejností. Bez aktivního přístupu samotných Romů není možné dosáhnout žádného výsledku.

Postup při realizaci volby a fungování Romského sněmu

V současné době jsou z množství dílčích politických řešení romského problému pojmenovány a formulovány některé otázky a problémy. Principiální podmínkou úspěšného zřízení a fungování „Romského sněmu“ je, aby všechna navržená, popřípadě již realizovaná řešení v Evropě byla odborně zpracována se závěry možné aplikace v České republice. Další podmínkou je následné projednání řešení s veřejností a především s romskou veřejností. Bez aktivního přístupu samotných Romů není možné dosáhnout žádného úspěchu.

Nejdříve je nutné zpracovat studii uskutečnitelnosti celého projektu „Romský sněm“, zpracovat rozbor řešení politické stránky postavení tradičních národnostních menšin. Rozbor by měl mimo jiné obsahovat: rozbor situace v Norsku, kde Sámové mají Sametinget, a v Maďarsku, kde Slováci mají orgány národnostní samosprávy, podrobný přehled o dosavadním vývoji pravomocí a zodpovědnosti orgánů národnostních menšin, důvody případných změn, efektivnost či neefektivnost některých řešení, vliv řešení na národnostní vývoj menšin, na proces jejich adaptace na život s vět-

šinou, možnosti včlenění Romského sněmu do politických či jiných struktur České republiky, možnosti včlenění vzniklých samospráv do kontinentálních politických či jiných struktur. V případě schválení „Smlouvy o Ústavě pro Evropu“ (1) nebo podobného dokumentu provést v tomto směru rozbor schváleného dokumentu. Ke zpracování rozboru využít zkušenosti, které v tomto směru získala a zpracovala Fakulta politických věd a mezinárodních vztahů UMB v Banské Bystrici.

Se zpracováním rozboru souvisí i zpracování návrhu zásad zákona o Romském sněmu. Tento návrh by měl mimo jiné obsahovat:

- 1) Místo sněmu v politické struktuře České republiky (pravomoci a zodpovědnost sněmu), vztah ke krajským samosprávám, popř. krajské struktury sněmu, jejichž reprezentace by vytvářela sněm celostátní.
- 2) Možnosti vystupovat ve vztahu k zahraničním a mezinárodním institucím, zejména obdobného charakteru.
- 3) Definici Roma – voliče, tj. občana ČR, kterého bude sněm zastupovat.
- 4) Politické a právní postavení voleného zástupce ve sněmu, funkční období sněmu a jeho případné doplňování, rozpočet pro práci sněmu a zastupitelů.
- 5) Ekonomické a technické zabezpečení zastupitele ve sněmu, jejich počet, který by měl vycházet z počtu voličů v tom kterém kraji.
- 6) Případné orgány sněmu a organizační řád sněmu.
- 7) Vztah sněmu k samosprávným orgánům České republiky.

Důležité bude definovat aktivní a pasivní volební právo pro účast ve volbách do Romského sněmu. Určitým problémem se bude jevit případná podmínka přihlášení se k Romské národnosti při minulém sčítání lidu. Tato podmínka by vytvoření sněmu prakticky znemožnila, protože například v Jihočeském kraji z odhadovaného počtu necelých 10 000 Romů se jich při sčítání obyvatel v roce 2001 přihlásilo k romské národnosti pouze 618, tj. zhruba 7% z odhadovaného počtu Romů.

Kdo by mohl získat aktivní volební právo? Například občan České republiky, který má aktivní volební právo v ČR, prohlásil se za Roma, prokázal znalost Romského jazyka a má na území České republiky trvalé bydliště.

Pasivní volební právo by mohl mít nositel pasivního práva do zastupitelských orgánů v ČR, který je zároveň nositelem aktivního volebního práva do Romského sněmu, má čistý trestní rejstřík a není proti němu veden soudní proces pro trestný čin, kandiduje v kraji (obvodě), ve kterém má trvalé bydliště a předloží přihlášku se stanoveným počtem podpisů voličů z kraje (obvodu), ve kterém chce kandidovat. Například v Norsku zastupuje 35 zastupitelů v Sametingete 45 000 Sámů.

S tím také souvisí stanovení pravidel pro registraci voličů a kandidátů před volbami, způsob vzniku a složení volebních komisí (zde by mohli významně napomoci pracovníci státní správy), závazných pravidel volební kampaně, statutu pozorovatele při volbách a statutu rozhodčího orgánu pro případné volební spory, mechanismu pravidel náhradních a mimořádných voleb.

Složité bude vybrat a stanovit volební systém pro volby do Romského sněmu. Řešením by pravděpodobně byl většinový volební systém modifikovaný do podoby s dvojmandátovými obvody. Ten by mohl eliminovat mezirodovou animozitu. Umožnil by kandidovat známým Romským osobnostem a umožňuje uplatňovat regionální zájmy.

Neméně důležitá bude práce terénních asistentů, kteří by měli za úkol zpracovat soupis voličů v dané lokalitě, zorganizovat vzdělávání romských voličů i kandidátů. Při prvních volbách by měli napomoci stanovit volební obvody. Na základě podkladů terénních asistentů by byly zpracovány krajské soupisy voličů a potažmo celostátní soupis.

Shrnutí

Z uvedených námětů vyplývá, že případná realizace tohoto projektu bude velmi obtížná a náročná nejen co do teoretického rozpracování a časové náročnosti, ale zejména svou ekonomickou náročností. Ale protože řešení romského problému do budoucna bude stále naléhavější jak pro Českou republiku, tak ostatní evropské státy, kde neadaptovaní Romové žijí, je pravděpodobné, že naše společnost dříve nebo později k řešení politické stránky romského problému přistoupí. Proto je potřebné uvedené náměty prodiskutovat, rozpracovat po teoretické stránce a projednat se všemi zainteresovanými tak, že jakmile nastane politická vůle tento problém uvedeným způsobem řešit, budou teoretické předpoklady řešení připraveny.

Literatura:

1. Smlouva o Ústavě pro Evropu. 1. vyd. Lucemburg: Úřad pro úřední tisky, 2005. 482s. ISBN 92-824-3108-8
2. LEHMANNOVÁ, Z. Mezinárodní a evropské studium v centru mezinárodních studií Jana Masaryka. In: Multikulturní a interkulturní výchova. Praha: Středisko pro výchovu k lidským právům EIS UK, 2000. 29 – 30 s. ISBN 80-902345-4-2
3. RYBOVÁ, J. Vnímanie Romskej politickej reprezentácie Romami. In Romske hlasy. Bratislava: IVO, 2002, s. 80 – 88. ISBN 80-88935-36-9

Address:

Dr. et Mgr. Lubomír Pána
VŠERS České Budějovice, Žižkova 6,
České Budějovice 370 01
Tel.: 386116817, e-mail: pana@vsers.cz

NUTRACEUTICKÝ VLIV FERMENTOVANÝCH MASNÝCH PRODUKTŮ NA IMUNITU A OBRANYSCHOPNOST U ČLOVĚKA

Nutraceutical impact of fermented dry meat products on human immunity and self-defence mechanisms.

*Petr Petr (1,2,3), Josef Dolista (2,3), Hana Kalová (1,2,3,4),
Alexandra Soukupová (4), Zdeněk Velikovský (5)*

- 1) Pracoviště klinické farmakologie, Nemocnice Č. Budějovice a.s, doc. MUDr Petr Petr, PhD
- 2) Pracoviště klinické farmakologie, Katedra veřejného a sociálního zdravotnictví, Zdravotně sociální fakulta JU Č. Budějovice, přednosta doc. MUDr Vladimír Vurm, CSc.
- 3) Vysoká škola evropských a regionálních studií o.p.s., Č. Budějovice, rektor prof. Dr. Josef Dolista, ThDr., PhD.
- 4) EMA- European Medical Agency, n.f., Č. Budějovice, předseda správní rady Mgr. Hana Kalová
- 5) Krajská hygienická stanice, České Budějovice, ředitel MUDr. Zdeněk Velikovský, krajský hygienik Jihočeského kraje.

Souhrn:

Autoři podávají přehled příznivého dopadu fermentovaných produktů obecně, a fermentovaných suchých masných produktů zvláště, na obranyschopnost organismu u člověka. Zvláštní zřetel je brán na buněčnou imunitu a její posilování.

Klíčová slova: fermentované suché masné produkty, buněčná imunita, obranyschopnost organismu, probiotika, prebiotika, synbiotika.

Summary:

Authors present the survey of the impact of fermented products in general, and fermented dry meat products in particular, on human self-defence mechanisms. The main stress is put upon the role of cellular immunity and its enhancement.

Key words:

Fermented dry meat products, Cellular immunity, Self-defence mechanisms in humans, Probiotics, Prebiotics, Synbiotics.

Úvod

V návaznosti na naše dvě předchozí sdělení (29,30) ve kterých diskutujeme pojmy probiotika, prebiotika a synbiotika (29,6,10,15, 31,33, 34) a podáváme přehled jejich jak prokázaného tak potenciálního příznivého vlivu na lidský organizmus, (a také na kolonizaci *Helicobacterem pylori* (30,)) přistupujeme nyní k další oblasti.

Tato oblast je, dá se říci, v samém středu zájmu jak výzkumníků, tak výrobců potravin a celé široké veřejnosti.

Jde o vliv probiotik, zejména ve fermentovaných produktech, na obranyschopnost lidského organismu, zejména na jeho imunitní schopnosti, rezervy a vlastnosti. Velký a soustředěný zájem trvá v těchto souvislostech zejména o nutraceutický vliv fermentovaných masných produktů na lidské lymfocyty, na jejich abso-

lutní počty i na počty jejich specifických subpopulací. (21, 2, 37, 39).

Probiotika, prebiotika a synbiotika, zejména ve formě fermentovaných mléčných, (4, 26,30) a nověji i fermentovaných sušených masných produktů, (17, 24, 27) jsou studována a hodnocena co do jejich schopnosti příznivě ovlivnit a snížit frekvenci výskytu dysmikrobiálních průjmů, laktosové intolerance, zácpy, projevů dráždivého tračníku (5) a přítomnosti kolonizace trávicího traktu *Helicobacterem pylori* (*H. pylori*) (1, 2, 4, 5, 6, 7, 11,17, 30). Tyto úvahy logicky vedou ke snahám, z větší části úspěšným, prokázat příznivý vliv požívání těchto produktů i na imunitní systém, na prevenci zhoubných nádorových onemocnění a to zejména kolorektálního karcinomu.(39)

Zdá se, že společným jmenovatelem většiny (pakli ne všech) těchto pozitivních jevů je vliv probiotik, prebiotik a synbiotik na obranyschopnost (zejména na imunitu) člověka.

Probiotika, prebiotika a synbiotika a jejich předpokládaný prospěšný vliv na lidskou imunitu. Očekávání která vzbuzují ve všeobecné populaci- tedy u konzumentů. Jaké je postavení fermentovaných masných produktů v těchto souvislostech.

Prospěšný vliv na lidskou imunitu

Za určitý předěl, zlomový bod, ve studiu vlivu probiotik na obranyschopnost člověka a na jeho imunitu možno považovat jednání a výsledky 26. Světového kongresu mlékárenského průmyslu, konaného ve dnech 24.-27. září v roce 2002 v Paříži.

Symposium , kterému předsedal prof. Dr. J.L. Bresson (1) podává souhrnný pohled na zdravotní přínos fermentovaných produktů s obsahem probiotik a možnost konfrontovat tyto znalosti, tento „ state of the art “ jednak s platnými právními a regulačními normami v různých státech, jednak s očekáváním ve všeobecné populaci.

V podrobném referátu předložil Dr. Eduardo Schiffrin (1) ze Švýcarska komplexní pohled na interakci mezi probiotiky a lidským imunitním systémem. Zdůraznil fakt, že na střevní mikrofloru u savců a zejména u člověka nutno nahlížet jako na „orgán svého druhu“, který je nadán schopností vykonávat rozličné činnosti. Tyto činnosti jsou pak modulovány faktory prostředí, environmentálními faktory, a to zejména stravou. Jedinečnost tohoto „ orgánu“ tkví v tom, že jej jedinec získává až po narození, neboť v okamžiku narození je jedinec zcela bez mikroflory. (1). Dnes je již známo, že určité mikroorganismy, zejména *Lactobacillus* a *Bifidobacterium*, se podílejí v samém prvopočátku při vyzrávání střevní tkáně novorozenců. Tytéž mikroorganismy se podílejí na dalších prospěšných vlivech na své hostitele, jako jsou udržování intestinální integrity, ochrana tkání a zejména sliznic před patogenními agens, a modulování imunitních pochodů.

Zdá se, že mikroflora hraje rozhodující roli při regulaci homeostasy střevní imunity, a při prevenci zánětu. Mikroflora a neporušené epitheliální buňky, to jsou dva faktory, které společně tvoří první linii obrany jak proti patogenním bakteriím, tak proti mikrobiálním antigenům.

Intervenční studie. Korelace mezi výsledky pokusů in vitro, pokusů na zvířeti a klinickým hodnocením na lidských jedincích.

Po celém světě můžeme zaznamenat vzrůstající vědecký zájem o roli a postavení probiotik v modulování lidské obranyschopnosti a imunity . (1, 6, 8, 14, 16, 21, 2, 31, 37) V současnosti se již prosadil názor, že určité probiotické mikrobiální linie hrají významnou pozitivní roli jak v modulaci imunitních pochodů ve střevě, tak v modulování celkového imunitního statusu svého hostitele (1,6)

Karen Collinsová (6) referuje v roce 2004 o systematickém studiu vlivu frekventního podávání probiotik u osob s předpokládaným snížením imunitních obranných schopností, totiž u starší populace (elderly). Nejběžnější design takovýchto protokolů spočívá v krmení studovaného vzorku mlékem s přidanými kulturami probiotických mikroorganismů, přičemž kontrolní skupinu tvoří jedinci krmení mlékem bez přídavku mikrobů. Jako rozhodující sledovaný parametr- tzv. endpoint- slouží většinou absolutní počty lymfocytů, případně absolutní počty lymfocytárních subpopulací. Tento trend vedl k zatím zřejmě nejpropracovanější intervenční studii v tomto směru, kterou provedla Marcosová a spol. v roce 2004 (22). O výsledky práce této barcelonské výzkumné skupiny se opírají i současné experimentální aktivity autorů tohoto sdělení.

Dalším významným výzkumným centrem je pracovní skupina, kterou vede **R. Critenden** (8), která soustřeďuje výzkumníky z Nového Zélandu, Austrálie a Singapuru.

Zdůrazňují, že imunitní systém lze považovat za klíčový indikátor celkového zdravotního stavu, neboť je zodpovědný za obranu organismu jak proti infekcím, tak proti malignitám. (8).

V pokusech na zvířeti sledovali u myši vliv frekventního krmení prebiotickými mikroorganismy v dávce řádově $9 \log_{10}$, a výsledky získávali buďto 10 nebo 28 den trvání intervence. Sledovali fagocytární aktivitu leukocytů z krve pokusných zvířat, dále fagocytární aktivitu jejich peritoneálních makrofágů, proliferaci odpověď slezinných buněk na concavallin A (což je mitogen účinných na T-buňky) a odpověď na lipopolysacharid (což je mitogen pro B-buňky) . Dalším sledovaným parametrem je v jejich sestavách protilátková odpověď patrná v seru pokusných zvířat na perorálně nebo systémově podané antigeny, a konečně sledování produkce cytokinů, zejména interleukinu 4. a interferonu gama.

K. Arunachalam a spol (8) podávali v randomizovaném, double-blind uspořádaném a placebem kontrolovaném protokolu perorálně *B. lactis* HN019. Sledovanou populací byli senioři, medián věku probandů byl 69 let. Autoři sledovali vliv této intervence na tvorbu interferonu, fagocytární aktivitu leukocytů, a fagocyty zprostředkovanou baktericidní aktivitu. V další studii této pracovní skupiny byla intervence perorálně podanými *B. lactis* HN019 provedena u 50 zdravých taiwanských dobrovolníků. Buněčná imunita byla sledována a hodnocena ve dvou parametrech a sice jako aktivita polymorfonukleárů (PMN) a jako aktivita přirozených zabíječů –natural killer cells (NK). Autoři dokumentují signifikantní zlepšení faktorů imunity po provedené intervenci perorálně podanými probiotiky.

H.S.Gill a spol. (citováno dle 8) též sledují systematicky impact podávání *Bifidobacterium lactis* na imunitu u člověka. V roce 2001 provedli u 30 probandů intervenční studii, ve které sledovali vliv frekventního podávání mléka obohaceného *Bifidobacterium*

lactis na subpopulaci lymfocytů-pomahačů (helper CD4) a n jejich aktivovanou formu (CD25). Výsledky byly vyhodnocovány z materiálu získaného před a po intervenci, kterou představovalo frekventní podávání mléka suplementovaného Bifidobacterium lactis, v koncentraci jednak 9 log10, jednak 10 log10. Největší stupeň příznivého efektu byl zaznamenán u těch jedinců, kteří měli před intervencí výsledky nejhorší, ve smyslu chabé imunitní aktivity. Gill a spol (8) dospěli dále k velice podobným výsledkům i s použitím Lactobacillus rhamnosus, jak dokumentují ve své studii provedené též roku 2001. V následně provedených 2 studiích v témže roce se zaměřili výslovně na sledování fagocytární aktivity leukocytů a poté na imunitní parametry u starší populace.(8)

Protinádorový vliv probiotik, prebiotik a synbiotik.

Zvláštní samostatnou zmínku si zasluhuje, a soustředěnou pozornost výzkumníků a odborné veřejnosti vyvolává zjištění, že bakterie mléčného kvašení z fermentovaných masných produktů mají velkou protinádorovou aktivitu. Ana Isabel Haza-ová a spol (16). prokazují od dubna roku 2005 v eperimentálním uspořádání inhibici životaschopnosti myelomových buněk, pokud jsou vystaveny bakteriím mléčného kvašení z fermentovaných suchých salámů. Toto zjištění zásadním kladným způsobem posiluje postavení fermentovaných suchých salámů jako zdroje protinádorově aktivních probiotik.(16) V této souvislosti připomínáme zjištění Dr. Jana van der Loo, který je koordinátorem projektu SYNCAN (39), a referuje o významném snížení výskytu kolorektálního karcinomu při podávání probiotik, prebiotik a synbiotik. Připomíná, že syntbiotické kombinace jsou zřejmě účinnější, nežli jejich samostatně podané probiotické a prebiotické komponenty. Zdůrazňuje že fermentované masné produkty jsou zdrojem jak probiotik, tak prebiotik- ve formě prebiotických karbohydrátů. (39). Fermentované masné produkty jsou tedy z tohoto celostního pohledu zdrojem synbiotik (29).

Ve všech citovaných pracích byly nashromážděny poznatky, které umožňují uzavřít, že

Bifidobacterium lactis i Lactobacillus rhamnosus a Lactobacillus sakei prokazatelně zvyšují parametry buněčné imunity u člověka, a to jak protiinfekční, tak protinádorové, a že tento jev je velmi dobře patrný i u seniorů (nad 65 let věku) Dosažené zlepšení je tím větší, čím byl výchozí stav jedince horší (parametry buněčné imunity nižší).

Výsledky projektů provedených na in vitro, na zvířeti a na člověku spolu dobře korelují, jsou naprosto koherentní a konsistentní.

Očekávání konzumentů ve vztahu k probiotikům a funkční stravě.

Požadavek, aby funkční strava „zvyšovala imunitu“ se dostává do popředí uvažování konzumentů,

a tedy zákazníků , prakticky ve všech zemích vyspělého světa.

Dr. Elisabeth Sloan-ová (37) podrobně referuje o celkem 11 oblastech klinické medicíny, ve kterých bude hrát funkční strava velkou roli, a ve kterých klienti/pacienti budou poučenými konzumenty a tedy ochotnými zákazníky. Jde o výhled v trvání do roku 2010, který spojuje očekávání konzumentů a názory/konsensus odborníků

Těmito oblastmi jsou, seřazeno podle předpokládaného v % vyjádřeného podílu na obratu potravin:

Chorobný stav	%
Kardiovaskulární/srdečně-cévní onemocnění	49
Rakovina	37
Obezita	37
Osteoporosa	27
Střevní onemocnění, a „ zdravé trávení“	21
Imunita	17
Nervová vlákna, nervy periferní	8
Nálada a kognitivní poruchy	7
Kloubní onemocnění	3

Z hlediska preferencí samotných potenciálních konzumentů, zjišťovaných dotazníkovými akcemi ve všeobecné populaci v Evropě, je však patrné naprosto vedoucí dominantní postavení požadavku, aby „strava posilovala imunitu“.

Tento požadavek je na 1. místě u respondentů v Německu a na 2. místě u respondentů ve Francii (37). Marketingoví odborníci hovoří v těchto souvislostech o „ hotové věci“ , že tyto mezinárodní megatrhly jsou připraveny absorbovat produkty funkční stravy/functional food marketované a promované cíleně na „ posilování imunity“.(37)

Význam fermentovaných suchých masných produktů jako zdroje probiotik.

Zatímco fakt, že fermentované mléčné produkty (jogurty, jogurtové mléčné nápoje atd.) obsahují probiotika je dnes všeobecně znám a marketingově využíván, zůstávaly fermentované masné produkty dlouho v pozadí.

Přitom již od roku 1995 existuje solidní vědecká báze pro zvažování příznivého vlivu probiotik z ušlechtilých suchých salámů na lidský organizmus. (32). Rodriguez a spol. podali již před deseti lety (32) podrobný průkaz o produkci důležitých antimikrobiálních působků, které vznikají při výrobě a zrání ušlechtilých suchých salámů. Jak jsem již dříve referovali (29,30), systematicky se touto problematikou zabývá Christina Caseová (4) a pracovní skupina Gruder A., spol. (13). Protinádorové působení fermentovaných masných produktů, zejména suchých salámů, zdůrazňují Haza-ová (16) a van derLoo(39)

Schillingerovi a Kröckelovi se podařilo v roce 2002 objevit a popsat nový typ Lactobacilla, který by mohl být typický pro fermentované masné produkty. Je jím Lactobacillus versmoldensis, který se v ušlechtilých

suchých salámech Provensalského typu a Milanského typu vyskytuje v koncentracích až 7,8 – 8 log 10 na gram produktu. (35).

Nowroozi a spol. (23) zdůrazňují význam fermentovaných masných produktů jako zdroje probiotik zejména svými pracemi o *Lactobacillus plantarum* v ušlechtilých suchých fermentovaných masných produktech.

Závěr

Z dosud shromážděných poznatků můžeme uzavřít, že probiotika mají příznivý vliv na zdravotní stav i v oblasti ovlivnění lidské obranyschopnosti, a to zejména zlepšením imunity místní i celkové, protilátkové i buněčné, protinfekční i protinádorové.

Působí příznivě jak v tlustém střevě, kde snižují přítomnost mikrobů nežádoucích a zejména snižují stupeň jejich adheze ke sliznici, tak v žaludku. V žaludku a dvanáctníku navíc snižují přítomnost a životaschopnost *Helicobacter pylori*, spolupůvodce vředové nemoci žaludku a dvanáctníku a rizikového faktoru pro nádorová onemocnění žaludku. Probiotika zvyšují u člověka absolutní počty lymfocytů, a absolutní počty subpopulace CD 4 lymfocytů.

Zlepšují/zvyšují fagocytární aktivitu polymorfonukleárů a aktivitu NK- natural killers cells (lymfocytů). Schopnost NK – natural killers ničit nádorové buňky je u člověka po konzumaci *Lactobacillus* probiotik prokazatelně zvýšena.

Jako zdroj těchto probiotik může účelně sloužit komerčně dostupná potrava.

Vedle širší veřejnosti již známých fermentovaných (kysaných) mléčných produktů jsou to zejména fermentované suché ušlechtilé salámy (u nás tzv. uherského typu), které představují organolepticky vynikající a přitom nesmírně vydatný zdroj probiotických člověku prospěšných mikroorganismů a jejich produktů.

Literatura:

Nutraceutický vliv fermentovaných masných produktů na imunitu a obranyschopnost organismu u člověka.

- 1) Bresson J.L., Congrillait 2002: a symposium on yoghurt and fermented milks. Yoghurt and fermented Milks, November 2002, Letter No.: 10 6 pp. Published by Syndifrais, 42 rue de Chateaudun, 75314, Paris Cedex 9, France
- 2) Byst R., Yoghurt with probiotics fights *Helicobacter pylori*. Active Low-Carber Forums, <http://forum.lowcarber.org/archive/index.php/t-210456.html>
- 3) Canducci F., Cremonini F., Armuzzi A., Di Caro S., Gabrielli M., Santarelli L., Nista E., Lupascu A., De Martini D., Gasbarrini A., Probiotics and *Helicobacter pylori* eradication, *Dig liver Dis* 2002 Sep; 34, Supl 2: S81-3
- 4) Case Christine, Antimicrobial peptides: New Weapons Against Disease. <http://ocawoline.pearsoned.com/bookbind/pubbooks/tfc/medilib/Applications/antiepl.html>
- 5) Cats.A., Kuipers E.J., Boschaerts M. A.R., Pot R. G. J., Vandenbroucke-Grauls M. J. E., Kusters J.G.,

Effect of frequent consumption of *Lactobacillus casei*-containing milk drink in *Helicobacter pylori* colonised subjects. *Aliment Pharmacol Ther* 2003; 17: 429-435

- 6) Collins K., Probiotics: Help or Hype? MSN, MSN Internet Software, published by Microsoft Corporation, 2004
Accessable on-line: <http://gerd.msn.com/article.aspx?aid=50>
- 7) Cremonini F., Canducci F., Di Caro S., Santarelli L., Armuzzi A., Gasbarrini G., Gasbarrini A., *Helicobacter pylori* Treatment: A Role for Probiotics? *Dig Dis* 2001; 19: 144-147
- 8) Crittenden R., Bird A.R., Gopal P., Henriksson A., Lee Y.K., Playne M.J.
Probiotic Research in Australia, New Zealand and the Asia-Pacific Region
Current Pharmaceutical Design, 2005, 11, 37-53
- 9) Farmer E., R.
Inhibitory Effect of Yoghurt upon the Proliferation of Ascites Tumour Cells.
J Dairy Sci, 1987; 58: 787-8
- 10) Farnworth E.R., Handbook of Fermented Functional Food
Published by C.H.I.P.S. Books, Functional Foods and Nutraceuticals Series, 2004
- 11) Felley C., Michetti P., Probiotics and *Helicobacter pylori*. *Best Pract Res Clin Gastroenterol* 2003, Oct, 17 (5): 785-91
- 12) Fuller R., Probiotics in man and animals. *J Appl Bacteriol* 1989; 66: 365-78
New York, N.Y., 2004
- 13) Guder A., Wiedmann I., Sahl HG, Posttranslationally modified bacteriocins- the lantibiotics.
Biopolymers, 2000; 55 (1): 62-73
- 14) Hagan G.,
You should know you're a medic: Live yoghurt drinks.
Accessable on-line on: http://www.studentbmj.com/back_issues/1001/life/390.html
- 15) Havenaar R., Probiotics: a general view. In: *Lactic acid bacteria in health and disease*.
Vol 1. Amsterdam, Elsevier Applied Sciences Publishers, 1992
- 16) Haza A., I., Zabala A., Arranz N., Garcia A., Morales P., The inhibition of the viability of myeloma cells and the production of cytokine by two strains of *Lactobacillus sakei* from meat. *International Journal of Food Science and Technology*, Volume 40, Issue 4, pp 437 – 8, April 2005
- 17) *Helicobacter Pylori* Infection. In: The Analyst, Internet Health Report, Condition: *Helicobacter pylori* infection, <http://www.digitalnaturopath.com/cond/C361305.html>
Last updated : october 13, 2004
- 18) Knipe L., Fermented and Dried Meat Products.
Animal Science 552.02, 2004
- 19) Lee C.H., Creative Fermentation Technology for the Future. Proceedings of 12th World Congress of Food Science and Technology, July 16-20, 2003, Chicago, USA
Ohio State University Press, USA , 2004
- 20) Lilly D.M., Stiwell R.H., Probiotics. Growth promoting factors produced by micro-organisms.
Science, 1965, 147: 747-8
- 21) Mahajan A., P., Hogan J.W., Snyder B., Kumarasamy N., Mehta K., Solomon S., Carpenter C.C., Mayer K.H., Flanagan T.P., Changes in Total Lymphocyte Count as a Surrogate for Changes in CD4 Count Following Initiation of HAART: Implications for Monitoring in Resource Limited Settings.
J Acquir Immune Defic Syndr 2004, April 20: 36 (1): 567-575
- 22) Marcos A., Wörnberg J., Nova E., Gómez S., Alvarez A., Alvarez R., Mateos J.A., Cobo J.M.
The effect of milk fermented by yogurt cultures plus *Lactobacillus casei* DN-114001 on the immune response of subject under academic examination stress.
European Journal of Nutrition, Vol. 43, No.: 6, December 2004, pp 391-389 ISSN 1436-6207

- 23) Nowroozi Jamileh, Mirzaii Mehdi, A Study of the Characteristics of *Lactobacillus Plantarum* Isolated from Sousage in Iran. <http://www.royainstitute.org/yaakteh/ya20-6full.htm>
- 24) Parker R.B., Probiotics, the other half of antibiotic story. *Anim Nutr Health* 1974,29: 4-8
- 25) Petr P. et al., Lékové interakce. Vydal KÚNZ Č.Budějovice, JČT 1-7877-89, 52 str.
- 26) Petr P., et al., *Campylobacter pylori* v humánní medicíně. *Succus*, 2/1990, Avicenum, Praha, ČSFR, ss 1-16
- 27) Petr P., et al. Azithromycin (Summamed) jeho vliv na eradikaci *Campylobacter (Helicobacter) pylori*. In vivo. *Succus*, 2/1990, Avicenum, Praha, ČSFR ss. 16- 21
- 28) Petr P., et al., Citlivost kmenů *Helicobacter pylori* na Azithromycin a Metronidazol. *Min. Ther.* II, VI/48, 1997
- 29) Petr P., Kalová H., Soukupová A., Velikovský Z., Strava pro třetí tisíciletí. (Probiotika,Prebiotika,Synbiotika. Revoluce, nebo návrat ke kořenům) *Auspicia*,2/1, 2004, ss. 90-95, ISSN: 1214-4967
- 30) Petr P.,Dolista J., Kalová H., Soukupová A., Velikovský Z., Nutraceutický vliv fermentovaných masných produktů na mikrofloru trávicího traktu u člověka. *Helicobacter pylori* a jeho význam. *Auspicia*, 1/II, Volume II, 2005, ss. 56-50, ISSN: 1214-4967
- 31) Probiotic Organism. A comprehensive survey. Invista students section. Accessable on-line at: <http://www.invista.com/health/nutrition/biotics/proborg.htm>
- 32) Rodriguez JM, Cintas LM, Casaus P, Horn N, Dodd HM, Hernandez PE, Gason MJ Isolation of nisin-producing *Lactobacillus lactis* strains from dry fermented sausages. *J Appl Bacteriol.* 1995 Feb;78 (2): 109-15
- 33) Salminen S., Uniguess of probiotic strains. *IDF Nutr News Lett* 1996, 4:16-18
- 34) Schaafsma G., State of art concerning probiotic strains in milk products. *IDF Nutr News Lett* 1996,5:23-24
- 35) Schillinger U, Kröckel L, Franz C.M.A.P., Bantleon A Charakterisation of a new *Lactobacillus* species isolated from raw fermented sausages. Research Report Series, Published by Federal Research Centre for Nutrition, Institute of Hygiene and Toxicology, Haid-und-Neu-Str. 9, D 76131, Karlsruhe, Deutschland, 2002
- 28) Schrezenmeier J., de Vrese M., Probiotics,prebiotics and synbiotics-approaching a definition. *AJCN*, Vol. 73, No: 2, 361S-364S, February 2001
- 36) Shah N.P., Probiotics and Prebiotics. Special Highlight: Prebiotics and probiotics,Agrofood Industry hi-tech,January/February 2004, Published by Victoria University, School of Molecular Sciences, P.O. Box 14428 Melbourne City Mail Centre, Victoria 8001, Australia
- 37) Sloan A.E. Look What is Coming To Our Shores. *Global Nutraceutical Trends and Opportunities*.5 pp. Published by Sloan Trends and Solutions, Palm Beach Garden, FL, U.S.A., 2004
- 38) Sperti G.S., Probiotics. West Point,CT: AVI Publishing Co., 1971
- Steinkraus K.H., Comparison of fermented foods of the East and West. *United Nations University Press*, Tokyo, 1993 (pp 1-12)
- 39) SYNCAN Project Report. Presented by Loo, Jan van, Tiense Suikerraffinaderij NV,ORAFTI Aandorenstraat 1, B-3300 Tiene, Belgium Reducing the Risk of Colorectal Cancer,
- 40) WHO, (1996) Fermentation and Research, WHO/FNU/FOS/96.1

Address:

doc. MUDr Petr Petr, PhD
Vysoká škola evropských a regionálních studií,
Žižkova 6
Pracoviště klinické farmakologie, Nemocnice
Č.Budějovice a.s,
petr@vsers.cz

JIHOČESKÝ KRAJ – VYBRANÉ DEMOGRAFICKÉ ASPEKTY

South Bohemia – chosen demographic aspects

Petr Řehoř, Darja Holátová

Zemědělská fakulta, Jihočeská univerzita, České Budějovice, ČR

Souhrn

Príspevek se zabývá analýzou a hodnocením vývoje vybraných demografických ukazatelů jako je např. přírůstek stěhování a přirozený přírůstek obyvatel v Jihočeském kraji, jeho okresech a obcích, speciálně se zaměřením na venkovské obce. V současné době je nutné věnovat rozvoji venkova náležitou pozornost, a právě jedním ze základních prvků, který v rozvojovém potenciálu hraje významnou roli, je lidský faktor, jeho kvalita a aktivita. Výstupy jsou dílčí částí výzkumného projektu 1J016/04-DP2 s názvem: Socio-ekonomický vývoj českého venkova a zemědělství.

Klíčová slova: Demografické ukazatele, přírůstky, venkovské obce, analýza, migrace

Summary

The article deals with analysis and evaluation of chosen demographic indicators development e.g. net migration and natural increase in South Bohemia, in his districts and rural municipalities. At present time is necessary to pay appropriate attention to development countryside and just one from the basic elements that in developing potential plaies significant role, is human factor, his quality and activity.

Results are sublayer of research project 1J016/04 - DP2 with the title: Social and economic development of Czech countryside and agriculture.

Keywords: Demographic indicators, increases, rural municipalities, analysis, migration

Úvod

V Evropské unii se pro nejrůznější vzájemná porovnávání regionů využívá tzv. nomenklatura územních statistických jednotek – NUTS. Zásadní význam má jejich vymezení pro statistické potřeby EU a pro účely zařazení regionů různé úrovně pod jednotlivé Cíle s regionálním dopadem strukturální politiky EU. V České republice bylo ustanoveno 8 regionů spadajících pod NUTS II. Jihočeský kraj spadá spolu s Plzeňským krajem pod NUTS II – Jihozápad.

Takovéto vymezení regionů je důležité pro uplatňování regionální politiky, která by měla ve své podstatě vést ke snižování velkých rozdílů v socio-ekonomické úrovni jednotlivých regionů. V této souvislosti je podstatné hledat prostřednictvím regionální politiky skutečné předpoklady hospodářského rozvoje každého regionu, zejména aktivizováním jeho vlastních zdrojů a obyvatel, kteří tam žijí, s cílem snižovat ekonomické a sociální rozdíly mezi nimi a podpořit ty aktivity, které nejvýrazněji zajistí budoucí rozvoj regionu [3]. Příznivý demografický vývoj v daném regionu se stává jedním z klíčových faktorů v jeho rozvoji. V první fázi výzkumného projektu jsme se tedy zaměřili na zhodnocení vývoje obyvatelstva v daném regionu.

Jihočeský kraj je dlouhodobě vnímán především jako zemědělská oblast s rozvinutým rybníkářstvím

a lesnictvím. Až v průběhu minulého století se zde rozvinul průmysl se zaměřením na zpracovatelské činnosti. V České republice patří se svojí rozlohou k největším a k nejméně zalidněným krajům. K 1.1.2005 v kraji žilo více než 625 tisíc obyvatel, což představuje 6,1 % z celkové populace ČR, tedy zhruba 62,2 obyvatel na 1 km². Oproti roku 1993 zde došlo k mírnému snížení počtu obyvatel.

Jihočeský kraj je charakteristický oproti ostatním krajům ČR rostoucím počtem obyvatel v posledních letech, vysokou nerovnoměrností osídlení a nejnižší hustotou osídlení ze všech krajů.

Cíl a metodika

Cílem příspěvku je analýza vybraných demografických ukazatelů v Jihočeském kraji, v jeho jednotlivých okresech a obcích a zhodnocení jejich vývoje.

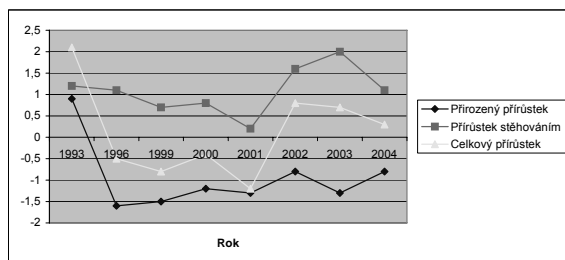
Z demografických ukazatelů jsme se zaměřili na vývoj počtu obyvatelstva, přirozený přírůstek (živě narození vs. zemřelí), přírůstek stěhování (přistěhovalí vs. vystěhovalí) a na celkový přírůstek. Jako vstupní údaje byly použity informace a data Českého statistického úřadu.

Výsledky a diskuse

Přirozený přírůstek je od roku 1995 záporný, tzn. že v Jihočeském kraji umírá více lidí než se jich narodí. Nejnižší hodnoty dosáhl tento ukazatel v roce 1996 (-1,6 obyv. na 1000 obyvatel). Přírůstek stěhováním se naopak za posledních sledovaných 11 let pohybuje v kladném vyjádření. Nejvyšších hodnot dosáhl v roce 2003 (2,0 obyv. na 1000 obyvatel). Celkový přírůstek obyvatel se v uplynulých třech letech opět dostal do kladných hodnot. Obyvatelstvo Jihočeského kraje se tedy rozrůstá a přibývá díky vyššímu počtu přistěhovaných osob z jiných krajů či ze zahraničí.

Na obrázku 1 je znázorněn vývoj ukazatelů oproti předcházejícímu roku. Projevují se zde jednoznačně vyšší hodnoty přírůstku stěhováním a dochází i k pomalému zvyšování hodnot u přirozeného přírůstku.

Obrázek 1: Vývoj vybraných demografických údajů za Jihočeský kraj v letech 1993 – 2004 (na 1000 obyvatel)

Věkové složení obyvatelstva v Jihočeském kraji v letech 1999 až 2003 je uvedeno v tabulce 1. V letech 1999 - 2003 dochází v Jihočeském kraji ke snižování počtu obyvatel ve věkové skupině 0 – 14 let, k mírnému zvyšování počtu obyvatel ve věkové kategorii 15 - 59 let, a to jak ve skupině mužů, tak i ve skupině žen. Největší absolutní přírůstek počtu obyvatel vykazuje věková kategorie 60 let a více (60+) a to nárůst 5,6 % oproti roku 1999.

Tabulka 1: Věkové složení obyvatelstva v Jihočeském kraji v letech 1999 až 2003 (absolutní počet)

Rok / Věk	0-14	15-59 ženy	15-59 muži	60+
1999	106530	200715	206734	112133
2000	104095	201196	207150	113433
2002	99557	201883	207538	116119
2003	97330	201890	207867	118454

Zdroj: ČSÚ

Celkem je v Jihočeském kraji v současné době 623 samosprávných obcí s téměř 2 tisíci osadami – z toho obcí do 2000 obyvatel je celkem 573, ve kterých k začátku roku 2005 žila 1/3 obyvatel z celkového počtu obyvatel. Kraj má tedy rozsáhlé venkovské osídlení. Nejvíce obcí spadá pod okres Strakonice (112), naopak nejméně jich nalezneme v okrese Český Krumlov (46). Nejlidnatějším okresem jsou České Budějovice, stotisícovou hranici těsně překračuje i okres Tábor.

Z jeho 7 okresů (dle ČSÚ) má největší hustotu obyvatelstva okres České Budějovice (110 obyv./km²), kde žije více než 1/4 obyvatel kraje. Je to dáno především soustředěním do samotného města České Budějovice, ve kterém bydlí více než 95 000 osob. Okresy Český Krumlov a Prachatice pak patří v celé ČR k nejméně osídleným oblastem (37 obyv./km²) – viz tabulka 2.

Tabulka 2: Počet obcí a obyvatel v Jihočeském kraji a jeho okresech* za rok 2004

Rok / Věk	0-14	15-59 ženy	15-59 muži	60+
1999	106530	200715	206734	112133
2000	104095	201196	207150	113433
2002	99557	201883	207538	116119
2003	97330	201890	207867	118454

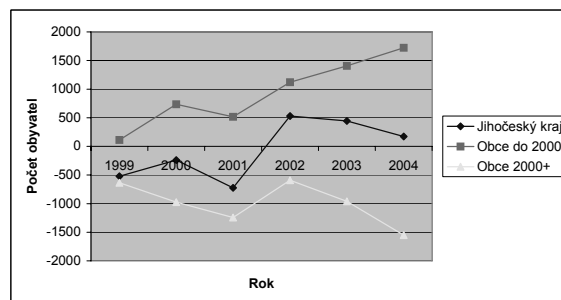
* Pozn.: okresy dle výkaznictví ČSÚ

Zdroj: ČSÚ, vlastní výpočty

Komparace vývoje počtu celkového přírůstku obyvatel Jihočeského kraje, obcí do 2000 a obcí se 2000 a více obyvateli v letech 1999 – 2004 je znázorněn na obrázku 2. Z údajů vyplývá trvalý růst počtu obyvatel v obcích do 2000 obyvatel a návazně i pokles počtu obyvatel v obcích s 2000 obyvateli a více. Celkový počet obyvatel Jihočeského kraje po vysokém nárůstu v roce 2002 vykazuje mírně klesající tendenci.

V celé ČR bylo v roce 2004 dosaženo kladného celkového přírůstku obyvatelstva, a to zejména díky vyššímu kladnému migračnímu saldu; v Jihočeském kraji byla situace stejná. Přirozený přírůstek byl v uplynulém roce kladný v jeho 3 okresech - Český Krumlov (0,7 obyv. na 1000 obyv), Prachatice (0,3 obyv. na 1000 obyv) a České Budějovice (0,2 obyv. na 1000 obyv). V těchto okresech bylo dosaženo též kladného salda migrace a tedy i celkového přírůstku obyvatelstva. Kromě těchto okresů bylo kladné saldo migrace zaznamenáno i v okrese Písek (přirozený přírůstek byl ve sledovaném roce záporný). Pozitivní bilanci stěhováním (počet obyvatel se migrací zvýšil) mělo celkem 5 okresů Největší pokles počtu obyvatel je charakteristický (a nejen v daném roce) pro okresy Strakonice (-2,6 obyv. na 1000 obyv.), Tábor (-1,3 obyv. na 1000 obyv.) a Jindřichův Hradec (-1,1 obyv. na 1000 obyv.).

Obrázek 2: Komparace vývoje počtu obyvatel Jihočeského kraje, obcí do 2000 a obcí nad 2000 obyvatel (absolutní počet)

Situace je dle velikostního členění obcí různá – viz následující tabulka. Ve všech jihočeských obcích nad 2000 obyvatel se snižuje celkový počet obyvatel (mar-

kantní ztrátu pocítuje okres Strakonice, -7,1 obyv. na 1000 obyv.). Naopak všechny obce do 2000 obyvatel zaznamenávají kladné a mnohonásobně vyšší hodnoty celkového přírůstku obyvatelstva – velmi vysoké hodnoty tohoto ukazatele vykazují okresy České Budějovice (18,5 obyv. na 1000 obyv.) a Český Krumlov (15,5 obyv. na 1000 obyv.). Vyšší hodnoty přirozeného přírůstku jsou typické pro venkovské obce v okresech Český Krumlov a České Budějovice, v ostatních okresech je tento přírůstek vyšší ve městech.

Venkovské obce se rozrůstají především díky migraci obyvatel. Nejpatrnější je to v okresech České Budějovice a Český Krumlov, kde hodnoty sledovaného ukazatele vysoce přesahují průměr Jihočeského kraje (10 obyv. na 1000 obyv.). Města migrací ztrácí své obyvatele.

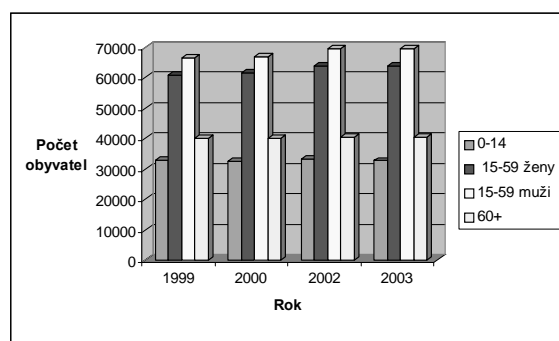
Tabulka 3: Vybrané demografické údaje v obcích Jihočeského kraje a jeho okresech za rok 2004

Okresy	Přirozený přírůstek		Přírůstek stěhování		Celkový přírůstek	
	Obce do 1999 obyv.	Obce nad 2000 obyv.	Obce do 1999 obyv.	Obce nad 2000 obyv.	Obce do 1999 obyv.	Obce nad 2000 obyv.
České Budějovice	1,2	-0,2	17,3	-3,4	18,5	-3,6
Český Krumlov	1,1	0,5	14,4	-4,9	15,5	-4,4
Jindřichův Hradec	-2,4	-1,1	8,4	-3,5	6,0	-4,6
Písek	-4,0	-1,2	5,4	0,5	1,4	-0,7
Prachatice	-1,4	1,9	7,8	-6,0	6,4	-4,1
Strakonice	-2,8	-1,9	6,4	-5,2	3,6	-7,1
Tábor	-4,4	0,1	6,6	-2,8	2,2	-2,7
Jihočeský kraj	-1,7	-0,4	10,0	-3,3	8,3	-3,7

Zdroj: ČSÚ, vlastní výpočty

Vývoj věkových kategorií ve venkovských obcích Jihočeského kraje kopíruje vývoj ve všech věkových kategoriích v Jihočeském kraji. Největší přírůstek počtu obyvatel vykazují ženy ve věkové kategorii 15 - 59 let a to 105,2 % ve vývoji let 1999 až 2003, dále muži v téže kategorii vykazují přírůstek 104,4 %. Vývoj počtu obyvatel v kategorii 60+ činí pouze 1,1 % oproti 5,6 % vykazovaným za Jihočeský kraj – viz obrázek 3. Sledování vývoje dle výše uvedených kategorií bylo provedeno pouze do roku 2003, vzhledem k tomu, že Český statistický úřad změnil v roce 2001 věkové intervaly.

Obrázek 3: Vývoj zastoupení věkových skupin v obcích do 2000 obyvatel v letech 1999 – 2003 (absolutní hodnoty)

Z hlediska vývoje vybraných ukazatelů v letech 1999 - 2004 lze konstatovat, že v Jihočeském kraji dochází u téměř 2/3 vesnických obcí k nárůstu obyvatel nebo zůstává setrvalý stav. Celkový přírůstek v těchto obcích činil v roce 2004 s porovnáním s rokem 1999 zhruba 11 tisíc obyvatel. Ve zbylé 1/3 venkovských obcí se snížil počet obyvatel pouze o 3300 obyvatel. V 45 % jihočeských obcí se snížily počty obyvatel a to zhruba o 13 700 – nejvíce ztrácí obce nad 2000 obyvatel (město České Budějovice přišlo o 4 300 obyvatel, Strakonice o 1 000 obyvatel). Počet obyvatel narůstá v převážné míře ve venkovských obcích soustředěných okolo velkých měst.

Tabulka 4: Dynamika vývoje vybraných ukazatelů v Jihočeském kraji dle obcí

Ukazatel	n
Počet obcí, kde dochází k poklesu obyvatel (do 2000 obyv.)	206
Úbytek obyvatel v těchto obcích	-3272
Počet obcí, kde dochází k poklesu obyvatel (celkem)	236
Úbytek obyvatel v těchto obcích	-13664
Počet obcí, kde dochází k nárůstu obyvatel nebo zůstává setrvalý stav (do 2000 obyv.)	367
Přírůstek obyvatel v těchto obcích	11027
Počet obcí, kde dochází k nárůstu obyvatel nebo zůstává setrvalý stav (celkem)	387
Přírůstek obyvatel v těchto obcích	13264

Zdroj: vlastní výpočty

Kladné migrační saldo nebo neměnný stav vykazovalo v roce 2004 zhruba 2/3 obcí Jihočeského kraje z jejich celkového počtu. V roce 1999 to bylo jen 58 % z nich. Za celé období 5 let v kraji převládají obce (63 %), které zaznamenaly nárůst nebo setrvalý stav přistěhovaných obyvatel (z toho do 43 % tvořily obce do 499 obyvatel). Ve všech okresech Jihočeského kraje převažují obce s kladným migračním saldem (nejvyšší poměr byl dosažen v okrese České Budějovice – 84 % z jejich celkového počtu obcí Jihočeského kraje).

Téměř 2/3 obcí vykazovalo za hodnocené období záporný přirozený přírůstek. Na tomto poměru se nejvíce podílí obce do 499 obyvatel (zhruba polovina). Nejvíce obcí se záporným přirozeným přírůstkem za období 1999 – 2004 je v okresech Jindřichův Hradec, Písek, Strakonice a Tábor. V jediném okrese Český Krumlov převládá počet obcí s kladným nebo nulovým přirozeným přírůstkem.

V roce 2004 byl v 364 obcích Jihočeského kraje dosažen kladný nebo nulový celkový přírůstek obyvatel (téměř 59 %); oproti období před 5 lety došlo ke zvýšení těchto obcí v průměru o 8 %. V souhrnu za celé období převládá o trochu více obcí s kladným celkovým přírůstkem (nejvíce těchto obcí je s počtem obyvatel 200 - 499 a to 37 %). V okresech České Budějovice (4/5) a Český Krumlov (2/3) výrazně převyšují obce s kladným celkovým přírůstkem. V ostatních okresech je situace opačná, je zde více obcí, kde tento ukazatel vychází záporný (nejpočetnější skupinou, ve které dochází ke snižování populace, patří obce do 199 obyvatel).

Závěr

Obyvatelstvo kraje má proti republikovému průměru poněkud mladší věkovou strukturu (průměrný věk je 39,3 roku). V posledních letech se však zvyšuje podíl obyvatel nad 60 let. Tento počet v roce 2004 vzrostl oproti roku 1999 téměř o 6 %. Dlouhodobě nižší je zde rovněž úmrtnost (10,4 úmrtí na 1 000 obyvatel) a naopak vyšší porodnost (9,2 živě narozených na 1 000 obyvatel). Od demografické struktury kraje se výrazněji odlišuje pohraniční okres Český Krumlov s pestřejším národnostním složením. Je zde mladší věková struktura, nejvyšší hodnoty porodnosti, relativně nízká úmrtnost. V posledních letech trvale ubývá obyvatel okresů Tábor a Písek. Naopak růst trvale zaznamenávají pouze okresy České Budějovice a Český Krumlov.

Z výsledků vyplývá, že celkově dochází ve venkovských obcích (obcích do 2000 obyvatel) k nárůstu počtu obyvatel. Na tomto trendu se zejména podílí imigrace obyvatel do obcí v blízkosti větších měst.

Pro další rozvoj Jihočeského kraje je důležité umět správně a efektivně využít finanční prostředky

ze strukturálních fondů EU či operačních programů. Různé projekty či programy financované z těchto fondů by měly přispět nejen k sociálnímu ale i k hospodářskému rozkvětu regionu.

Použité zdroje a literatura:

1. URL: <<http://www.czso.cz>>
2. URL: <<http://www.mmr.cz>> [cit. 2005-9-6] Strategie regionálního rozvoje České republiky (pracovní verze - červenec 2005)
3. Hrabánková, M.: Regionální management. JU v Č. Budějovicích, 2002, 801 s. ISBN 80-7040-564-3
4. ROUBÍČEK, V.: Úvod do obecné demografie. Codex Bohemia, 1997, 348 s. ISBN 80-85963-43-4

Address:

Ing. Petr Řehoř, Ing. Darja Holátová, Ph.D.

Jihočeská univerzita v Č. Budějovicích

Zemědělská fakulta, katedra řízení

Studentská 13

370 05 České Budějovice

e-mail: rehor@zf.jcu.cz, holatova@zf.jcu.cz

tel: 387 772 495

VNÍMÁNÍ VEŘEJNÉ SPRÁVY JEJÍMI PŘEDSTAVITELI A OBČANY

Perceiving of public administration by civil servants and citizens

Ladislav Skořepa, Jiří Dušek*Vysoká škola evropských a regionálních studií, České Budějovice, ČR***Souhrn**

Príspevok shrnuje časť troch marketingových výzkumů realizovaných Vysokou školou evropských a regionálních studií ve spolupráci s dalšími organizacemi. Cílem marketingových výzkumů bylo porovnat názorové diference úředníků (představitelů) veřejné správy a obyvatel České republiky, určit faktory, které mají vliv na tyto rozdíly, trend těchto názorů a vysvětlit objevené rozdíly.

Klíčová slova: veřejná správa, úředníci, obyvatelstvo

Summary

The contribution deals with the part of results of three marketing researches, which were realized by College of European and Regional Studies in co-operation with other organizations. The aim of the marketing research was to compare differences in opinions of civil servants and citizens of the Czech Republic, determine factors that influence the differences among civil servants and inhabitants, define trends of their opinions and explain the found differences.

Key words: PUBLIC administration, civil servants, citizens

Úvod

V České republice má již více než dvě století tradici zastupitelská demokracie. Řada odborníků a politiků si začíná pohrávat s myšlenkou, zda tento zaběhnutý systém ponechat či změnit, například na systém participační nebo přímé demokracie.

Zastupitelská demokracie je systém politických stran, které se ucházejí ve volbách o přízeň voličů, a lidé si svobodně zvolí několik svých zástupců, kteří jsou posléze zmocnění rozhodovat o veřejných záležitostech jménem svých voličů. V současné době se však zastupitelská demokracie potýká s řadou problémů. Přestává být dost demokratická. Ačkoliv občané mají možnost hlasovat a ve volbách máme možnost vybírat mnohdy i z několika desítek stran, v praxi je mezi jejich programy stále menší rozdíl. To samozřejmě vede k tomu, že lidé chodí k volbám méně a méně.

Klesající účast ve volbách dokládá i statistika Českého statistického úřadu (1):

Volební účast (%)	1994	1996	1998	2000	2002	2004
Poslanecká sněmovna Parlamentu ČR	-	76,41	74,03	-	58,00	-
Zastupitelstva krajů	-	-	-	33,64	-	29,62
Zastupitelstva obcí	62,3	-	45,9	-	43,4	-
Evropský parlament	-	-	-	-	-	28,32

Navíc je tu třeba problém financování volební kampaně korporacemi a jejich stále větší komercializace. Mezi často uváděné problémy také patří:

- Politická elita začíná sama sebe chápat jako skupinu povolanou k tomu, aby určovala, co je a co není pro společnost dobré.
- Vytvořila se stabilní skupina několika málo politických stran, které se střídají u moci a i pouhá účast v opozici je pro ně dostatečným zdrojem moci, vlivu a ekonomického prospěchu. To však snižuje motivaci respektovat požadavky veřejnosti.
- Občané nemohou rozhodovat o konkrétních kauzách, pouze si volí abstraktní balíky koncepcí v podobě jednotlivých politických stran. Často tedy musí s tím, co chtějí, hlasovat i pro to, co nechťejí.
- Korupce – je-li rozhodování v otázce veřejného zájmu výhradně v kompetenci úzké skupiny jedinců, přičemž celá řada informací podléhá různým formám utajení, otvírá se tak doširoka brána různým zájmovým skupinám, které prostřednictvím korupce a manipulace s informacemi prosazují svoje zájmy na úkor zájmů veřejnosti. (2)
- Nemožnost zasahovat do aktuálního veřejného dění vede obyčejné občany k pocitu, že nemají na nic vliv a nemohou nic změnit. A to je hlavní důvod klesající volební účasti. Důsledkem je posilování moci radikálních a jinak nevolitelných stran, jako tomu bylo například v Nizozemí, Francii, Rakousku a dalších státech. Dalším důsledkem je i možnost dlouhodobého paralyzování fungování exekutivy, zvláště pokud vládní i opoziční strany mají stejný či téměř stejný počet hlasů.

Zkušenosti z mnoha zemí ukazují, že příznivým prostředím pro řešení těchto problémů je tzv. participativní demokracie, nazývaná též jako přímá demokracie. Nejde o čistou přímou demokracii, ale uplatňuje se tzv. demokracie polopřímá, kdy je rozhodování zvolených zastupitelů doplněno metodami přímé účasti občanů. (2)

Ve fungující demokracii mají občané prostředky, jak se mohou zapojit do rozhodování, jako jsou např. petice, místní referendum či účast ve správním řízení. Ve většině případů ale občané využívají těchto prostředků až jako projev nespokojenosti s rozhodnutím svých volených zástupců. Často však selhávají kvůli nezájmu i tyto prostředky přímé demokracie – splnění podmínky pro vyhlášení místního referenda na návrh přípravného výboru, kdy musí návrh podepsat např. u části obce o velikosti do 3000 obyvatel alespoň 30 % oprávněných osob, se může ukázat jako nemožné. (3)

Nejefektivnějším způsobem rozhodování samozřejmě je, když volení zástupci rozhodují ve shodě s názory obyvatelstva. To se však často neděje, a tak se nám zde otevírá zajímavá oblast zkoumání pro porovnání názorů představitelů veřejné správy a občanů na stejnou problematiku.

Metodika

V roce 2004 VŠERS, o.p.s. realizovala marketingový výzkum „Dotazníkové šetření zaměřené na analýzu vybrané problematiky obcí a měst Jihočeského kraje“ (4), kterého se zúčastnili představitelé jihočeských měst a obcí I. – IV. kategorie (dle působnosti veřejné správy). Na projektu se podílely Vysoká škola evropských a regionálních studií, KÚ Jihočeského kraje, ČSAD Jihotrans a.s., České dráhy a.s., Jednota spotřební družstvo České Budějovice, Úřad práce Písek, SMOJK České Budějovice, městské a obecní úřady, RERA a.s., Západočeská univerzita v Plzni a Česká zemědělská univerzita v Praze. V rámci šetření bylo v roce 2004 z celkového počtu 623 obcí v Jihočeském kraji osloveno 200 měst a obcí. Na výzkum odpovědělo celkem 140 měst a obcí.

Na přelomu roku 2004-2005 realizovala VŠERS, o.p.s. spolu s Českou zemědělskou univerzitou v Praze a ve spolupráci s Jednotou, spotřební družstvo, České Budějovice „Marketingový výzkum chování spotřebitelů“ (5) – dále jen „výzkum I.“, kterého se na území Jihočeského kraje, Středočeského kraje a hlavního města Prahy zúčastnilo 974 respondentů.

V květnu 2005 VŠERS, o.p.s. realizovala spolu s Českou zemědělskou univerzitou v Praze „Marketingový výzkum nákupního chování spotřebitelů a vztahu občanů k veřejné správě“ (6) – dále jen „výzkum II.“, kterého se na území Jihočeského kraje, Středočeského kraje a hlavního města Prahy zúčastnilo 489 respondentů.

Všechny tyto tři výzkumy obsahovaly i části zaměřené na hodnocení veřejné správy – a to jak z vlastní

ho pohledu veřejné zprávy (viz „Dotazníkové šetření zaměřené na analýzu vybrané problematiky obcí a měst Jihočeského kraje“), tak i z pohledu jednotlivých občanů („Marketingový výzkum chování spotřebitelů“ a „Marketingový výzkum nákupního chování spotřebitelů a vztahu občanů k veřejné správě“).

Cílem výzkumu bylo shromáždit data jak od představitelů měst a obcí v Jihočeském kraji, tak i od „obyčejných“ občanů, která by byla základem pro porovnání názorů jednotlivých stran a analýzy výše uvedené problematiky v oblasti dopravní obslužnosti, dostupnosti základního zboží a služeb, legislativy a efektivity veřejné správy a jejich souladu s komunitním plánováním služeb.

Výsledky a diskuse

V příspěvku jsou analyzovány názorové shody a neshody představitelů měst a obcí s respondenty dvou marketingových výzkumů pro spotřebitele v těchto oblastech:

- legislativa a efektivita veřejné správy
- dopravní obslužnost
- dostupnost základního zboží a služeb.

Legislativa a efektivita veřejné správy

Dotazy na legislativu pro výkon veřejné správy a samosprávy se týkaly názorů na nepřehlednost legislativy, ucelenost a složitosti legislativy.

Legislativa pro výkon veřejné správy a samosprávy je nepřehledná (velké množství změn a doplňků...) – tento názor zastává většina obcí (46 % rozhodně ano, 31 % spíše ano). Lze vyjádřit i statistickou závislost určitého názoru na kategorii obce – čím větší obce či město, tím více jejich představitelé podporují názor, že legislativa je nepřehledná. S názorem představitelů měst a obcí, že legislativa je nepřehledná, souhlasí i respondenti I. a II. výzkumu pro spotřebitele – v I. výzkumu 49 % respondentů uvedlo rozhodně ano, 40 % spíše ano a ve II. výzkumu 45 % respondentů uvedlo rozhodně ano, 40 % spíše ano.

Na otázku týkající se ucelenosti legislativy (neřeší jen výjimečné situace) odpovědělo „spíše ne“ 31 % představitelů měst a obcí, jen 15 % odpovědělo „spíše ano“. Zároveň ale 44 % měst a obcí na tuto otázku neodpovědělo!!! Při bližším pohledu na odpovědi obcí dle jejich kategorie zjistíme, že se jejich odpovědi poměrně shodují bez ohledu na velikost města či obce.

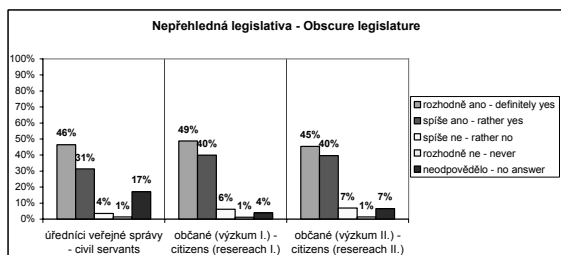
Respondenti I. i II. výzkumu odpověděli na otázku ucelenosti legislativy „spíše ne“ ve 49 % (I. výzkum) a 45 % (II. výzkum), odpověď „spíše ano“ uvedlo jen 23 % (I. výzkum), respektive 22 % respondentů (II. výzkum).

Názor, že je *legislativa složitá* (jednu problematiku řeší více práv. předpisů nezávisle na sobě), zastává „rozhodně ano“ 42 % obcí a 26 % „spíše ano“ (názor je

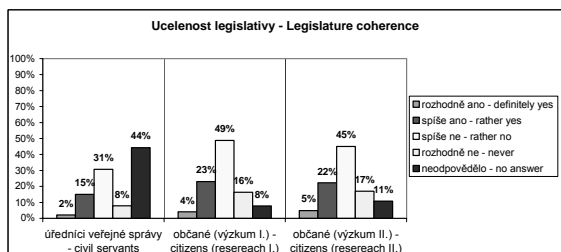
v rozsahu $\pm 1\%$ shodný téměř u všech obcí). Na otázku neodpovědělo celkem 27 % respondentů.

Názor jednotlivých respondentů na složitost legislativy je u odpovědi „rozhodně ano“ obdobný jako u obcí (42 % v I. výzkumu a 41 % v II. výzkumu). Velmi velká diference je u odpovědi spíše ano – zatímco u obcí se % odpovědí pohybuje kolem 26 %, u občanů je to již 44 %, respektive 42 %.

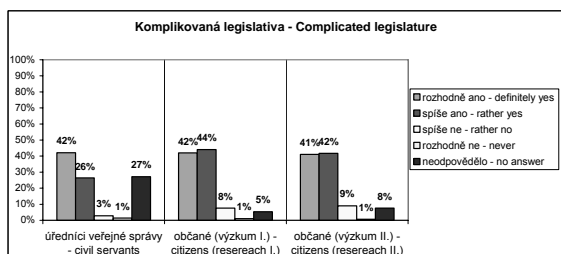
Graf 1 (Graph 1)

Graf 2 (Graph 2)

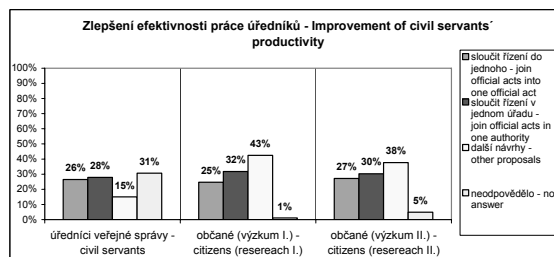
Graf 3 (Graph 3)

Zlepšení efektivity práce úředníků a služby občanů

Obce I. kategorie a II. kategorie uvádí shodné názory na problematiku zlepšení práce úředníků a služby občanům. 26 % měst a obcí uvádí sloučení několika řízení v jedno řízení, 28 % sloučení několika řízení v rámci jednoho úřadu, další návrhy – 15 %. Neodpovědělo 31 % představitelů měst a obcí (u obcí III. kategorie dokonce 100 %). Odpovědi občanů v rámci marketingového výzkumu jsou analogické k odpovědím představitelů obcí II. kategorie. V I. a II. výzkumu spotřebitelů se lidé domnívají, že nejvíce by ke zlepšení efektivity práce úředníků a služby občanům by napomohlo „sloučení několika řízení v rámci jednoho úřadu“ (32 %, respektive 30 %), nebo mají občané „další návrhy“ (43 %, respektive 38 %), jako je např. snížení počtu pracovníků, propojení institucí, zjednodušení administrativy, slušnost či spolupráce.

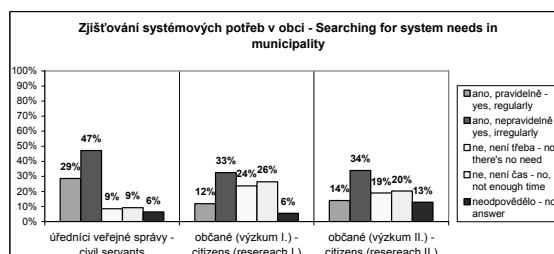
Graf 4 (Graph 4)

Systemové potřeby občanů

Většina měst a obcí podle jejich představitelů zjišťuje systemové potřeby občanů – at už pravidelně (29 %) nebo nepravidelně (47 %), pouze 9 % představitelů se domnívá, že to není třeba, a 9 % také že na to není čas. Celkově neodpovědělo 6 % představitelů měst a obcí. Nejvíce pravidelně zjišťují systemové potřeby obce III. kategorie (43 %), nepravidelně obce I. kategorie (48 %). Na problematiku zjišťování systemových potřeb odpověděli respondenti obou výzkumů pro spotřebitele opět téměř shodně – 12 % a 14 % se domnívá, že potřeby jsou zjišťovány pravidelně; 33 % a 34 % se domnívá, že potřeby jsou zjišťovány nepravidelně. 24 % a 19 % občanů je názoru, že zjišťování systemových potřeb občanů není třeba, 26 % a 20 % respondentů, že na to není čas. Vyšší je zde i % zastoupení respondentů, kteří na tuto otázku neodpověděli – 6 % a 13 %.

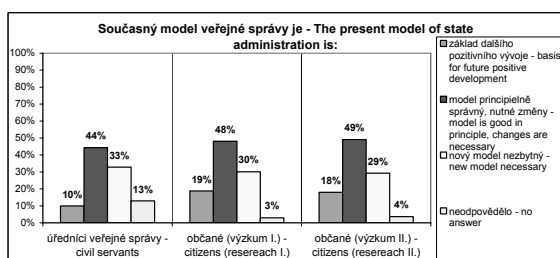
Graf 5 (Graph 5)

Současný model veřejné správy

Současný model veřejné správy považuje většina představitelů měst a obcí jako model principiálně správný, nutné jsou ale významné změny (44 % celkem). 33 % představitelů měst a obcí chce vytvořit nový model, protože současný model považuje za faktor brzdící hospodářský a občanský rozvoj. Všechny obce a města se tedy ve své podstatě shodují na tom, že nějaké změny jsou nutné. Neodpovědělo 13 % představitelů měst a obcí. Názory občanů na současný model veřejné zprávy jsou opět téměř stejné. 48 % (I. výzkum) a 49 % (II. výzkum) respondentů považuje model za principiálně správný, nutné jsou ale významné změny. 30 % (I. výzkum) a 29 % respondentů (II. výzkum) chce vytvořit nový model, protože současný model považují za faktor brzdící hospodářský a občanský rozvoj. Pouze 19 % (I. výzkum) a 18 % respondentů (II. výzkum) se domnívá, že současný model je základ dalšího pozitivního vývoje.

Graf 6 (Graph 6)

Dostupnost služeb

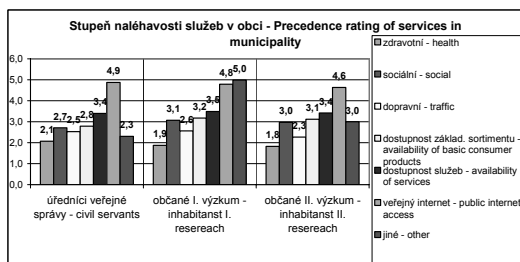
Největší stupeň naléhavosti (= 1) služeb v obci přirazují představitelé měst a obcí zdravotní službě, jiným službám, dopravním a sociálním službám. Odpovědi odpovídají velikosti jejich obce – např. u menších obcí je vyšší naléhavost dopravních služeb, jiných služeb a naopak; obce I. kategorie – mají nejvyšší naléhavost u jiných služeb, až na druhém místě jsou zdravotní služby. Nejmenší stupeň naléhavosti zaznamenal internet (4,9).

Občané vždy preferují na prvním místě v obci jak v I. i ve II. výzkumu zdravotní služby (1,9 a 1,8 bodu), dále to jsou služby dopravní (2,6 a 2,3 bodu) a dostupnost základ. sortimentu (3,2 a 3,1 bodu). Nejmenší naléhavost zaznamenal, stejně jako u představitelů měst a obcí, veřejně dostupný internet pro občany (4,8 a 4,6 bodu).

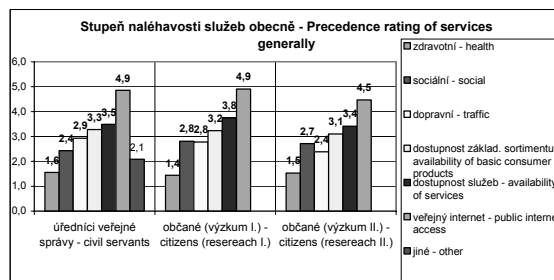
Pokud jde o naléhavost obecně – všichni představitelé měst a obcí přikládají důraz na prvním místě zdravotní službě – 1,6 bodu (což u předchozích odpovědí A – v obci není), další místa obsahují v podobném pořadí u všech obcí služby dopravní, jiné a sociální.

Občané stejně tak preferují v I. i II. výzkumu na prvním místě dostupnost zdravotních služeb (1,4 a 1,5 bodu). Zajímavostí je, že obecně přiřazují občané zdravotním službám vyšší prioritu, než tomu bylo u konkrétní obce I. – III. kategorie. Na dalších místech nalezneme dopravní služby (2,8 a 2,4 bodu), sociální služby (2,8 a 2,7 bodu). Priorita sociálních služeb je u občanů obecně vyšší než priorita sociálních služeb v obci, kde má vyšší prioritu dostupnost základního sortimentu.

Graf 7 (Graph 7)

Graf 8 (Graph 8)

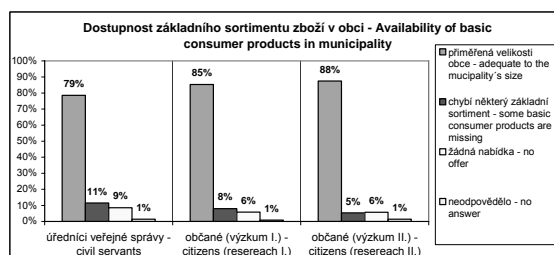
Dostupnost základního sortimentu v obci

Téměř 79 % všech představitelů měst a obcí se logicky domnívá, že dostupnost základního sortimentu je přiměřená velikosti jejich obce. Největší dostupnost základního sortimentu je v obcích III. kategorie (100 %), naopak obce II. kategorie ve 29 % uvádí, že zde chybí základní sortiment.

Občané hodnotí v obou výzkumech dostupnost základního sortimentu jako přiměřenou velikosti obce proti představitelům měst a obcí jako vyšší (85 % a 88 %). Pouze 8 % a 5 % respondentů se domnívá, že chybí nějaký základní sortiment. Názor, že v obci nabídka zboží neexistuje, zastává v obou výzkumech shodně 6 % respondentů. Respondenti podrobně nespecifikovali konkrétně chybějící sortiment.

Mnoho představitelů měst a obcí nekonkretizovalo, stejně tak jako občané v I. a II. výzkumu, jaký základní sortiment jim chybí (celkem 90 %, obce III. kategorie dokonce 100 %!). Jako příklady chybějícího základního sortimentu uvedlo několik málo představitelů např. průmyslové a domácí potřeby, maso a uzeniny, textil a obuv.

Graf 9 (Graph 9)

Distribuce hotových jídel či jejich částí do obcí

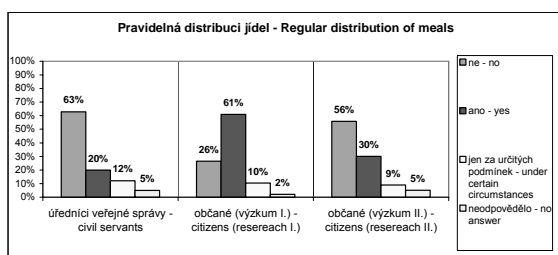
63 % představitelů měst a obcí by nepřivítalo pravidelnou distribuci hotových jídel (nejvíce je to u obcí III. kategorie – 71 %). Největší zájem o distribuci je v obcích II. kategorie (36 %) a I. kategorie (19 %). V obcích III. kategorie je zájem 0 % nebo jen za určitých podmínek (29 %). Obecně lze konstatovat, že myšlenka pravidelné distribuce představitelů měst a obcí mnoho naklonění nejsou.

Opačný postoj zaujímají občané v I. výzkumu – 26 % by distribuci hotových jídel nepřivítalo, ale 61 % občanů ano, 10 % respondentů pouze za určitých podmínek. Respondenti II. výzkumu se naopak shodují s představiteli měst a obcí – 56 % by pravidelnou

distribuci hotových jídel nepřivítalo, „pouze“ 30 % ano. Velmi významný statistický rozdíl mezi I. a II. spotřebitelským výzkumem, který se při komparaci objevil poprvé, je zapříčiněn hlavně odlišnou skladbou respondentů zejména v oblasti příjmů a pohlaví (respondenti II. výzkumu mají vyšší průměrný měsíční příjem a je zde o 6 % vyšší zastoupení mužů než v I. výzkumu).

Většina respondentů ve všech třech výzkumech opět spíše blíže nespécifikovala podmínky pravidelné distribuce jídel. Z představitelů měst a obcí – 100 % respondentů z obcí II. a III. kategorie a 91 % z obcí I. kategorie neodpovědělo, za jakých podmínek by tuto distribuci přivítalo. Celkově 5 % uvedlo za dobrou cenu. Ostatní názory se pohybovaly kolem 1 %.

Graf 10 (Graph 10)

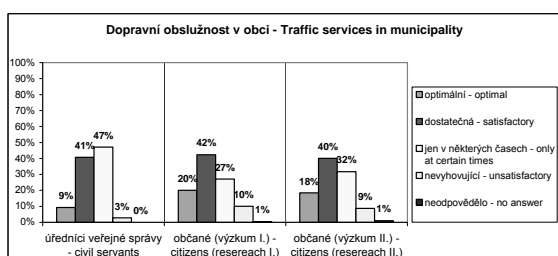

Dopravní obslužnost

Pouze 9 % představitelů měst a obcí ve výzkumu uvádí, že dopravní obslužnost je optimální. 41 % představitelů si myslí, že je dostatečná a 47 %, že vyhovuje jen v některých časech. Statisticky významná skutečnost je, že respondenti z obcí III. kategorie hodnotí dopravní obslužnost nekladněji (71 % – dostatečná).

Diametrálně odlišně odpověděli na problematiku dopravních služeb občané v I. a II. výzkumu spotřebitelů – 20 % a 18 % respondentů hodnotí dopravní obslužnost jako optimální, což představuje proti odpovědím představitelů měst a obcí téměř 10 % rozdíl. Dalších 42 % (I. výzkum), respektive 40 % respondentů (II. výzkum) hodnotí dopravní obslužnost jako dostatečnou. Pouze 10 % (I. výzkum) a 9 % respondentů (II. výzkum) hodnotí dopravní obslužnost jako naprosto nevyhovující.

Graf 11

Závěr

Na základě porovnání názorových diferencí představitelů veřejné správy a občanů lze konstatovat, že v některých oblastech, jako je například oblast sociální péče či dopravní obslužnosti, nalezneme významné názorové rozdíly mezi míněním volených zástupců a jednotlivých občanů. Lze široce polemizovat o tom, jak k tomuto fenoménu dochází a proč právě v těchto oblastech. Těmto názorovým diferencím na úrovni lokálních i vládních autorit lze předejít přiblížením veřejné správy a jejich úředníků blíže k občanům. Větší zapojení občanů, například zjišťováním jejich potřeb, a jejich participace na řízení obcí, měst, krajů a státu bude prospěšné oběma stranám. Zjišťování potřeb či vyjádření občanů k aktuální problematice lze v dnešní době realizovat jakoukoli formou (elektronickou, písemnou atd.). Výsledek je jednoznačný – lidé cítí možnost, že mohou konečně něco reálně změnit, a tím dochází i k posílení demokracie a zlepšení komunikace mezi veřejnou správou a jejími občany.

Poznámky:

- 1 Komunitní plánování sociálních služeb je plánování sociálních služeb na místní a regionální úrovni. Rozumí se tím otevřený a cyklický proces zjišťování potřeb a zdrojů a hledání řešení nejlépe odpovídajících místním podmínkám a potřebám lidí. (7)

Literatura:

- [1] Český statistický úřad. <http://www.volby.cz>
- [2] MEJSTŘÍKOVÁ, A.: Přímá demokracie. <http://www.obcan.ecn.cz/index.shtml?w=u&x=237061>
- [3] Ministerstvo vnitra ČR. Dostupné na <http://www.mvcr.cz/agenda/labyrint/referend.html>
- [4] SKOŘEPA, L., DUŠEK J. Zpráva z „Dotazníkového šetření zaměřeného na analýzu vybrané problematiky obcí a měst Jihočeského kraje“, 2004.
- [5] SKOŘEPA, L. a kol. Zpráva z „Marketingového výzkumu chování spotřebitelů“, 2005.
- [6] SKOŘEPA, L. a kol. Zpráva z „Marketingového výzkumu nákupního chování spotřebitelů a vztahu občanů k veřejné správě“, 2005.
- [7] Komunitní plánování sociálních služeb. <http://www.kpss.cz>

Address:

Ing. Ladislav Skořepa, Ph.D.
 VŠERS České Budějovice
 Žižkova 6, 370 01 České Budějovice
 tel.: 386116821
 e-mail: skorepa@vsers.cz

Ing. Jiří Dušek
 VŠERS České Budějovice
 Žižkova 6, 370 01 České Budějovice
 tel.: 386116821
 e-mail: dusek@vsers.cz

ETICKÉ KOMPETENCE V SOCIÁLNÍ PRÁCI

Ethic competences in social work

Ethische Kompetenzen in der sozialen Arbeit

Eva Sotoniaková

Filozofická fakulta, Ostravská univerzita, Ostrava, ČR

Zpracování příspěvku bylo podpořeno projektem GAČR č. 406/03/0535 s názvem „Profesní kompetence sociálních pracovníků a jejich hodnocení klienty.“

Souhrn:

Sociální práce je etickou profesí jak na úrovni společnosti, tak na úrovni jedince. Tato profesionální pomoc se děje na horizontální úrovni (organizace – sociální pracovník – kolegové) a na vertikální úrovni (společnost – sociální pracovník – klient). Fáze etického rozhodování sociálního pracovníka jsou: stanovení problému, analýza situace, alternativy jednání, prozkoumání norem, rozhodnutí a volba jedné strategie jednání a kontrola přiměřenosti jednání.

Klíčová slova: sociální práce jako etická profese – horizontální a vertikální úroveň profesionální pomoci – fáze etického rozhodování.

Zusammenfassung:

Soziale Arbeit ist ethische Profession sowohl auf der Ebene der Gesellschaft, als auch auf der Ebene des Individuum. Dieses professionelle Helfen geschieht auf der horizontalen Ebene (Organisation – Sozialarbeiter – Kollegen) und auf der vertikalen Ebene (Gesellschaft – Sozialarbeiter – Klient). Die Etappen des ethischen Entscheidungsprozesses sind: Problemfeststellung, Situationsanalyse, Verhaltensalternativen, Normenprüfung, Entscheidung und Wahl einer Handlungsstrategie und Kontrolle der Angemessenheit einer Entscheidung.

Schlüsselworte: Soziale Arbeit als ethische Profession – horizontale und vertikale Ebene des professionellen Helfens – Etappen des Entscheidungsprozesses.

Sociální profese jsou pomáhajícími profesemi^a Každá profese má svou etiku. Čím je povolání zodpovědnější, tím má svou deontologii rozvinutější a kvalifikovanější. V sociální práci se považovala etika dlouhou dobu za vedlejší věc – snad proto, protože se eticko-mravní postoje při pomoci jiným lidem předpokládaly eo ipso. Profesionalizace sociální práce vyrostla vlastně z ženských, mateřských a pedagogických „povolání“. Na počátku se myslelo, že stačí nekriticky přebírat již v těchto povoláních existující mravní hodnoty.^b

Etika mi předepisuje, co mám dělat. V tomto smyslu je sociální pracovník etik. Dnes se hovoří o krizi etiky. Ve společnosti zaměřené zcela na výkon se stále více odbourávají etické hranice.^c Devíza dneška zní: Co je dobré pro Microsoft, to je dobré pro svět. Toto dosvědčuje utilitaristickou, egoistickou a autokratickou domýšlivost. Přesto, bez ohledu na společenský rozvoj globalizace a pluralizace, zůstali lékaři, vědci a pedagogičtí etikové ve svých základních rysech intaktní. Hippokratova přísaha je ještě i dnes stále platná, zasazování se za pravdu ve vědě je ještě i dnes zavazující, pedagogická etika požaduje ještě i dnes stejné

zacházení se žáky ve vyučování. Pomáhající profese jsou eo ipso etické profese jak na úrovni společnosti, tak na úrovni individua. Minimální požadavky, které musí splnit každé pomáhající povolání, jsou:

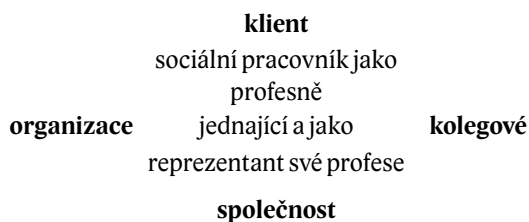
- pomoci co největšímu počtu lidí potřebujících pomoc,
- musí se učinit vše pro to, aby se pomoc stala zbytečnou.

Profesní pomáhání je úkolem sociální práce a zaměřuje se na problémy, které jsou pro klienty existenciální povahy, neboť tito ještě nejsou nebo už nejsou schopni řešit své problémy vlastními silami.^d Potřebují pomoc druhých. Tedy profesní pomáhání sociálních pracovníků se dotýká existence lidí. Rozhodnutí v rámci této pomoci tak mají nesporně etickou váhu.

Ve schématu vidíme dvě dimenze – horizontální a vertikální.

Horizontální rovina: organizace – sociální pracovník – kolegové = funkční dimenze.

Vertikální rovina: společnost – sociální pracovník – klient = dimenze jednání.

Vertikální linie schématu zdola nahoru: společnost – sociální pracovník – klient reprezentuje nejdynamičtější a zároveň nejvypjatější část sociální práce. Obsahuje dvojitou strukturu úloh sociální práce, totiž

- nárok klienta a
- očekávání společnosti.

Konkrétně pro sociální práci je významná „pomoc k svépomoci“, která z etického hlediska obsahuje tyto čtyři prvky:

1. pomoc,
2. schopnost sebeurčení,
3. důstojnost člověka,
4. spolupůsobení.

Ad 1) Pomoc: jedná se o profesionální činnost a tak se toto „pomáhání“ ocitá v napětí mezi egoismem a altruismem nebo mezi vlastním prospěchem a nezištností. Zároveň zde hrají roli vnitřní postoje jako soucit, empatie, připravenost ke spolupráci, připravenost na konkurenci. Nakonec následuje profesionální „pomáhání“ po etickém úsudku, počínaje schopností subjektivního přijetí přes vlastní přiřazení kompetencí a schopnost zátěže až k převzetí zodpovědnosti.

Ad 2) Schopnost sebeurčení: „Pomoc k svépomoci“ má potřebného člověka zase uschopnit k samostatnému vedení života. To vyvolává antropologické otázky, které mají velký význam pro praktické jednání:

- Vidíme člověka jako osobu, jako aktéra svého života?
- Uznáváme, že každý člověk je osoba nebo to přiřazujeme jen některým?

Na tyto otázky si nemusí odpovědět pouze sociální práce, ale i jiné obory (medicína apod.).^e Samozřejmě by bylo zapotřebí také blíže určit, co taková pomoc konkrétně je. Stačí peněžitá, věcná, organizační pomoc nebo je nutná také pomoc při vzdělání, orientaci ve smyslu života apod.? Vyhroceně pak tato otázka zní: Tkví sociální pomoc v obrazu o člověku, který definuje jednotlivého potřebného člověka podle jeho společenské funkčnosti, jeho hospodářské „využitelnosti“ a „použitelnosti“, jeho „hospodářských nákladů“ nebo tkví sociální jednání také (příp. v první řadě) v obraze o člověku, který vidí jednotlivého potřebného jako toho, kdo hledá radu, kdo hledá smysl a jako toho, kdo samostatně utváří své sociální a osobní jednání – a který se přitom může také mýlit a ztroskotat?

Ad 3) Důstojnost člověka: Co označujeme jako „život, který odpovídá lidské důstojnosti“? Stačí zde dostatečná účast na materiálních zdrojích (např. práce, finanční prostředky, byt), dostačující šance na vzdělání (školní kariéra, možnosti vzdělávání) a napojení na instituce – i přes rozpadající se sociální prostředí (jako je manželství, škola, strana, církve, trh)?

Přísluší člověku důstojnost „narozením“ nebo proto, že vůči ostatní přírodě má díky své schopnosti myslet „zvláštní postavení ve světě“ nebo proto, že je „stvořen Bohem na jeho obraz“? Které základní garance musí platit pro lidsky důstojný život v takových podmínkách jako je nesvoboda, násilí, vyloučení (počínaje vězením přes nezaměstnanost až k segregaci v nemocnicích a domovech důchodců), v oněch klasických životních situacích, v nichž se člověk, který potřebuje pomoc sociálního pracovníka, nachází?

Ad 4) Spolupůsobení: Potřebný člověk má podle svých sil participovat na procesu pomáhání. Jaká jsou kritéria, která stanoví, že a zda potřebný člověk spolupůsobí dostatečně?

Principy sociální etiky a normy individuální etiky, jakož i standardy úloh „pomoc k svépomoci“ tvoří sice obsahový rámec sociální práce, ale vyžadují stálou interpretaci.^f

Sociální pracovník je pověřen odborně kompetentním a zpravidla samostatným jednáním v praxi a v souvislosti s tím musí převzít i odpovědnost. Klienti od něj očekávají profesionální a osobně spolehlivý „výkon pomoci“, zvláště když si obvykle nemůže volit nebo libovolně měnit místo pomoci. Klienti sázejí na osobní integritu sociálního pracovníka a zodpovědné používání bezesporu daného „mocenského postavení“, zkrátka očekávají od něj spolehlivost a důvěryhodnost. I když podle smlouvy se sociální pracovník soustřeďuje nejprve na klienta, příp. klienty, zároveň je v několikanásobných, profesně i eticky stejně náročných vztazích: ve vztahu sociální pracovník a klient, ve vztahu sociální pracovník a organizace, ve vztahu sociální pracovník a kolegové, ve vztahu sociální pracovník a společnost/veřejnost a také ve vztahu sociální pracovník jako zaměstnaná osoba a jako soukromá osoba.^g Proto musí sociální pracovník zdolat posuzovací a rozhodovací proces na několika úrovních.

Jeho etické rozhodování pak prochází těmito fázemi:

1. Stanovení problému: Je v konkrétním případě (také) etický problém a když ano, jaký? Je také otázka, co je zde lepší a horší, správné nebo nesprávné, „dobré“ nebo „zlé“ jednání, do jaké míry se tento etický problém dotýká sociálního pracovníka, jakou má odpovědnost, před kým a za co.
2. Analýza situace: Co je kontextem problému? Důvody, okolnosti, souvislosti, vývoj problému, zdroje svépomoci (empowerment) nebo nízkoprahová podpora (rodina, neziskové instituce), postavení sociálního pracovníka v rámci organizace, jeho časové možnosti apod.
3. Alternativy jednání a rozhodování: Co by se dalo dělat? Jde zde o posouzení známých a alternativních konceptů jednání podle kvalitativních předpokladů, podle situace zájmů a podle podobných normativních souvislostí.

4. Prozkoumání norem: Co chci, mám a mohu dělat? Zde se prozkoumávají cíle, prostředky a reálné způsoby jednání. Přitom je nutné reflektovat jak subjektivní kritéria (chtění), „objektivní“ normy (povinnost), tak skutečně realizovatelné možnosti jednání (vědomosti a dovednosti) v dané situaci.
5. Rozhodnutí a volba jedné strategie jednání: Po svědomitém a věcném prozkoumání situačních požadavků a převzetím (spolu)odpovědnosti za následky jednání se zvolí alternativa, která se stane vlastním názorem sociálního pracovníka, i když tento si je vědom, že absolutně správné a „dobré“ rozhodnutí normálně není možné. Proto je zapotřebí připojit k tomu šestý bod.
6. Kontrola přiměřenosti rozhodnutí: Vyžaduje od jednotlivého sociálního pracovníka otevřenost a připravenost k inovačním a měnícím se korekturám.

Souhrnně tedy lze říci, že sociální pracovník je poslední odpovědně rozhodující a konkrétně jednající osobou v sociálním pomáhajícím procesu. Musí provést svědomitou a důkladnou analýzu situace. Na to působí také profesní standardy. Velký význam tady mají také 4 principy (ctnosti) individuální etiky:

- „Moudrost“ jako nalezení osobně a věcně správné definice cíle.
- „Míra“ ve smyslu volby prostředků, přiměřených situaci.
- „Statečnost“, tzn. zastávání odůvodněného stanoviska včetně výdrže při možné kolizi zájmů a přestání konfliktů.
- „Spravedlnost“, která není v první řadě orientována na platné zákony, ale myslí se zde spravedlnost jako uznání druhého člověka jako osoby s vlastními právy a zájmy. Spravedlnost staví na zásadním „ano“ vůči druhému jako partnerovi v právu a jako na rovném v lidské důstojnosti. To ale zahrnuje také právo klienta na odmítnutí a na odpor.^h

Dosavadní etické úvahy lze závěrem shrnout následovně:

- Vertikální dimenze jednání označuje na úrovni společnost – sociální pracovník – osoba nepostradatelné úkoly sociální práce, aby každé jednání bylo také eticky prozkoumáno vzhledem k cílům, použitým prostředkům a postojům, a to ve zcela konkrétním významu pro praktickou činnost. Takové procesy reflexe se konají v rozhovorech s kolegy o profesních kodexech a o přiměřenosti institucionalizace organizací. Ale tyto procesy reflexe dělají i samotní sociální pracovníci jako bezprostředně odpovědné jednající osoby v konkrétních analýzách situací.
- V horizontálně označené funkční dimenzi od profesního kodexu – přes sociálního pracovníka – k instituci charakterizuje eticky relevantní vztah zase kooperace a loajalita.

Poznámky:

- a Bango, J.: Sozialarbeitswissenschaft heute. Stuttgart: Lucius und Lucius, 2001, s.55-69.
- b Sotoniaková, E.: Etika v sociální práci. In Kapitoly ze sociální práce. Ostrava: Ostravská univerzita, 2004, s. 28.
- c Dolista, J.: Podněty k reflexi o sociální etice. In Auspicia, 2004, č. 4, s. 27-29.
- d Sutor, B.: Politische Ethik. Gesamtdarstellung auf der Basis der Christlichen Gesellschaftslehre. Paderborn: Schöningh 1991, s. 69-103.
- e Dolista, J.: Profesní etika zdravotnického pracovníka. In Vybrané kapitoly z veřejného a sociálního zdravotnictví, 5. Manus, Praha 2004, s.75-80.
- f Dolista, J.: Sociální etika vychovává k péči o vlastní budoucnost. In Sociální práce, 2004, č. 4, s. 15-20.
- g Brack, R. Konkret: Was hilft mir bei der Suche nach ethisch verantwortbaren Lösungen in schwierigen Situationen? In Sozialarbeit, roč.18, 1996, s. 10.
- h Sutor, tamtéž, s. 96.

Address:

Mgr. Eva Sotoniaková, Th.D.

Ostravská univerzita, Filozofická fakulta, Ostrava, ČR

e-mail: eva.sotoniakova@osu.cz

EVENT A EVENT MARKETING - MODERNÝ KOMUNIKAČNÝ NÁSTROJ MARKETINGOVEJ KOMUNIKÁCIE

Event and event marketing – a modern communication tool for marketing communication

(Čo ukázal prieskum o využívaní eventov a event marketingu v slovenských podnikoch cestovného ruchu a reklamy)

Miroslava Szarková

Fakulta podnikového manažmentu, Ekonomická univerzita, Bratislava, SR

Souhrn:

Hoci problematika využitia emócií a emotívnych zážitkov v marketingovej komunikácii je v podstate taká stará ako obchod sám, pojmy event a event marketing sa začali objavovať v marketingovej literatúre až koncom 90-tych rokov minulého storočia a do súčasnosti nemožno povedať, že sú teoreticky obsahovo vymedzené a v podnikateľskej praxi známe. Poukazujú na to viaceré výskumy, ktoré boli v poslednej dobe zrealizované vo viacerých európskych krajinách, napríklad v roku 2002 v Českej republike, v roku 2004 v Belgicku, Nemecku a v Slovenskej republike. Príspevok syntetizuje poznatky z oblasti používania event marketingu v slovenských podnikoch cestovného ruchu a reklamných agentúr, ktoré boli získané prieskumom v rokoch 2003 – 2004.

Kľúčové slová: event, event marketing, komunikačný nástroj, marketingová komunikácia,

Summary:

However, the problematicity of using emotions and emotional experience in marketing communication is as old as the trade itself, the definitions event and event marketing started to appear in the marketing literature by the end of the nineties of the last century but till today they are not defined and well-known in the entrepreneurs practice. Several researches are pointing at this topic, which have been done in more European countries, e.g. in 2002 in the Czech Republic, in 2004 in Belgium, Germany and the Slovak Republic. The article links the theoretical knowledge and introduces achievements from the mentioned research of event marketing in the Slovak Republic in the years 2003-2004.

Key words: event, event marketing, communication tool, marketing communication

Úvod

Event a event marketing sa sformoval v americkom prostredí ako odpoveď na potreby konzumnej spoločnosti. Koncom minulého storočia klasické komunikačné nástroje marketingovej komunikácie už nepostačovali na získavanie nových konzumentov. Trh žiadal vytvoriť nový marketingový prístup, resp. nájsť nový komunikačný nástroj, ktorý by oslovil zákazníkov a spotrebiteľov čo najširších cieľových skupín a motivoval ich ku kúpe produktov, hlavne služieb. Je to obdobie, pre ktoré je charakteristický prelom v spotrebiteľskom chápaní produktov. Spotrebiteľ od produktov už neočakáva len uspokojenie materiálnych potrieb, ale stále viac sa kyvadlo posúva smerom k uspokojovaniu aj citových potrieb, ktoré sa nástupom techniky a vedeckých poznatkov akoby dostávali na okraj záujmu spoločnosti. V tomto období sa re/formuje event a event marketing, ako komunikačný nástroj, ktorého základnou charakteristikou je „pribaliť“, ku každému produktu emotívny zážitok, resp. prežitok.

V súčasnosti sa v obchodnej praxi stretávame so širokým využívaním eventov. Eventy ako komunikačný nástroj sú často vhodne kombinované v rámci event marketingu s inými komunikačnými nástrojmi, napríklad s reklamou, PR, imidžom a podobne, pričom sa aplikujú aj v podmienkach vnútropodnikovej komunikácie (interný event marketing).

1) Teoretické vymedzenie event a event marketingu

Event a event marketing je historicky pomerne starý komunikačný nástroj, ktorý využíva emocionálnu podstatu a emocionálne zainteresovanie spotrebiteľa v kúpno – predajnom akte. V procese vývoja marketingovej komunikácie sa aj event a event marketing prispôboval potrebám a marketingovým cieľom záujmových skupín a preto v niektorých historických etapách je jeho používanie veľmi nevýrazné, resp. používa sa málo. K jeho opätovnému rozvoju dochádza v 80-90 tých rokoch minulého storočia.

Východiskom teoretického vymedzenia eventu a event marketingu sú výskumy z oblasti marketingovej komunikácie a spotrebiteľského správania, ktoré sa uskutočnili jednak v európskom priestore a jednak v americkom prostredí. Na základe nich sa v zásade event chápe ako komunikačný nástroj a event marketing ako špecifický typ dlhodobej - strategickej marketingovej komunikácie využívajúcej v určitom čase viacero eventov súbežne.

Prieskum [5], ktorý s cieľom obsahovo vymedziť pojem eventu a event marketingu uskutočnila v Nemecku v roku 1996 agentúra Vok Dams, ukázal na zložitosť uvedenej problematiky. Výsledky ukázali, že 51% respondentov spájalo eventy s incentívnymi akciami, 44% s vnútrofirminými konferenciami, 42% s podporou predaja, 38% s veľtrhmi a 23% so školeniami. Každý z respondentov, ktorými boli top manažéri významných nemeckých spoločností, mal svoju predstavu o evente a event marketingu, a v konečnom dôsledku považoval všetko event zároveň aj za event marketing. Získané informácie sa odrazili jednak v nejednoznačnom preklade a výklade anglického slova event a v zotrvaní v používaní pôvodného anglického výrazu a jednak vo formulácii prvej definície eventu, ktorej autormi sú B. Russell a A. Whitehead. Vymedzujú event ako situáciu, ktorá sa odohráva v určitom čase na určitom mieste a obsahuje emocionálne prvky, ktoré môžu aktivizovať jej účastníkov k prežívaniu situácie [1]. Neskoršie teoretické práce, napríklad práce P. Weinberga [4], charakterizujú event ako vopred vymedzenú konkrétnu ohraničenú situáciu, ktorá obsahuje mnohoraké emocionálne podnety a aktivizuje jej účastníkov k emotívnemu prežívaniu alebo k emotívnemu zainteresovaniu na jej priebehu. Výsledkom dobre aplikovaných eventov je konkrétny emocionálny zážitok účastníka, ktorý sa v danej situácii ocitol a emocionálne ju prežíval a prežil. Tento emocionálny zážitok [2], vyvolaný eventom sa fixuje v pamäti jednotlivca vo forme pozitívnej alebo negatívnej emocionálnej skúsenosti, ktorú jednotlivec v budúcnosti chce zopakovať, alebo sa jej chce účelovo - racionálne vyhnúť.

V súvislosti s prienikom psychologických poznatkov do marketingu sa podstata eventu vymedzuje ako zážitok, resp. prežitok určitej udalosti. Napríklad W. Kinnebrock vymedzuje event ako zvlášne predstavenie (udalosť) alebo výnimočný zážitok, ktorý je prežívaný všetkými zmyslovými orgánmi vybraných recipientov na určitom mieste a slúži ako platforma pre firemnú komunikáciu. Dôraz kladie na emocionálne prežívanie, ktoré tvorí základ pozitívnych/negatívnych vzťahov tak k produktu ako aj podniku, ktorý produkt produkuje alebo ponúka.

Autori [1,2], ktorí vychádzajú pri vymedzení podstaty eventu a event marketingu s teórie spotrebiteľského správania, vymedzujú eventy ako trojdimenzionálne zinscenované obrazy, ktoré pôsobia naraz na všetky ľudské zmysly. Podľa nich podstatou event marketingu vo všeobecnosti je zinscenovanie zážitkov,

ich plánovanie a organizovanie s cieľom vyvolať u jednotlivcov alebo cieľových skupín spotrebiteľov emocionálne požitka medzi konkrétnym podnikom a jeho produktmi. Predstaviteľom tejto skupiny autorov je F. Sistenich, ktorý pod pojmom event a event marketing rozumie také predstavenie či akciu, ktoré majú adresátom (zákazníkom, obchodným partnerom, názorovým vodcom a spolupracovníkom) sprostredkovať firemnú, prípadne produktovú informáciu prostredníctvom zinscenovania výnimočného zážitku. Pritom tvorba jednotlivých emocionálnych podnetov a zážitkov je obsahom jednotlivých eventov, ktoré sú v rámci event marketingu poskladané tak, aby nielen vyvolávali emocionálne zážitky, ale aby ich aj prekrývali a fixovali v emocionálnej pamäti spotrebiteľa. Podobne charakterizuje event marketing aj nemecký psychológ O. Nickel [3]. Event marketing je podľa neho súbor zinscenovaných emocionálnych podnetov, ktorých cieľom je vyvolať/sprostredkovať všetkým zúčastneným jednotlivcom alebo cieľovým skupinám emocionálne zážitky, vyvolať u nich emócie, ktoré aktívne prispievajú k presadeniu zvolenej marketingovej stratégie. Pritom tak, ako predošlý autor vychádza z poznania teórie spotrebiteľského správania, jej záverov o význame emócií v rozhodovacom procese spotrebiteľov ako aj v konkrétnom kúpno – predajnom akte.

V súčasnej teórii marketingu sa často event a event marketing chápe buď vo význame synonym alebo vo význame dvoch obsahovo odlišných pojmov. Je viacero autorov [2], ktorí vymedzujú event marketing ako marketing zložený z jednotlivých eventov, pričom niektorí zdôrazňujú, že toto „zloženie“ ak má byť účinné a naplniť ciele marketingovej komunikácie, nemôže byť mechanické, ale musí rešpektovať psychologické zákonitosti vzniku, tvorby a fixovania emocionálnych zážitkov/prežitkov. Z tohto hľadiska možno na záver uviesť názor F. Sistenischeho [1], podľa ktorého „nie každé predstavenie (udalosť) možno považovať za event a taktiež nie každý, kto organizuje event, robí event marketing“. Táto formulácia veľmi jasne zhrňuje a vystihuje podstatu problému. V zásade však tak event ako aj event marketing je v súčasnosti považovaný za netradičný komunikačný nástroj so silným emocionálnym nábojom. Event ako komunikačný nástroj môžu byť vhodne kombinované v rámci event marketingu s inými komunikačnými nástrojmi, napríklad s reklamou, PR, imidžom a podobne.

2) Prieskum vnímania a používania eventu a event marketingu v slovenských podnikoch cestovného ruchu a reklamy

So vstupom zahraničných investorov na Slovenský trh a zároveň vstupu Slovenskej republiky do Európskej únie, sa zvýšil tlak na slovenské podniky skvalitniť marketingovú komunikáciu, nájsť alebo osvojiť si moderné, netradičné účinné komunikačné nástroje presadzovania svojich strategických marketingových

zámerov a cieľov. V intenciách potrieb zvýšenia konkurencieschopnosti, aj slovenské podniky prejavili záujem o event a event marketing.

Prieskum, ktorý bol uskutočnený v rokoch 2003 – 2004 monitoroval názory a zámery týkajúce sa využívania eventov a event marketingu marketingovými manažérmi v slovenských podnikoch cestovného ruchu a reklamy. Cieľom prieskumu bolo v prvom rade zistiť:

- Znalosti marketingových pracovníkov a špecialistov na komunikáciu o event marketingu,
- Postoje a názory marketingových pracovníkov a špecialistov na komunikáciu na event marketing,
- Mieru využívania event marketingu v marketingovej komunikácii,
- Postupy vyhodnocovania účinnosti marketingovej komunikácie vrátane event marketingu.

V druhom rade cieľom prieskumu bolo porovnať získané výsledky z dostupnými údajmi výskumov zrealizovaných v tejto oblasti.

Kvalitatívneho prieskumu sa zúčastnilo 15 marketingových pracovníkov slovenských cestovných kancelárií a 5 špecialisti na komunikáciu z reklamných agentúr. Vzorka respondentov bola cielene vybraná z hľadiska stanovených strategických úloh cestovného ruchu v SR. Ako metóda prieskumu bol použitý osobný štruktúrovaný rozhovor, ktorého scenár tvorili zoskupenia základných a doplnkových otázok. Na vyhodnotenie boli použité matematicko-štatistické metódy a metóda obsahovej a kvalitatívnej analýzy.

Z výsledkov, ktoré boli v prieskume získané, za pozornosť stoja nasledujúce:

- Komplexné znalosti o event marketingu malo 40 % respondentov. Ostatní respondenti
- „tušili“, že existuje komunikačný nástroj, ktorý využíva emocionálny vplyv zážitkov v marketingovej komunikácii. V porovnaní s niektorými výsledkami získanými v iných prieskumoch, napríklad v Českej republike, podstatne vyššie percento respondentov malo pomerne komplexné znalosti o evente a event marketingu.
- Druhá oblasť prieskumu bola zameraná na zistenie postojov a názorov respondentov
- na eventy a event marketing. Všeobecne sa zistilo, že respondenti v zásade nemajú negatívny postoj k využívaniu eventov a event marketingu v marketingovej komunikácii. Ten je však podmienený nízkou mierou vedomostí o uvedenom komunikačnom nástroji. V prípade osvojenia si základných znalostí o používaní uvedeného komunikačného nástroja, by väčšina respondentov vyskúšala presadiť používanie eventov a event marketingu v podnikoch, v ktorých pracujú.
- Z analýzy názorov respondentov na úlohu emócií v marketingovej komunikácii
- vyplynulo, že respondenti si uvedomovali význam emócií v komunikácii s klientmi, nechápali ich však ako možnú konkurenčnú výhodu marketingovej komunikácie firmy. Na priamu otázku posúdenia

miery využívania eventov a event marketingu až 85 % respondentov uviedlo, že eventy bežne v marketingovej komunikácii používa, avšak len 45 % respondentov vedelo opísať postup plánovania a organizovania event marketingu, prípadne uviesť konkrétny projekt event marketingovej komunikácie podniku, v ktorom pracovali na pozícii marketingového manažéra.

- K otázkam vyhodnocovania účinnosti event marketingu v marketingovej komunikácii
- podniku vedelo zaujať kvalifikovaný postoj iba 35 % respondentov. Ostatní respondenti skôr uvažovali o možnostiach zaviesť v podnikoch, v ktorých pracujú, marketingový controlling.
- Cieľom druhej časti prieskumu bolo všeobecné porovnanie výsledkov získaných v prieskume s výsledkami získanými v prieskumoch v iných krajinách, kde event a event marketing je používaný ako bežný, vysoko efektívny komunikačný nástroj marketingovej komunikácie a zároveň je aj priebežne hodnotený nielen z ekonomického ale aj psychologického prínosu/straty. Porovnanie ukázalo na viacero problémov, z ktorých za dôležité považujeme nasledovné:
- V Slovenskej republike, v oblasti cestovného ruchu, ktorá je najviac z rozvojového
- hľadiska vystavená záujmu štátnych a európskych orgánov a kde event marketing môže značne zvýšiť obrat ako aj prestíž daného odvetvia, je v súčasnosti nedostatočná poznatková úroveň marketingových pracovníkov v oblasti profesionálneho používania netradičných komunikačných nástrojov vrátane používania eventov a event marketingu. Prieskum ukázal na vysokú mieru laického prístupu k marketingovej komunikácii všeobecne. Kým v zahraničí
- využívanie eventov vzrástlo a rozvinulo sa ako súčasť marketingového mixu firiem a zmenili sa aj ciele, ktoré chcú marketingoví manažéri prostredníctvom interných a externých eventov dosiahnuť, v Slovenskej republike je využívanie eventu ako efektívneho komunikačného nástroja marketingovej komunikácie v prvopočiatoch.
- Ďalším významným rozdielom medzi zahraničnými a slovenskými marketingovými
- manažérmi v chápaní event marketingu bola oblasť ekonomickej efektívnosti jednotlivých komunikačných nástrojov, ktorá sa všeobecne vyjadruje koeficientom návratnosti investícií. Podľa výsledkov prieskumov realizovaných v zahraničí sa event marketing z hľadiska dosahovania návratnosti investícií zaradil na popredné miesto [tabuľka 1]. Respondenti slovenských cestovných a reklamných agentúr pri požiadavke kategorizovať najefektívnejšie komunikačné nástroje marketingovej komunikácie, na prvé miesto zaradili reklamu, direkt marketing, web marketing, PR, podporu predaja a imidž podniku. Externé eventy označili len ako podporný komunikačný nástroj využívaný najmä na veľtrhoch /trade-

shows/. Tento výsledok prieskumu bude predmetom ďalších analýz.

Tabuľka 1: Marketingové komunikačné nástroje zoradené podľa návratnosti investícií [4]

Marketingový nástroj	Roky		
	2002	2003	2004
Direct marketing		34%	15%
Event marketing	47%	29%	43,50%
Reklama (rozhlasová/tlačená)	31,70%	32%	18%
Podpora predaja	28,30%	16%	6%
Public relations	15%	24%	6%
Internetová reklama	5%	12%	7,50%

- Tretím dôležitým poznatkom, ktorý vyplynulo z porovnávacej analýzy bolo, že tak ako zahraniční marketingoví manažéri aj slovenskí respondenti rozlišovali medzi externými a internými eventmi a tiež považovali interné eventy za významný faktor zvyšovania povedomia značky zvnútra (from the inside out). 45 % slovenských respondentov pripísalo vysokú významnosť používaniu interných eventov v budovaní zamestnaneckej lojality k podniku ako aj v budovaní partnerstiev a „internej“ klientely.

Záver

Pre súčasný trh je charakteristická vysoká nasýtenosť výrobkami a službami, čo núti podniky hľadať a rozvíjať nové komunikačné nástroje využívajúce psychologické poznatky a skúsenosti, kombinovať a nahrádzať funkčne orientované komunikačné nástroje s takými, ktoré spájajú daný výrobok, službu alebo značku s emóciami koncových spotrebiteľov. K takýmto komunikačným nástrojom patrí event a event marketing, ktorý efektívne reaguje na zmeny prebiehajúce jednak na trhu a jednak v spotrebiteľskom správaní. Rast jeho významu v marketingovej komunikácii je podmienený najmä celkovým skracovaním životného cyklu výrobkov a služieb, čo vyžaduje výber a kombinovanie intenzívnejších a sofistikovanejších komunikačných marketingových nástrojov. I pre slovenských podnikateľov platí, že ich úspech tkvie v používaní moderných komunikačných nástrojov marketingovej komunikácie. Pre moderný marketing dnes už nie je otázkou, či komunikovať, problémom je rozhodnúť,

koľko venovať na komunikačný proces a akým spôsobom komunikovať. Event a event marketing je v súčasnosti považovaný medzi komunikačnými nástrojmi marketingovej komunikácie za vodcu v návratnosti investícií. I keď v slovenských podnikoch orientujúcich sa na predaj služieb, patrí v súčasnosti ako vyplynulo z prieskumu, medzi málo známe a tým aj medzi málo profesionálne používané komunikačné nástroje v marketingovej praxi, neznamená to, že budúcnosť neprienesie jeho rozvoj. Záverom tiež treba konštatovať, že poznatky, ktoré sú v príspevku prezentované, nemusia korešpondovať s výsledkami používania eventů a event marketingu slovenskými podnikmi so zahraničnou účasťou pôsobiacich na Slovenskom trhu.

Poznámky:

- 1) Event je anglické slovo, ktorého preklad do iného jazyka je veľmi obtiažny a komplikovaná je aj jeho interpretácia.
- 2) Už v starom Ríme sa mnohé akcie, preteky, súboje, hry nezaobišli bez aplikácie eventů a event marketingu. V stredoveku dochádza k zmene vnímania a posudzovania emotívneho života preto aj event a event marketing akoby z obchodu vypadol. K obnoveniu eventů a event marketingu dochádza až koncom minulého storočia, kedy sa „znovuobjavuje“ citový, emotívny náboj obchodno-kúpneho aktu a jeho význam z hľadiska konkurenčnej stratégie podniku.

Literatúra:

- [1] SISTENICH, F.: Eventmarketing. Ein innovatives Instrument zur Metakommunikation in Unternehmen. Wiesbaden: Univ. Press. Verlag, 1999.
- [2] SZARKOVÁ, M.: Psychológia pre manažérov a podnikateľov. Bratislava: Sprint, 2004.
- [3] ŠINDLER, P.: Event marketing. Ako využívať emócie v marketingovej komunikácii. Praha: Grada, 2003.
- [4] WEINBERG, P.: Erlebnismarketing. Munchen: Verlag Vahlen, 1992.
- [5] www.mpiweb.org, 2.9.2004: MPI & GPI: As events unfold: Event Trends 2004.
- [6] <http://www.mpiweb.org/media/home/pressrelease.asp?id=256>, 2.9.2004: Event Marketing Tops List of Marketing Tactics for ROI

Address:

Doc. PhDr. Miroslava Szarková, CSc.,
 Fakulta podnikového manažmentu Ekonomickej
 univerzity v Bratislave
 Slovenská republika
 e-mail: szarkova@euba.sk

17. LISTOPAD 1989

17th November 1989

(Úvod k besedě na Vysoké škole evropských a regionálních studií v Českých Budějovicích, dne 15. listopadu 2005)

Čestmír Císař

Dovolte mi, abych poděkoval za pozvání k tomuto vzpomínkovému shromáždění ke státnímu svátku 17. listopadu. Jako pamětník původního zvýraznění tohoto dne, spojeného s tragickými událostmi roku 1939, chtěl bych z pohledu historie, sociologie a politiky poukázat na proměnlivé osudy zmíněného data v průběhu dnes už 66 let.

Studentská demonstrace 28. října 1939 v Praze přivedla do ulic stovky vysokoškoláků i jiné mládeže s trikolorami na oděvu. Ve střetu s německými okupanty byl smrtelně zraněn jeden z nás, Jan Opletal.

Při jeho pohřbu se utvořilo nové shromáždění s opětnými střety, po kterých následoval tvrdý úder nacistických orgánů. Rozhodly popravit 9 představitelů studentské organizace, pozatýkat a odvézt kolem dvou tisíc obyvatel universitních kolejí do koncentračních táborů a zavřít všechny české vysoké školy.

V celé Evropě, kde již trval válečný stav mezi západními velmocemi a hitlerovským Německem, vyvolaly pražské události velký ohlas.

V Londýně, kde dlela v emigraci početná skupina našich politiků v čele s Edvardem Benešem, vznikla iniciativa prohlásit 17. listopad za Mezinárodní den studentstva. Tak se i stalo.

Po osvobození v květnu 1945 jsme se vrátili na své fakulty a s námi i další opožděné ročníky adeptů studia. Záhy se zrodila myšlenka učinit ze 17. listopadu víc než jen vzpomínku na minulou tragedii a obohatit Mezinárodní den studentstva světovým kongresem, na který by se dostavily delegace vysokých škol z mnoha zemí. Kongres se konal v roce 1946 v Praze a rozhodl založit mezinárodní svaz studentstva, označovaný zkratkou IUS (International Union of Students). Sídlem jeho sekretariátu se stala Praha a prvním předsedou byl zvolen Čech Josef Grohman.

Lze litovat, že rozpad válečné koalice spojenců a rozpoutání tzv. studené války způsobily odchod některých studentských svazů z IUS, přesto v něm zůstalo více než 60 národních organizací. Je s podivem, že v 90. letech, kdy studená válka odumřela, mezinárodní unie se již neobnovila v původní podobě, naopak zanikla. V jejím palácovém sídle v sousedství právnické fakulty UK se dnes točí rulety jednoho z největších kasin v našem hlavním městě.

Nově se den 17. listopadu zvýraznil opět v Praze roku 1989, kdy jsme si připomínali 50. výročí událostí roku 1939, ale tentokrát ve zcela jiných souvislostech. Nyní vrcholila krize autoritářského režimu, vzniklého

po vojenské intervenci proti demokratizační politice období Pražského jara 1968. Již od roku 1985, kdy se hnuly ledy v Moskvě a v čele s Gorbačovem byla zahájena tzv. perestrojka s programem demokratizace, obdobné Pražskému jaru, sílila aktivita opozičních skupin proti totalitně zvrácenému režimu v mnoha místech naší republiky.

Přední místo zaujímala Charta 77 a vedle ní vlivný klub Obroda, v němž se sdružili zastánci reformy roku 1968, k nimž jsem patřil i já.

Marné bylo úsilí mocenského aparátu zostrit persekuci těchto i dalších opozičních sdružení, která získávala stále širší ohlas ve veřejnosti, zatímco přívrženců režimu kvapně ubývalo a po reformách volalo i nemálo členů KSČ, inspirovaných sovětskou perestrojkou.

Krizi nepodléhal jen diskreditovaný systém tzv. reálného socialismu u nás, ale i ve všech dalších zemích sovětského bloku. Ten náš utrpěl poslední ránu právě po střetu policejních sil s demonstrací studentů a mládeže, konané pod záštitou SSM, tedy legální organizace čs. mládeže k počtu památného dne 17. listopadu. Střet se stal rozbuškou, která přeměnila latentní napětí v celé společnosti ve skutečný proces masového hnutí za svržení režimu a zahájení převratných změn směřujících k demokracii se zárukami lidských práv a občanských svobod.

V následujících šesti týdnech se odehrávala jednání o pokojném předání moci dosavadním opozičním silám, jimž dominovaly disidentské osobnosti sdružené v Občanském fóru s vůdčí postavou Václava Havla. Ten byl zvolen 29. prosince 1989 prezidentem republiky, potom byl rekonstruován parlament doplněný poslanci z opozičních řad a zahájeny přípravy k prvním svobodným volbám.

Je tomu již 16 let, co má nová mocenská garnitura, obměněná několika dalšími volbami, volné pole působnosti, aby uskutečnila své představy o pluralitní demokracii, o tržním hospodářství v soukromém vlastnictví, o správě státu a samosprávě zastupitelských orgánů v krajích a obcích, o postavení vědy a výzkumu, o celospolečenských službách ve zdravotnictví, školství a kultuře atd. Vystřídalo se několik vlád se střídáním ministrů, odehrály se programové i osobní změny v politických stranách, konaly se několikrát volby, rozvinula se činnost záplavy médií formulujících veřejné mínění, upevnily se základy nového politického a státního systému.

Velké obtíže, provázené i chybami a neuváženými improvizacemi, postihly přestavbu ekonomiky, což přivodilo neúměrné finanční a materiální ztráty. Prohrou byl též rozpad čs. federace, litovaný valnou částí českého i slovenského národa, jehož negativní důsledky a škody překonává až současné společenství v Evropské unii. Odsunutí do jakési čekatelské kategorie byla poškozena sféra intelektuální povahy, zejména materiální základna její úrovně, potřebná k žádoucí modernizaci. Teprve v současném politickém kontextu svítá této sféře jistá naděje na rovnoprávnou pozornost, ne – li prioritu státní politiky.

Pozitivním prvkem zůstává trpělivost a dobrá vůle většiny naší společnosti nedat se chybami a obtížemi přechodného období odradit od humánních cílů, které již nejsou uzavřeny do národního rámce, nýbrž zakotveny v rozvojových procesech evropské integrace. K těmto cílům nezbytně patří určení a tvorba nového životního stylu, který nebude propadat lákadlům bezbřehého růstu konzumu, spojeného s drancováním přírodních zdrojů i lidských kapacit. Na cestě k vysněnému blahobytu, zbaveného nesmyslného plýtvání a přepychu, není už potřebí krvavých válek a revolucí, neboť věda a technika, tok informací a osvojování znalostí jsou s to nasycit a zušlechtit veškeré lidstvo, pokud bude ctít humanitní ideály velkých myslitelů, mezi nimiž má pro nás mimořádný význam stále aktuální dílo T. G. Masaryka.

Jsem zastáncem co nejvyšší aktivity všech našich občanů v profesní výkonnosti i ve veřejné zainteresovanosti, včetně účasti ve volbách, což by mělo být věcí cti a odpovědnosti. Potřebujeme vytvořit vskutku schop-

nou a v dobrém smyslu údernou garnituru osobností, které zvolíme za své představitele doma i v orgánech Evropské unie, kde dosáhnou uznání svými kvalitami. Při jejich přípravě máme z čeho čerpat ve svých starších i novodobých dějinách.

Svým vlastním životním příběhem, který jsem zaznamenal ve svých nedávno vyšlých pamětech na pozadí dějin 20. století, mohu se považovat za jakéhosi veterána české politiky. Prožil jsem nejeden vzestup i nezdar. A tak s jistým nadhledem chápu dnešní náš národní osud, svázaný s postupujícím globalizačním procesem v jeho prospěšném působení i v možných nebezpečných fázích, na něž varovně poukazují špičkoví badatelé a prognostici. Snažím se vidět budoucnost optimisticky a věřím v úspěšné porozumění a spolupráci všech souběžných generací bez ohledu na minulé či nynější politické šarvátky. Jen lituji, že jsou někdy malicherné až směšné a prozrazují na aktéry chatrnost znalostí a děravost charakteru.

A ještě na závěr: Věřím v naši mládež, fandím její studentské avantgardě a přeji nám všem, aby obstála ve zkouškách času a pochopila své poslání. Dědové a otcové postupně odcházejí, ale jejich nedokončené dílo potřebuje pokračovatele. Tož zdravé tělo a bystrého ducha.

Address:

*Císař Čestmír
Chabařovická 1333/1
Praha 8
tel.: 286 581 704*

K ZAMYŠLENÍ...

For consideration...

Josef Dolista

Vysoká škola evropských a regionálních studií, České Budějovice, ČR

V jižní Itálii nebo v Izraeli jsem pozoroval ve sva-
tebních přípravách, že budoucí novomanželé přijímají
zodpovědnost za celý rodinný „klan“ obou stran. Bylo
příjemné si všimnout v jednotlivých rodinách, že hod-
noty „rodinného života“ jsou nejvyšší prioritou. Prová-
zanost generací byla samozřejmostí, péče o nemocné
babičky a dědečky byla projevem vědomého příbuzen-
ství. Žité a provázané vztahy rodinných příslušníků
dávají tušit, že manželství není soukromým a izolova-
ným vztahem dvou lidí. Lidé vstupující do manželství
jsou přijímáni velkou rodinou a novomanželé přijímají
velkou rodinu jako vklad, ke kterému budou přikládat
další příspěvky. Velká rodina obohacuje život a nechá-
vá se obohacovat duševními, intelektuálními i přiro-
zenými hodnotami nových rodinných příslušníků.
V takových rodinách pulzuje život, existuje sociální
kontrola, nevěra je odmítána a existence dětí je radostí
celé velké rodiny. Pro rodinu se pracuje, žije, tvoří se
nové hodnoty a vytvářejí se podmínky k zajištění ve
stáří a nemoci, v nezaměstnanosti a v době nouze.

Situace rodiny v české společnosti může být zříd-
ka podobná, ale více je nepodobná, přihlédneme-li
ke statistikám rozvedených manželství. Nestabilní
manželství, často chápána jen jako soukromá věc dvou
jedinců, nemají silný pozitivní vliv na generaci prarodí-
čů z obou stran, rozpadlé manželství pak negativně
zasahuje do výchovy dětí narozených v tomto roze-
vlátém vztahu. Kde jsou rozvody, tam se vždy vztahy
mezi generacemi zhoršují i umírají. Lásky je citlivá
květinka. Nepečujeme-li o ni, vadne. Moderní společ-
nost nezná stabilní vztahy, na které se lze spolehnout
tak, že jen smrt lidí odloučí. V současné společnosti
jsou vztahy pragmatické a nemají ideu. Neplní-li tyto
vztahy, kdysi posvátné, často jen biologické potřeby,
rozpadají se. Rodiče nemohou být dobrými rodiči,
neposkytnou-li dětem důvěryhodný vzájemný vztah,
na kterém mladý život staví pocit bezpečí a jistoty. Dar
dítěti je dar manželské lásky. Ptáme-li se, zda dnes

jsou rodiče dobrými rodiči, můžeme odpovědět takto:
Poskytují-li rodiče dětem pevnost a lásku vyplývající
ze vzájemného vztahu, pak svou rodičovskou úlohu
plní dobře. Dítě nepotřebuje jen jednostrannou lásku
otce a jednostrannou lásku matky, dítě potřebuje jejich
vzájemnou lásku. Tuto skutečnost si dnes uvědomuje
málo budoucích rodičů. Postrádá-li mladý člověk vzá-
jemnou lásku svých rodičů, je pro svůj budoucí part-
nerský a rodičovský život znevýhodněn, protože se mu
zamlží dobré vzory manželské lásky i rodiny samotné.
Agresivita dětí a mladých lidí narůstá s odkazem na
nedobré vztahy mezi rodiči. Jistě to není jediná příči-
na, ale určitě jedna z hlavních a závažných.

Ministryně školství Petra Buzková se musela
v tomto roce mnohokrát zabývat otázkou, jak má
vypadat ústav pro mladistvé vrahy z bezpečnostních
hledisek. Jak bude uspořádán v takové budově či systé-
mu budov kamerový systém a zda nebudou narušena
práva na soukromí těchto mladých, agresivních a bez-
citných mladých lidí. Pokud sondujeme situaci „rodin“
těchto delikventů, vždy zjistíme těžké narušení sociál-
ních a rodinných vazeb. Rodina byla a stále bude učiliš-
tém sociálního chování mladé generace. Dítě a mladý
člověk nepotřebuje jen věci, ale trvalou blízkost svých
rodičů. Cenným pokladem daný dítěti je čas strávený
s nimi. O co více se pokoušíme získat větší blahobyt,
o to méně věnujeme čas svým dětem. To je příčina dal-
ších mnoha nesnází ve výchově mladé generace. Ne
nadarmo psychologové volají po tom, aby si rodiče se
svými dětmi více hráli a trávili s nimi svůj čas. Třeba
tento čas není zrovna volný pro jejich rodiče, ale je pro-
stě pro jejich dítě potřebný a má výchovný charakter.

Address:

prof. Dr. Josef Dolista, Ph.D., Th.D.
VŠERS, o.p.s., Žižkova 6, České Budějovice
e-mail: dolista@vsers.cz

Úvod do sociálnej politiky

Introduction into social politics

Vorobel, J., Prešov: Univerzita v Prešove, 2005, s. 104. ISBN 80-8068-360-3.

Prešov: University in Prešov, 2005, s. 104. ISBN 80-8068-360-3.

Autor publikace J. Vorobel předkládá vysokoškolskou učebnici pro studijní obor sociální práce. Publikace je výsledkem řešení vědeckovýzkumného projektu pod názvem Charitatívna a sociálna služba v spoločnosti a Cirkvi / VEGA č. 1/249/05. J. Vorobel přednáší obor sociální práce na Pravoslavné bohoslovecké fakultě Prešovské univerzity.

Učebnice „Úvod do sociálnej politiky“ je logicky členěna na jedenáct kapitol. Kapitola „Vysvětlení pojmů“ klade otázku po podstatě pojmu „sociální“ a „politika“, vysvětluje pojem „sociální politika“ a „pojem „welfare state“. Další kapitola „Principy sociální politiky“ se vyrovnává s vysvětlením a analýzou velkých témat, jako jsou spravedlnost, solidarita, subsidiarita, participace a zásluhovost. Třetí kapitola „Funkce sociální politiky“ vymezuje význam ochranné funkce, rozdělení funkcí, stimulační funkce, preventivní funkce a homogenizační funkce. Kapitola „Subjekty a objekty sociální politiky“ právem předkládá významné pojmy pro sociální politiku, to je jednotlivec, rodina, obec, občanská sdružení, církev, charita a řehole, odbory, zaměstnavatelé, stát, mezinárodní organizace. Kapitola „Sociální událost“ vysvětluje, co je tímto pojmem vlastně míněno: chudoba, invalidita, nemoc, dětství a mládí, mateřství a rodičovství, stáří, smrt živitele, nezaměstnanost. Autor rozlišuje mezi sociální událostí a kritickou situací a sociální katastrofou až exkluzí. Tato kapitola předkládá také deset zásad pro politiku zaměstnanosti na Slovensku. Šestá kapitola „Formování základů evropské sociální politiky“ nabízí text k formování základů evropské sociální politiky, poukazuje na německý, britský a švédský sociální model. „Vývoj sociální politiky na Slovensku od r. 1918“ tvoří sedmou kapitolu, kde se čtenář seznámí s množstvím důležitých zákonů na Slovensku v oblasti sociální politiky. Čtenář obdrží informace o sociální politice na Slovensku po r. 1948 a po

Prezentace prací TF JU a vědeckých prací jihočeských teologů v Polsku

Presentation of work done by the TF JU and of scientific work of south bohemian theologians in Poland

Teologická fakulta Poznaňské univerzity vydala nedávno ve své edici „Studijní materiály“ publikaci M. Mikanovičové s názvem **Česká teologie dnes**. Autorka v ní na stovce stran přináší stručný přehled historie i současnosti českého křesťanství a následně pak

r. 1989. V r. 1993 byla přijata nová strategie sociální reformy na Slovensku, proto „nová sociální politika“ na Slovensku nabízí podněty občanům, kteří na tuto situaci nejsou ještě zvyklí. Osmá kapitola „Sociální pojištění“ se zaměřuje na výklad sociálního pojištění, důchodové reformy, důchodového pojištění a spoření na starobní důchod. Devátá kapitola „Státní sociální podpora“ nabízí charakteristiku státní sociální podpory, jejího systému a vysvětluje s odvoláním se na příslušné zákony přídatky na dítě, rodičovský příspěvek a zaopatřovací příspěvky, příspěvky na péči o dítě, příspěvek na pohřeb. Desátá kapitola „Sociální pomoc“ vysvětluje charakteristiku sociální pomoci, nabízí řešení hmotné a sociální nouze a klade důraz na sociálně právní ochranu a prevenci. Významné postavení zde mají nestátní subjekty poskytující sociální pomoc a občasná sdružení, nadace, neinvestiční fondy a neziskové organizace poskytující všeobecně prospěšné služby. Financování sociální pomoci je v této kapitole přehledně členěno. Závěrečnou kapitolu tvoří „Sociální pomoc Pravoslavné církve na Slovensku“. J. Vorobel sděluje čtenářům, že Pravoslavná církev na Slovensku je filantropicky orientovaná a vykazuje její konkrétní sociální činnost. Pak následuje závěr, použít bibliografie a v příloze nalezneme přehled sociálních dávek a česko-anglický slovník, důležitý pro pojmosloví v daném oboru.

Závěrečné zhodnocení publikace: Autor J. Vorobel prezentuje skutečně úvod do sociální politiky a nelze tedy očekávat od této publikace hlubší vědecké pojednání. Sám autor v textu uvádí, že jeho cílem je „pomoci“ lidem vyznat se ve spleť norem sociální politiky a motivovat pomoc lidem v nouzi. Studentům sociální práce tato publikace určitě pomůže při studiu, také ale těm, kteří se profesionálně sociální práci věnují nebo se na tuto práci připravují.

Josef Dolista

*Mgr. Jozef Vorobel
vorobelj@zoznam.sk
pracuje na Pravoslavné bohoslovecké fakultě jako
odborný asistent
Katedra kresťanskej antropológie a sociálnej práce,
Masarykova 15, 080 01 Prešov*

prezentuje vědecké i pedagogické aktivity Teologické fakulty Jihočeské univerzity v Českých Budějovicích. Současně charakterizuje významné vědecké práce předních českých teologů. Je potěšitelné, že se v tomto výběru výrazně objevují i profily a prezentace děl předních vysokoškolských pedagogů prof. Dr. Josefa Dolisty, Th.D., Ph.D. a prof. Dr. Karla Skalického, Th. D. z Jihočeské univerzity v Českých Budějovicích. Čtenářům je představena např. Dolistova publikace s názvem „**Perspektivy církve**“ a Skalického kniha „**Za nadějí a smysl**“.

Josef Havlík

Praktický pomocník

Rameš Václav, *Slovník pro historiky a návštěvníky archivů*, nakladatelství Libri, Praha 2005, ISBN 80-7277-175-2, str.432

Již proslulý řečník Cicero nazval historii svědkem času, světlem pravdy, živou pamětí, poslem minulosti a učitelkou života. Aby se toto rčení mohlo i v současnosti naplnit, je nutno poukázat dnešní generaci na fakt, že historie není pouhý souhrn suchopárných dat a nic neříkajících jmen ze školních hodin dějepisu, nýbrž stále živý a někdy i dobrodružný příběh poznávání minulosti v celé její šíři, souvislostech i „drobnostech všední každodennosti.“ Jistě tento příběh začíná pro zájemce o poznání minulosti u děl odborně popularizujících a vede přes díla odborná a čistě vědecká až k návštěvě archivů, aby se milovník historie z čtenáře a studenta stal badatelem.

Pro zájemce o bádání v archivech je určena velmi potřebná příručka „*Slovník pro historiky a návštěvníky archivů*“, kterou sestavil odborník nadmíru povolaný PhDr. Václav Rameš, ředitel oblastního archivu v Třeboni. Zájemce o hlubší studium historie a bádání v archivních pramenech v této příručce nalezne milé a povzbudivé úvodní slovo, které je vystřídané kratším exkurzem do studia pramenných edic a uvádí nejvýznačnější edice diplomatické povahy, studie kodikologické, paleografické, epigrafické, chronologické, historické metrologie, sfragistické a heraldické, numismatické, genealogické a latinské mediavelistiky. Největším co do obsahu – cca 300 stran, je oddíl knihy, který je slovníkového charakteru a v abecedním pořádku jsou zde vysvětlena hesla z dějin světových, českých i církevních. Taktéž zde nalezneme i vysvětlení četných pojmů z pomocných věd historických a archivní terminologie.

Začínající badatel ale zřejmě nejvíce ocení jakýsi „úvod do studia archivních materiálů“ ve kterém

Polozapomenutá kapitola košických dějin

A half-forgotten chapter from the history of Košice – review

Peter Zubko, *Dejiny Košickej kapituly (1804 – 2001)*, v edici *Dejiny Košického arcibiskupstva sv. I.*, Vydavateľstvo Michala Vaška, Prešov, 2003, ISBN 80-7165-383-7, 294 str. včetně fotografických příloh

Neodmyslitelnou součástí dějin určitého regionu či města jsou i dějiny církevních institucí tam působících. Doba čtyř desítek let před rokem 1989, jak v Čechách, tak i na Slovensku, příliš nepřála zevrubnému zkoumání místních církevních dějin a publikace na toto téma byly vskutku ojedinělé. Proto je velice chválné, že při příležitosti dvoustého výročí založení Košického biskupství, byla ustanovena komise církevních historiků, která si klade za cíl podrobně zmapovat po všech stránkách dějiny Košické diecéze respektive od roku 1995 arcidiecéze. První komise historiků byla zříze-

se vlastně dočte, co lze nalézt v archivech, jak jsou archivní materiály zpracovány, co je to inventář, katalog, rejstřík ... a jak s nimi zacházet. Pokud se rozhodne zájemce o historii archiv skutečně navštívit a začít bádát, jistě mu bude dostatečným průvodcem také vzorový badatelský řád, výběr z nového zákona č. 499 o archivnictví a spisové službě a v neposlední řadě taktéž i adresář archivů včetně telefonních čísel a e-mailových adres.

Velkou službu čtenáři také prokáže detailní seznam zkratk historických sborníků a časopisů a slovníček německých názvů některých knih a účtů uložených v archivech.

Každý kdo má zájem poznat minulost svého rodu a sestavit rodokmen nalezne v této příručce i praktické pokyny pro sestavení rodokmenu a popis matrik pokřtěných (narozených), oddacích a zemřelých. Je samozřejmé, že tato příručka i při svém úctyhodném rozsahu 432 stran nemůže obsáhnout úplně vše, co by zájemce o hlubší studium historie potřeboval a proto na cca šedesáti stranách je uveden soupis pramenných edic, bibliografie a literatury, které autor skromně označil jako výběr s menšími přesahy od roku 1990 do roku 2004.

Vřele tuto knihu doporučuji všem zájemcům o historii, zejména pak studentům, kteří budou psát z historie své seminární, bakalářské, diplomové či disertační práce. V jejich knihovně by tato praktická příručka opravdu neměla scházet.

Martin Weis

Address:

doc. ThLic. Martin Weis, Th.D.
Katedra církevních dějin TFJU
Kněžská 8, 370 01 České Budějovice
e-mail: weis@tf.jcu.cz

na biskupem A. Tkáčem již v roce 1994 při příležitosti sympózia k 190. výročí Košického biskupství. Bohužel tato iniciativa „nenalezla očekávaný ohlas u odborné veřejnosti, protože její požadavky byly pro biskupství příliš velké“. Proto byla roku 1997 ustanovena nová komise pro výzkum dějin Košického arcibiskupství složená z členů diecézního kléru, kteří se věnují vědecky církevním dějinám.¹

Od roku 1998 se v Košicích začaly pořádat monotematické vědecké semináře věnované dějinám Košického arcibiskupství a roku 2000 bylo rozhodnuto, že při příležitosti 200. výročí bude vydáno několik knih v edici „Dejiny Košického arcibiskupstva“. V předchozím čísle *Auspicie* jsem recenzoval třetí svazek z této edice a to monografii Petera Sedláka „*Křesťanstvo na území Košického arcibiskupstva od počiatkov do roku 1804*“.² Kniha Petera Zubka „*Dejiny Košickej kapituly (1804 – 2001)*“ je prvním svazkem v této edici.

K dějinám, obzvláště k dějinám nějaké církevní instituce v konkrétním regionu, lze buď zaujmout

sympatizující postoj, nebo dát najevo antipatii; postoj neutrální lze zaujmout velice těžko, protože každý historik nutně ve větší či menší míře do své práce vkládá i citovou stránku. Již po přečtení několika stran čtenář pozná, že dílo „*Dejiny Košickej kapituly (1804 – 2001)*“ Petera Zubka je psáno perem hluboce věřícího katolického kněze a od samého začátku je prodchnuto láskou k Církvi. To ovšem nikterak neznamená, že by se autor nesnažil o poctivý a pravdivý obraz daného tématu, protože z celého díla promlouvá kromě lásky k Církvi i vědecká erudovanost autora, který se v heuristické fázi přípravy své monografie musel potýkat s nejednou překážkou. A podotýkám, že úspěšně, vždyť svědomitě zvládl archivní průzkum pramenů a to ve více jak dvaceti archivech, církevních i státních a osobních. Nejvíce fundamentálních poznatků získal přímo v samotném Archivu Metropolitní kapituly v Košicích a to ve fondech věnovaných administrativním spisům, hospodářským záležitostem, kanonickým vizitacím, knihám, majetku, personáliím, statutům a dalším. Další důležité prameny poznání minulosti Košické kapituly pro svou monografii získal ve fondech Košického arcibiskupství. Jelikož tyto fondy dosud nejsou zcela zpracovány, byla práce badatele velmi náročná a jak sám on přiznává, po jejich zpracování bude možné obohatit mozaiku dějin Košické kapituly o další fakta a podrobnosti.³ Za velmi cenné je nutno označit i skutečnost, že autor neopomenul začlenit do pramenů i osobní svědectví pamětníků. Tištěných pramenů autor použil více než osmdesát a seznam citované literatury dalece přesahuje úctyhodného čísla 200 monografií, sborníků, jednotlivých vědeckých studií a článků.⁴

Celou práci autor rozdělil do jedenácti částí, a to tak, aby jednotlivé kapitoly monografie na sebe navazovaly a seznámily čtenáře se všemi oblastmi existence Košické kapituly. Autor je koncipoval tak, aby i laický čtenář pochopil vnitřní záležitosti kapituly v rámci celé Církve. Po předmluvě arcibiskupa Mons. Alojza Tkáča a úvodu následuje kapitola spíše teoretického uvedení do tématu, ve které autor se zabývá všeobecně původem kanovníckých kapitul a pokusem o jejich definici. Na tuto kapitolu navazuje pojednání o dědictví jiných kapitul v košickém prostředí a to zejména Jágerské kapituly a Spišské kapituly. Třetí kapitola přináší velmi důležité informace o vzniku Košické katedrální kapituly v souvislosti se založením Košického biskupství. Zde je v jedné podkapitole i velmi zajímavý vhled do problematiky nejvyššího královského patronátu v Uhersku. Čtvrtá, pátá, šestá a sedmá kapitola pojednávají o organizaci kapituly, jejích právech a povinnostech a členech kapituly - kanovnících a to včetně jejich tabulkových přehledů a biografie sídelních (gremiálních) kanovníků. Osmá kapitola přibližuje čtenáři liturgické záležitosti Košické katedrální kapituly a to včetně instalace kanovníků, biskupů a pohřbu kanovníků a biskupů. Devátá a desátá kapitola se zabývá činností kapituly v letech 1804 – 2001. Jedenáctá kapitola pak připomíná často pohnuté osudy hospodářského zázemí Košické kapituly. Po nezbytném závěru

následují přílohy, ve kterých je možné se seznámit s doslovním zněním statutů kapituly a to z let 1810, 1925 a 1997. O bohaté bibliografii jsem se již zmínil výše a po seznamu zkratk následuje krátký abstrakt díla v maďarštině, němčině a angličtině. Velkou službu čtenáři zajisté prokáže také rejstřík jmen a míst, který je umístěn v samotném závěru knihy.⁵

Některé z kapitol přesahují i rámec regionálních církevních dějin. Rád bych v této souvislosti poukázal a vyzdvihl význam kapitoly pojednávající o ostřihomském kanovníkovi Dr. Markovi Križinovi. Vždyť patří mezi tři mučedníky, které kanonizoval Svätý Otec Jan Pavel II. v neděli 2. června 1995 na území města Košic a dalo by se říci, že tento mučedník rekatolizačního úsilí 17. století, by mohl být v určitém smyslu slova i jakýmsi nebeským patronem současné Košické katedrální metropolitní kapituly. Těž osobně považuji za velice zajímavé a velmi přínosné i pojednání o osudech kapituly a Církve v období komunistické perzekuce. Nutno ale podotknout, že je velmi těžko hodnotit, která z kapitol recenzované monografie je přínosnější či zajímavější. Vždyť snad z každé věty je patrné s jakou láskou a péčí autor svou publikaci sestavoval. A více než čtyřleté namáhavé úsilí je korunováno úspěchem. Čtenář dostává do rukou velmi obsažnou a fundovanou publikaci, která je psána čtivým a svěžím slohem. Publikace je zároveň i výpravná, neboť je tištěna na křídlovém papíře a doprovází ji velmi bohatý fotografický materiál černobílých a barevných fotografií, několik schémat a reprodukcí historických map. Kniha je dle přání Petera Zubka určena nejenom zájemcům o církevní historii, nýbrž i všem obyvatelům starobylého města Košic a proto je nutno ji považovat i za příspěvek k poznání jedné z významných oblastí dějin města Košic.

Autor knihy doc. ThDr. PhDr. Peter Zubko, Ph.D. (*1972) pochází z obce Nižný Hrabovec. Po maturitě na gymnáziu studoval katolickou teologii na Teologickém institutu RK CMBF UK v Spišskom Podhradí – Spišskej Kapitule. Na kněze byl vysvěcen roku 1997 a poté působil jako katolický duchovní v několika farnostech Košické diecéze. Postgraduální studia absolvoval mimo jiné na Papežské akademii v Krakově a RK CMBF UK v Bratislavě. Roku 1999 byl pověřen vedením Arcibiskupského archivu v Košicích a téhož roku v Košicích začal působit i jako vysokoškolský pedagog. Roku 2004 se úspěšně habilitoval na Teologické fakultě Košice Katolické univerzity v Ružomberku a byl jmenován docentem. Je členem několika slovenských učených společností a autorem respektive spoluautorem četných publikací, odborných a vědeckých článků a studií.

Martin Weis

Poznámky:

- 1) Srov. Mons. Alojz Tkáč, košický arcibiskup – metropolita „Pozdrav čitateľovi“ in ZUBKO, P.: Dejiny Košickej kapituly. Prešov Vydavateľstvo Michala Vaška, 2003. s. 9.
- 2) Srov. WEIS, M.: Mimořádné dějiny. Auspicia. České Budějovice VŠERS 2005, roč.2, č.1, s. 87-88
- 3) Srov. ZUBKO, P.: Dejiny Košickej kapituly. Prešov Vydavateľstvo Michala Vaška, 2003. s. 239
- 4) O vědecké erudovanosti Petera Zubka svědčí i skutečnost, že v recenzované monografii je vskutku bohatý poznámkový aparát - na 294 stranách celkem 1248 poznámek.
- 5) Srov. Obsah in ZUBKO, P.: Dejiny Košickej kapituly. Prešov Vydavateľstvo Michala Vaška, 2003. s. 5-7

Address:

doc. ThLic. Martin Weis, Th.D.
Katedra církevních dějin a patristiky TFJU v Č.
Budějovicích
Kněžská 8
370 01 České Budějovice
e-mail: weis@tfjcu.cz

POKYNY AUTORŮM PŘÍSPĚVKŮ

Časopis AUSPICIA je recenzovaným periodikem pro otázky společenských věd Vysoké školy evropských a regionálních studií v Českých Budějovicích. Uveřejňuje jednak původní vědecké práce s danou problematikou, podléhající oponentnímu řízení. V tomto smyslu akceptuje pouze příspěvky, které nebyly dosud publikované a nejsou přijaty k publikování v jiném časopise, o čemž autor předloží prohlášení. Dále uveřejňuje práce odborné a informativní, anotace, recenze, kritiky knih a statí i drobné zprávy z dané oblasti.

Rukopisy zasílejte na adresu:

Vysoká škola evropských a regionálních studií, o.p.s., Žižkova 6, 370 01 České Budějovice, e-mail: berova@vsers.cz, předmět: Auspicia, tel.: +420 386 116 816, fax: 386 116 824

Struktura příspěvku

Představuje formální členění v souladu s konvencí pro vědecké (odborné) sdělení.

Nadpis (název práce) v českém (slovenském) jazyce - stručný, výstižný, poskytující jasnou informaci o obsahu článku (do deseti slov). Použít velká písmena, začínat od levého okraje. Jako první se uvede název práce v českém (slovenském) jazyce, pak název práce v anglickém (německém) jazyce.

Název práce v anglickém (německém) jazyce

Jméno autora (autorů) se uvádí bez titulů, v pořadí - jméno, příjmení, např. Josef Novák. Příjmení se v případě potřeby opatří indexem.

Summary (krátký souhrn) nejprve v anglickém (německém) jazyce. Jasně se stanoví cíl výzkumu, stručný popis pokusů, průzkumů, výsledky a závěry. Rozsah 100 až 200 slov (Word-panel nabídek-nástroje-počet slov). Neopakujte název článku, neuvádějte všeobecně známá tvrzení.

Key words - klíčová slova v angličtině (němčině) nemají přesáhnout 5 slov, řadí se od obecnějších ke konkrétnějším, navzájem se oddělují středníkem.

Souhrn v českém (slovenském) jazyce. Platí stejná pravidla jako pro summary v anglickém (německém) jazyce, stejně tak i pro klíčová slova v českém (slovenském) jazyce

Klíčová slova v českém jazyce (slovenském jazyce).

Úvod - obsahuje nejn nutnější údaje k pochopení tématu, krátké zdůraznění proč byla práce uskutečněna, velmi stručně stav studované problematiky. Je možné uvést citace autorů vztahující se k práci, zejména z posledních let. Doporučuje se vyhnout rozsáhlým historickým přehledům.

Materiál a metodika umožňuje zopakování popsaných postupů. Podrobný popis metodiky se uvádí tehdy, je-li původní, jinak postačuje citovat autora metody a uvést případné odchylky. Způsob získání podkladových dat se popisuje stručně.

Výsledky - zahrnují věcné, stručné vyjádření výsledků, zjištění, nálezů a pozorovaných jevů. Vedle tabulek se doporučuje používat grafů. Graf nemá být kopií tabulky, má vyjadřovat nové skutečnosti. Tabulky mají shrnovat výsledky statistického vyhodnocení (ne být přehledem jednotlivých měření). Popis výsledků má být věcný, obsahovat pouze faktické nálezy, nikoliv závěry a dedukce autora.

Diskuse vyhodnocuje zjištěné výsledky, konfrontuje je s literárními údaji, zaujímá stanoviska, diskutuje o možných nedostatcích. Srovnává je s dříve publikovanými údaji. Vyžaduje-li to charakter práce, je možné popis výsledků a diskusi spojit do jedné statí „Výsledky a diskuse“. Pokud autoři považují za účelné, může být do příspěvku zařazen závěr.

Závěr zahrnuje základní informace o materiálu a metodice, stručně vystihuje nové a podstatné znaky. Je nekritickým informačním výběrem významného obsahu příspěvku, včetně statistických dat, nikoliv jen jeho pouhým popisem. Má být psaný celými větami (ne heslovitě) a nemá překročit 10 řádků.

Podle uvážení autora je možné na tomto místě uvést poděkování spolupracovníkům.

Literatura - se uvádí pouze ta, která byla skutečným podkladem pro napsání příspěvku. Musí odpovídat současně platné normě.

Způsoby citace:

Jako poznámky pod čarou mohou být na konci příspěvku uváděny jen poznámky obsahové, naopak odkazy na literaturu musí být zahrnuty v textu příspěvku. Odkazy musí být uvedeny v kulatých závorkách obsahujících příjmení autora, datum publikace příspěvku, případné číslo strany za dvojtečkou, např. (Novák 2004: 344). Pokud je odkazováno ke zdroji se třemi a více autory, uvede se odkaz v této formě: (Novák et. al. 2003: 344). V seznamu literatury se pak uvedou všechna jména. K odlišení různých publikací téhož autora ze stejného roku se použijí malá písmena a, b, atd., např. (Novák 2003a: 344). Citované pasáže, k nimž se odkazy vztahují, musí být uvedeny ve stejné podobě, v níž se objevují v původním textu (tj. nezdůrazňují se kurzívou) a musí být ohraničeny uvozovkami. Pokud je citován dokument, jehož autorem není fyzická osoba, uvede se její název na místě jméno autora, např. (Evropská komise 2000).

Stejná pravidla platí pro dokumenty, které jsou k dispozici jen v elektronické verzi na internetu. Pokud je odkazováno k internetové stránce, která má jasně identifikovatelného autora, odkazuje se výše specifikovaným způsobem. Pokud autor specifikován není, na místě autora s objeví název organizace poskytující stránku v rámci své webové prezentace, např. (Transparency International 2003).

Na závěr příspěvku je nutno uvést seznam použité literatury a dalších pramenů. Seznam literatury musí být seřazen podle abecedy a každá položka musí obsa-

hovat plnou informací o použitém zdroji. Následující vzory specifikují závazný způsob práce s prameny:

Monografie (jeden autor):

Příjmení, jméno. Rok. *Název*. Místo vydání: vydavatel.
Např. Novák, Josef. 1999. *Politické organizace v Evropě*. Praha: Nezávislé nakladatelství

Monografie (dva autoři):

Příjmení, jméno a příjmení, jméno. Rok. *Název*. Místo vydání: vydavatel.

Např. Novák, Josef a Harfa, Pavel. 1999. *Politické organizace v Evropě*. Praha: Nezávislé nakladatelství

Editovaný svazek:

Příjmení, jméno, ed. Rok. *Název*. Místo vydání: vydavatel.

Např. Novák, Josef, ed. 1999. *Politické organizace v Evropě*. Praha: Nezávislé nakladatelství

Příspěvek ve sborníku:

Příjmení, jméno. Rok. „Název příspěvku.“ In: *Název sborníku*. Ed. Jméno, příjmení editora. Místo vydání: vydavatel, stránkování.

Např. Novák, Josef. 1999. „Nevládní organizace v Polsku.“ In: *Zájmové skupiny v Evropě*. Ed. Klaus Winsch. Praha: Elefant, 54-70.

Příspěvek v odborném periodiku:

Příjmení, jméno. Rok. „Název příspěvku.“ *Název periodika* ročník, číslo, stránkování.

Např. Novák, Josef. 1999. „Nevládní organizace v Polsku.“ *Politologický časopis* 10, č. 4, 34-60.

Dokument organizace:

Název organizace. Rok. *Název dokumentu*. Místo vydání: vydavatel

Např. Evropská komise. 1998. *Report on the Czech Republic*. Brusel: EU Publishing.

Dokument organizace na internetu:

Název organizace. Rok. *Název dokumentu*. Místo vydání: vydavatel (internetová adresa).

Např. Evropská komise. 1998. *Report on the Czech Republic*. Brusel: EU Publishing (<http://www.eu.int/reports/cr>).

Technická úprava rukopisu

Způsob záznamu:

Rozsah: max. 5 stran

Elektronická podoba: .txt, .doc, .rtf na disketě PC 3,5“ nebo CD

Tištěná podoba: k disketě či CD nutno přiložit dva vytištěné exempláře

Způsob psaní textu:

Velikost písma: 12 pt, řádkování 1, 5, formát A4, okraje 2,5 cm

Neformátovat !!, neboť veškeré formátování se v sázecím programu ruší.

Entrem oddělovat pouze odstavce, odstavce neodrážet, ani neoddělovat mezerami.

Nestránkovat, čísla stránek zaznamenat na doprovodný vytištěný text.

Mezitoluky neoddělovat mezerami. Názvy kapitol a mezitoluky psát minuskami / malými písmeny/. Text nesmí obsahovat žádné efekty, nepoužívat písma tučná, podtržená či barevná. Nutnost těchto efektů vyznačte ve vytištěném dokumentu. Jména pište v plném znění. Nadpisy či potřebu zvýraznění textu - nepodtrhávejte.

Odkazy neuvádějte pod čarou na té samé straně, ale na konci rukopisu!!

Fotografie, ilustrace, loga:

Fotografie a kresby předávejte:

a) v originále, ostré a nepoškozené, očíslované na zadní straně tužkou. Obrázky převzaté z časopisů (výstrižky apod.) nebudou přijímány

b) v elektronické podobě, skenované na rozlišení 300 DPI, uložené ve formátech .tif nebo .eps pod čísly, např. foto-1.tif

loga: předávejte ve vektorových formátech .ai, .eps, .cdr, .wmf

Obrazové dokumenty nezařazujte do textového souboru, uložte je do zvláštního souboru. Na konec textového souboru však zařaďte seznam popisů k fotografiím, např. Foto 1: popis Na fotografii musí být odvolávka v textu.

Tabulky:

Tabulky uvádějte na závěr rukopisu. Vodorovnými linkami oddělte pouze záhlaví a konec tabulky, nikoliv řádky. Sloupce se linkami neoddělují. Vysvětlivky pište pod tabulkou. Na tabulku musí být v textu odvolávka.

Závěrečné pokyny:

Autor odpovídá za jazykovou a gramatickou správnost textu. Redakce má právo podrobit rukopis recenzi dle vlastního uvážení. Rukopisy, jejichž úprava nesplní uvedené požadavky nebo budou v rozporu s etickými zásadami pro publikování, nebudou přijaty. Přijetím a otištěním rukopisů nebere na sebe redakce žádné finanční závazky vůči autorovi.